

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน
จังหวัดเชียงราย : กรณีเปรียบเทียบเชียงรายกับนครคุนหมิง

โดย ประมินทร์ อริเดช และคณะ

พฤศจิกายน 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จังหวัด
เชียงราย : กรณีเปรียบเทียบเชียงรายกับนครคุนหมิง

คณะผู้วิจัย

1. นายปรมินทร์ อริเดช
2. นายรัชภูมิ แซ่ไข่
3. นายกิตติศักดิ์ นิวัฒน์
4. นายบุญชัย สันกว้าน

สังกัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
สำนักงานพื้นที่การศึกษาเชียงราย
เขต 2

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนจังหวัดเชียงรายนี้ เปรียบเทียบเชียงรากับนครคุนหมิงในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อหารูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการของจังหวัดเชียงรายแล้วนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับจัดการของนครคุนหมิงโดยมุ่งศึกษาถึงความเหมือนและความแตกต่างของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน การดำเนินการวิจัยสำเร็จลุล่วงได้ด้วย ความตั้งใจและร่วมมือเป็นอย่างดีจากชุมชนจังหวัดเชียงรายที่ให้ข้อมูล และโดยเฉพาะ ศาสตราจารย์ ดร.หยิน ไชวติง(Professor Dr. Yin Shaoting) อาจารย์ภาควิชามานุษยวิทยา คุณ ถาน เสี่ยวซาน(Tan Xiaoxia) และคณะจากมหาวิทยาลัยยูนนาน(Yunnan University)ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์แลกเปลี่ยนผลงานการวิจัยเรื่องการจัดโครงสร้างการท่องเที่ยวการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยที่เป็นชนเผ่าต่างๆในมณฑลยูนนาน คณะผู้ทำวิจัยจึงขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง ผู้จัดการการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ที่ได้จัดสรรทุนสนับสนุนในการทำวิจัย ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ช่วยเป็นที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะให้กับโครงการวิจัยนี้ หวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต่างๆต่อไปเพื่อให้เกิดการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คณะผู้ทำวิจัย

15 พฤศจิกายน 2549

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รหัสโครงการ : RDG48O0038

ชื่อโครงการ : รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย :
กรณีเปรียบเทียบเชียงรายกับนครคุนหมิง

ชื่อนักวิจัย : ประมิตร อริเดช, รัชภูมิ แซ่ไข่,
กิตติศักดิ์ นิวัฒน์, บุญชัย สันกวาน

E-mail Address: pt_aridech@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ : 1 กรกฎาคม 2548 ถึง 30 มิถุนายน 2549

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จังหวัดเชียงรายและเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนระหว่าง จังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิง

2. วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัดเชียงรายเบื้องต้นพบแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่น่าสนใจจำนวน 8 แห่งและเมื่อนำมาพิจารณาเกี่ยวกับการจัดการโดยชุมชนพบว่าเพียง 4 แห่ง คือ บ้านห้วยซี้เหล็ก ต.วาปี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย บ้านถ้ำปุม ถ้ำปลา ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย บ้านรวมมิตร ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงรายและ บ้านผาเสีริฐ ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามทั้ง 4 แหล่ง พบว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชน ไม่มีหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาบริหารจัดการ เพียง 1 แห่ง คือ บ้านห้วยซี้เหล็ก คณะผู้วิจัยจึงทำการกำหนดเป็นประชากรเป้าหมายในการเก็บข้อมูลเชิงลึก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้นำชุมชน กลุ่มบุคคลในชุมชนที่เข้าไปบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล การวิเคราะห์ส่วนประกอบและการตีความข้อมูล จากนั้นจึงนำผลที่ได้ไปแลกเปลี่ยนและเปรียบเทียบกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิงประเทศจีน

3. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงรายพบว่า โดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก มีค่าสูงที่สุด รองลงไปคือการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

2. วิธีการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่ เริ่มต้นจากการที่หน่วยงานทางภาครัฐบาลได้มีการให้ทุนในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทางด้านการท่องเที่ยว และด้วยความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนจึงได้รับการสนับสนุน พัฒนาและช่วยเหลือให้เกิดการจัดการอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งและสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวเป็นด้วยความสมัครใจ

3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงรายประกอบด้วย องค์ประกอบใหญ่ ๆ 2 ส่วนคือ ส่วนที่ หนึ่ง เป็นการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนา สอง เป็นหน่วยงานภายในชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นบุคคลภายในหมู่บ้าน และคณะกรรมการท่องเที่ยวจะมีเลขานุการของคณะกรรมการ และจะมีผู้นำทางวัฒนธรรม เป็นเสมือนกลุ่มที่ปรึกษาของคณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ภายในคณะกรรมการท่องเที่ยวจะแยกเป็นกลุ่มงานต่าง ๆ

4. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิงมีระดับการทำงานที่สนับสนุนกันอยู่ 3 ระดับ คือ 1) ระดับรัฐบาลของมณฑล ด้วยการส่งบุคลากรของมณฑลเข้ามาช่วยในการเป็นที่ปรึกษาและร่วมพัฒนาในแต่ละพื้นที่ 2)ระดับรัฐบาลท้องถิ่น จะทำงานประสานงานร่วมกับระดับรัฐบาลของมณฑลกับระดับหมู่บ้าน ในเรื่องของการดูแลและสนับสนุนการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารให้บุคคลภายนอกรับรู้และเข้ามาเที่ยว งานด้านวัฒนธรรม งานของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มสตรี และกลุ่มเกษตรกรรม และ 3) ระดับหมู่บ้าน เป็นที่จะต้องดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือการเริ่มทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังจะร่วมกันทำ ร่วมทำการระดมกำลังคิด จนถึงขั้นตอนการร่วมกันบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและจัดการได้ด้วยชุมชนเอง

5.การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ระหว่างจังหวัด เชียงรายกับนครคุนหมิง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงรายเป็น การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เริ่มต้นด้วยการได้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากหน่วยงานภาครัฐบาล แล้วเกิดการดำเนินการต่อเนื่องโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคเอกชน ส่วนนครคุนหมิง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเริ่มต้นจากการได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากภาคเอกชนแล้วเกิด การดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยความร่วมมือของภาครัฐบาล ในจังหวัดเชียงรายชุมชนเข้าไปมี ส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบของคณะกรรมการซึ่งเกิดจากการสมัครใจและมี การเลือกตั้งเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งบริหารในคณะกรรมการฝ่ายต่างๆโดยมีวาระการดำรงตำแหน่ง ส่วน นครคุนหมิงชุมชนหรือชาวบ้านก็เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในรูปแบบของ คณะกรรมการเช่นเดียวกัน โดยแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ ซึ่งตำแหน่งบริหารก็ได้มาจากการสรรหา ของคณะกรรมการเช่นเดียวกัน

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG48O0038

ชื่อโครงการ : รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย :

กรณีเปรียบเทียบเชียงรายกับนครคุนหมิง

ชื่อนักวิจัย : ประมินทร์ อริเดช, รัชภูมิ แซ่ไข่,

กิตติศักดิ์ นิเวรัตน์, บุญชัย สันกวาน

E-mail Address: pt_aridech@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ : 1 กรกฎาคม 2548 ถึง 30 มิถุนายน 2549

โครงการ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย : กรณีเปรียบเทียบเชียงรายกับนครคุนหมิง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จังหวัดเชียงรายและเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนระหว่างจังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้นำชุมชน กลุ่มบุคคลในชุมชนที่เข้าไปบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงรายพบว่า โดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก มีค่าสูงที่สุดรองลงไปคือการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

2. วิธีการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่เริ่มต้นจากการที่หน่วยงานทางภาครัฐบาลได้มีการให้ทุนในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทางด้านการท่องเที่ยว และด้วยความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนจึงได้รับการสนับสนุน พัฒนาและช่วยเหลือให้เกิดการจัดการอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งและสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวเป็นด้วยความสมัครใจ

3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงรายประกอบด้วย องค์ประกอบใหญ่ ๆ 2 ส่วนคือ ส่วนที่ หนึ่ง เป็นการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนา สอง เป็นหน่วยงานภายในชุมชน ประกอบด้วย

คณะกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นบุคคลภายในหมู่บ้าน และคณะกรรมการท่องเที่ยวจะมีเลขานุการของคณะกรรมการ และจะมีผู้นำทางวัฒนธรรม เป็นเสมือนกลุ่มที่ปรึกษาของคณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ภายในคณะกรรมการท่องเที่ยวจะแยกเป็นกลุ่มงานต่าง ๆ

4.รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุณหมิงมีระดับการทำงานที่สนับสนุนกันอยู่ 3 ระดับ คือ 1) ระดับรัฐบาลของมณฑล ด้วยการส่งบุคลากรของมณฑลเข้ามาช่วยในการเป็นที่ปรึกษาและร่วมพัฒนาในแต่ละพื้นที่ 2)ระดับรัฐบาลท้องถิ่น จะทำงานประสานงานร่วมกับระดับรัฐบาลของมณฑลกับระดับหมู่บ้าน ในเรื่องของการดูแลและสนับสนุนการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารให้บุคคลภายนอกรับรู้และเข้ามาเที่ยว งานด้านวัฒนธรรม งานของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มสตรี และกลุ่มเกษตรกรรม และ 3) ระดับหมู่บ้าน เป็นที่จะต้องดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือการเริ่มทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังจะร่วมกันทำ ร่วมทำการระดมกำลังคิด จนถึงขั้นตอนการร่วมกันบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและจัดการได้ด้วยชุมชนเอง

5.การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ระหว่างจังหวัดเชียงรายกับนครคุณหมิง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงรายเป็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เริ่มต้นด้วยการได้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากหน่วยงานภาครัฐบาล แล้วเกิดการดำเนินการต่อเนื่องโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคเอกชน ส่วนนครคุณหมิงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเริ่มต้นจากการได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากภาคเอกชนแล้วเกิดการดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยความร่วมมือของภาครัฐบาล ในจังหวัดเชียงรายชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบของคณะกรรมการซึ่งเกิดจากการสมัครใจและมีการเลือกตั้งเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งบริหารในคณะกรรมการฝ่ายต่างๆโดยมีวาระการดำรงตำแหน่ง ส่วนนครคุณหมิงชุมชนหรือชาวบ้านก็เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการเช่นเดียวกัน โดยแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ ซึ่งตำแหน่งบริหารก็ได้มาจากการสรรหาของคณะกรรมการเช่นเดียวกัน

คำสำคัญ :รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว,การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

Abstract

Project Code : RDG48O0038

Project Title : Eco-Tourism Management Organized by Chiangrai Province Communities
: A Comparative Study of Chiangrai Province (Thailand) and Khun Ming
(China)

Authors : Poramin Aridech, Ratchaphum Saechai,
Kittisak Newrat, and Boonchai Sankwan

E-mail Address: pt_aridech@yahoo.com

Duration of the Project : 1 July 2005 – 30 June 2006

The purposes of this study entitled “Eco-Tourism Management Organized by Chiangrai Province Communities : A Comparative Study of Chiangrai Province (Thailand) and Khun Ming (China)”, were to investigate and to compare the styles of the community-based eco-tourism management in collaboration between Chiangrai Province (Thailand) and Khun Ming (China). As conducted with the observations, interviews and questionnaires regarding the community-based eco-tourism management, community leaders, members of the local tourist attractions and local administration organizations were randomly sampled. The findings of the study were as follows:

1. The communities’ participation in managing eco-tourism in Chiangrai Province (Thailand), in general, was at a moderate level as compared to each aspect, it was respectively stated that not only the information services of the communities’ tourist attractions, but also the preservation of the communities’ tourist attractions were at a higher to the highest level.

2. As for the participatory methods of the community – based eco-tourism management in Chiangrai Province(Thailand), it was stated that in order to effectively develop the communities' tourism management, researches on tourism management were granted by the governmental organizations in collaboration with other non-governmental organizations, as well as local administration organizations. In addition, the provision for the enhancement of the communities' elections for tourism committee boards was required.

3. The styles of the community-based eco-tourism management in Chiangrai Province (Thailand) were divided into 2 sectors: the former one, which was external organizations, included governmental organizations and non-governmental organizations, and the latter one, which was local organizations, included tourism committees, a secretary of the tourism commission boards, cultural leaders dealing with the community's tourism counseling, as well as each division of the tourism committees.

4. The styles of the community – based eco-tourism management in Khun Ming (China) were divided into 3 levels:

4.1. In terms of the governmental level, the provision for the enhancement of the state's staff recruitment for primary counseling and such area-based development was required.

4.2. In terms of the local administration organization level, the provision for the enhancement of the state's inter-organizational collaborations on tourism management and promotion, cultural, ethnical, and agricultural aspects, as well as women groups with local administration organizations was required.

4.3. In terms of the community level, in order to effectively develop sustainable tourism management organized by their communities, the provisions for the enhancement of the communities' understandings, panel discussions, and procedures of tourism management were all required.

5. The comparisons on the styles of the community-based eco-tourism management between Chiangrai Province (Thailand) and Khun Ming (China), it was stated that Chiangrai Province (Thailand) was granted by not only government sectors, but also non-government sectors whereas Khun Ming (China) was then supported by non-government sectors in collaboration with government sectors. In fact, the communities' participation in managing eco-tourism in both Chiangrai Province (Thailand) and Khun Ming (China) was administered by the members of tourism management commission boards.

Key Words : Styles of Tourism Management, and Community-Based Eco-tourism

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อ	จ
สารบัญ	๗
สารบัญตาราง	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	2
คำถามการวิจัย	2
ผลที่ได้รับจากการวิจัย	2
ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ	3
แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	3
บทที่ 2 แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
ทรัพยากรการท่องเที่ยว	4
ศักยภาพในการรองรับ	8
การพัฒนาอย่างยั่งยืน	9
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	11
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	16
แนวความคิดการมีส่วนร่วม	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	39
พื้นที่ศึกษา	39
กลุ่มเป้าหมาย	40
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	40
การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ	40
ระเบียบวิธีวิจัย	42

สารบาญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย (ต่อ)	
แผนงานของโครงการ	43
กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัย	45
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	46
ตอนที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ในจังหวัดเชียงราย	46
ตอนที่ 2 วิธีการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ในจังหวัดเชียงราย	54
ตอนที่ 3 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนใน จังหวัดเชียงราย	55
ตอนที่ 4 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของ นครคุนหมิง	58
ตอนที่ 5 การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดย ชุมชนระหว่างจังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิง	67
ตอนที่ 6 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ในจังหวัดเชียงรายที่ควรเป็น	70
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	73
สรุปผลการวิจัย	73
อภิปรายผล	76
ข้อเสนอแนะ	77
บรรณานุกรม	78
ภาคผนวก	80

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงราย	47
4.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงรายโดยภาพรวม	48
4.3 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านห้วยขี้เหล็ก	49
4.4 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านผาเสริฐ	51
4.5 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านกระเหรียงรวมมิตร	52
4.6 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านถ้ำปลา	53

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

จังหวัดเชียงรายมีสภาพภูมิศาสตร์ตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศไทย โดยมีชายแดนติดต่อกับจังหวัดต่างๆในประเทศคือ จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา และจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีชายแดนติดกับประเทศใกล้เคียงคือ ประเทศสหภาพพม่าและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากสภาพเหล่านี้จึงทำให้จังหวัดเชียงรายเป็นจุดศูนย์กลางเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบนที่สำคัญเช่น จีน เป็นประตูสู่ประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศทำให้กลายเป็นหนึ่งในจังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย เนื่องด้วยมีศักยภาพที่พร้อมดังกล่าวจังหวัดเชียงรายจึงเป็นเมืองท่องเที่ยวในระดับต้น ๆ ของประเทศไทย เป็นเมืองธรรมชาติ มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางธรรมชาติที่สวยงามและมีชื่อเสียง ภูมิภาค สิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายและดีงาม

ในปัจจุบันการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งเป็นการจัดการโดยรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน บทบาทของชุมชนในการเข้ามาจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือที่เรียกว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเติบโตเป็นเครือข่ายมากขึ้น รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบที่ถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการที่มีศักยภาพ เพราะชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับผลจากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยตรงไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนต้องเข้าไปมีบทบาทในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และก่อให้เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจชุมชนของคนในท้องถิ่นด้วยลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สำคัญ คือ ชุมชนเป็นผู้ดำเนินกร ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว เป็นการนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ในจังหวัดเชียงรายที่ผ่านมาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน มีหลายรูปแบบ และการเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวก็มีหลายระดับ แต่ละรูปแบบ แต่ละระดับ ก็มีผลสำเร็จที่แตกต่างกัน จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการเข้าไปศึกษาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป และควรได้มีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบ แลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนกับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ระหว่าง จังหวัด

เชียงราย กับ นครคุนหมิง

คำถามการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีคำถามการวิจัย ดังนี้

1. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับใด
2. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยวิธีใด
3. ระบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนควรมีรูปแบบใด
4. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิง

เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

ผลที่ได้รับที่รับจากการวิจัย

1. ทราบระดับการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงราย
2. ทราบวิธีการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. บทสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีความสมบูรณ์

4. ทราบรูปแบบของระบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงราย
5. ทราบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนคร คุณหมิง
6. ทราบความเหมือนหรือความแตกต่างของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนระหว่างเชียงรายกับนครคุณหมิง

ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ

1. ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาของชุมชนที่จะดำเนินการ และชุมชนที่ยังดำเนินการไม่สำเร็จ
2. ได้ทราบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของนครคุณหมิง เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของจังหวัดเชียงราย ซึ่งจะส่งผลให้ทราบความเหมือนหรือความแตกต่างของ รูปแบบ ซึ่งจะได้นำมาพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของทั้งสองแห่งต่อไป
3. เกิดความร่วมมือในการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนระหว่างนักวิจัยจากเชียงรายกับนักวิจัยจากนครคุณหมิง

แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้ใช้ผลงานวิจัยสามารถนำรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ไปใช้ในการพัฒนาทางด้านอื่นๆ ให้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน
2. ชุมชนที่จะดำเนินการ และชุมชนที่ดำเนินการแล้วแต่ยังไม่เสร็จ สามารถนำผลการวิจัยไปศึกษาตามรูปแบบที่ปรากฏในรายงานการวิจัย
3. เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายทางด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับจังหวัด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบในการศึกษาวิจัยรวมทั้งเป็นพื้นฐานและแนวทางการวิจัย จึงขอเสนอเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

- 2.1 ทฤษฎีการการท่องเที่ยว
- 2.2 ศักยภาพในการรองรับ
- 2.3 การพัฒนาอย่างยั่งยืน
- 2.4 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.5 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.6 แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีการการท่องเที่ยว

2.1.1 องค์ประกอบของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว (Tourism Components and Supply)

Goeldner, Ritchie and McIntosh (2000 : 364-379) ได้อธิบายว่า องค์ประกอบของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวซึ่งเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวมี 4 ประการ

1. ทฤษฎีการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Resources and Environment) ทฤษฎีการธรรมชาติที่ดีทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ทฤษฎีการธรรมชาติซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว ได้แก่ อากาศ ภูมิอากาศ โครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่ลักษณะของดิน ภูมิประเทศ (Terrain) พืช (Flora) สัตว์ (Fauna) น้ำ หาดทราย ความสวยงามของธรรมชาติ ระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ฯลฯ

ในด้านสิ่งแวดล้อม ความหมายของสิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบๆ สิ่งมีชีวิต และมีผลกระทบต่องสิ่งมีชีวิต สิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็น สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ (Biological Environment) สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

(Physical Environment) ทั้งที่ธรรมชาติสร้างและมนุษย์สร้างแต่เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต (Tarbuck, 2000 : 12-16)

ถ้านำเรื่องสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์กับการท่องเที่ยว หมายความว่าสิ่งแวดล้อมทั้ง 3 อย่าง ซึ่งอยู่รอบๆ ตัวนักท่องเที่ยว ต้องมีผลกระทบในทางบวกต่อนักท่องเที่ยว คือ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ไม่เกิดพิชภัยแก่นักท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนานแล้วสิ่งแวดล้อมที่ดี ควรยกระดับจิตใจที่ตึงตางของนักท่องเที่ยว และส่งผลดีต่อสุขภาพ ดังนั้นความพึงพอใจจึงไม่ควรเกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมประเภทอบายมุข และเกิดมลพิษ (Pollution) ในเรื่องน้ำ (Water) เสียง (noise) อากาศ (Air) และสุนทรียภาพ (Aesthetic) (Holden, 2000:73)

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง (The Built Environment) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง ประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต (Infrastructure) คือ สิ่งก่อสร้างที่อยู่ในระดับพื้นดินและใต้ดิน เช่น ระบบการประปา ระบบบำบัดน้ำเสีย (Sewage System) ท่อส่งแก๊ส สายไฟฟ้า ระบบการระบายน้ำ (Drainage Systems) ถนน เครือข่ายการสื่อสาร และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ในทางธุรกิจ

อาคารสิ่งก่อสร้างด้านการท่องเที่ยว (Super Structure) ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ได้แก่ สนามบิน ท่าเรือ สถานีรถไฟ สถานีรถยนต์ ที่จอดรถ ที่พักแรม ภัตตาคาร ร้านอาหารของที่ระลึก พิพิธภัณฑ์

อาคารสิ่งก่อสร้างดังกล่าว ควรสร้างให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ ชีวภาพ และสังคม วัฒนธรรม ในเขตพื้นที่นั้นๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน มีทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ภูเขา ป่าไม้ ศิลปะในด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม แบบไทยใหญ่ ดังนั้น การสร้างอาคารสิ่งก่อสร้าง ก็ควรคำนึงถึงความกลมกลืนกับธรรมชาติและประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของท้องถิ่น ถ้าต้องการพัฒนาเมืองดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. การขนส่ง (Transportation) การขนส่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของบริการด้านการท่องเที่ยว เพราะการขนส่ง เป็นพาหนะในการนำนักท่องเที่ยวหรือนักเดินทางไปสู่จุดหมายหมาย หรือแหล่งท่องเที่ยว การขนส่ง ประกอบด้วย การขนส่งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ในรูปแบบและการบริการที่หลากหลาย

4. อหยาศัยไมตรีและทรัพยากรด้านวัฒนธรรม (Hospitality and Cultural Resources) อหยาศัยไมตรี เป็นการบริการที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ชื่นชมนิยมชมชอบต่อ

ประชาชนในท้องถิ่นหรือภาคบริการ อุตสาหกรรมอื่น ๆ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริการด้านการท่องเที่ยว

ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย ศิลปะวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ดนตรี การฟ้อนรำ การละคร การซื้อสินค้า การกีฬา และกิจกรรมอื่นๆ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อนักท่องเที่ยว เพราะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจขึ้นชอบ และต้องการกลับมาเยือนอีก

ผลิตภัณฑ์และบริการทั้ง 4 ประการดังกล่าว บางอย่างจัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมแต่องค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าว คือสินค้าหรือบริการ ซึ่งพร้อมเสนอขายให้แก่ผู้มาเยือน และนักท่องเที่ยว

2.1.2 ผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว (Tourism Product)

ผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมและบริการต่างๆ ซึ่งจัดให้แก่ นักท่องเที่ยว ในแนวความคิดของ Middleton (1994) ได้กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ

1. ความน่าประทับใจและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเกิดจากธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และวัฒนธรรม (Destination Attractions and Environment) เช่น ความสวยงามของน้ำทะเลและหาดทราย ความงดงาม และแปลกตาของถ้ำ ความยิ่งใหญ่ สวยงาม หรือมีคุณค่าของโบราณ เป็นต้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการของแหล่งท่องเที่ยว (Destination Facilities and Services) ในแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีที่พักประเภทต่างๆ ร้านอาหาร ระบบการขนส่ง กิจกรรมด้านกีฬาและนันทนาการ ร้านขายของที่ระลึก บริษัทนำเที่ยวศูนย์บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ที่ทำการตำรวจท่องเที่ยว ฯลฯ

3. การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility of the destination) ความสะดวกสบายและความรวดเร็วในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งดังนั้น การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีการจัดสร้าง บั๊จจ่ายพื้นฐานการผลิต เช่น ถนน สนามบิน ทางรถไฟ ท่าเรือ ยวดยานพาหนะ ที่มีความรวดเร็วและปลอดภัยและการส่งเสริมดูแลจากรัฐบาล ในเรื่องการอำนวยความสะดวกสบายในสิ่งดังกล่าวแล้ว (Makens, 1996 : 308 – 309)

4. จินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว (Images of destination) ความประทับใจหรือจินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้บุคคลเกิดความใฝ่ฝันต้องการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว เพราะมนุษย์มีประสาท แห่งการรับรู้ด้วยตา หู และสมอง ที่สามารถได้เห็น ได้ฟัง และบันทึก

ความทรงจำแห่งความประทับใจ เกิดความต้องการที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวหรือไปแล้วมีความต้องการจะกลับไปเยี่ยมเยือนอีก หรือบอกต่อไปยังบุคคลอื่นๆ

5. ราคาที่เสนอต่อผู้บริโภค (Price of the Customer) ราคาผลิตภัณฑ์หรือบริการทางด้านการท่องเที่ยวที่เสนอต่อผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว แตกต่างไปตามฤดูกาล เช่น ฤดูกาลท่องเที่ยว ราคาที่พักแพง แต่ฤดูกาลที่นักท่องเที่ยวน้อย ราคาที่พักถูกนอกจากนี้ราคายังอยู่กับการบริการและความสะดวกสบายที่ ผู้บริโภคจะได้รับด้วย เช่น ที่พักในโรงแรมระดับ 5 ดาว ราคาย่อมแพงกว่าที่พักประเภทหอพัก หรือเรือนแรม (Guest House)

ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าด้านการท่องเที่ยว หมายถึง ผลผลิตที่มีตัวตนสัมผัสได้ผลผลิตที่ไม่มีตัวตน คือ การบริการ และองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หรือการบริการดังกล่าวแล้ว เช่น ความน่าประทับใจของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกสบายในการเดินทาง จินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว ต่างรวมกันเป็นองค์ประกอบรวมของผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าด้านการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว ในรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ก่อให้เกิดแรงดึงดูดใจและเกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว (Tourist Attractions)

Weaver and Oppermann (2000 : 134 - 142) ได้อธิบายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resources) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ธรรมชาติ (Nature) ก่อให้เกิดความน่าประทับใจ ในเรื่องของสถานที่ (Sites) ซึ่งหมายถึง ลักษณะทางภูมิประเทศ (Topography) เช่น ภูเขา หาดทราย ถ้ำ ฯลฯ ภูมิอากาศ (Climate) เช่น แสงแดด อุณหภูมิ ความชื้น ฯลฯ พื้นน้ำ (Hydrology) เช่น ทะเลสาบ แม่น้ำ น้ำตก น้ำพุร้อน ฯลฯ สัตว์ป่า พืช และทำเลที่ตั้ง องค์ประกอบดังกล่าวแล้ว ก่อให้เกิดเหตุการณ์ (Events) ที่น่าสนใจ และดึงดูดใจ เช่น ภูเขาไฟระเบิด การไหลของกระแสน้ำ การอพยพของสัตว์ป่า

2. วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจอยู่ในลักษณะของ รูปธรรม และนามธรรม สถานที่น่าประทับใจทางวัฒนธรรม เช่น แหล่งก่อนประวัติศาสตร์ สถานที่สมัยประวัติศาสตร์ เช่น สนามรบ เมืองโบราณ พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม กิจกรรมด้านการกีฬา และนันทนาการ

วัฒนธรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่น่าสนใจและเกิดความน่าประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยว

การจัดแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังกล่าวมาแล้ว อาจจัดแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากธรรมชาติสร้าง และทรัพยากรวัฒนธรรมซึ่งเกิดจากมนุษย์สร้างขึ้น

ความน่าประทับใจของทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าว ต้องเกิดจากสถานที่ (Sites) และ เหตุการณ์ (Events) ประกอบเข้าด้วยกัน

2.2 ศักยภาพในการรองรับ (Carrying Capacity)

ศักยภาพในการรองรับ หมายถึง จำนวนของกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว เช่นปริมาณนักท่องเที่ยว ปริมาณของการพัฒนาอำนวยความสะดวกต่างๆ สิ่งต่างๆ เหล่านี้พอเหมาะและสมดุลไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่แหล่งท่องเที่ยว (Weaver and Oppermann, 2000 : 48) หรือศักยภาพในการรองรับ หมายถึง จำนวนของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวสามารถรองรับได้ (Goeldner, Ritchie and McIntosh, 2000 : 722) จำนวนหรือปริมาณการท่องเที่ยว หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยว อาคารสิ่งก่อสร้าง ปัจจัยพื้นฐานการผลิต บริการต่างๆ ฯลฯ ซึ่งมีจำนวนเหมาะสม สอดคล้อง กลมกลืน กับสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวไม่ถูกทำลาย จึงต้องจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวและสิ่งก่อสร้างซึ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับทางเศรษฐกิจ (Economic Carrying Capacity) หมายความว่า ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และไม่ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

ศักยภาพในการรองรับทางจิตวิทยา (Psychological Carrying Capacity) หมายถึง ภาพสะท้อนของระดับความพึงพอใจของผู้มาเยือน หรือนักท่องเที่ยวที่ได้รับในแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Carrying Capacity) หมายความว่า สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถานหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมทั้ง อากาศ เสียง น้ำ และภาพลักษณ์ทางสายตา ต้องไม่ถูกทำลายหรือสูญเสียจากการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลาย

สังคมและวัฒนธรรมเดิมให้เปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นสามารถรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ได้หรือ ผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน

ในการจัดกิจกรรมหรือกำหนดรูปแบบด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องตระหนักถึง ศักยภาพในการรองรับทรัพยากรท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพื่อให้ผลผลิตและบริการดังกล่าวใช้การให้เกิด ประโยชน์สูงสุด นานที่สุด และส่งผลกระทบต่อคนน้อยที่สุด

2.3 การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development)

การพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้ กลุ่มนายทุนในประเทศพัฒนาและนายทุนชายทรัพยากร นายทุนนายหน้า ในประเทศกำลัง พัฒนาารวขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งทำให้กลุ่มนายทุนส่วนน้อยมั่งคั่ง แต่ส่งผลกระทบต่อ ความยากจน ความอดอยาก ไร้การศึกษา ปัญหาสังคม การทำลายทรัพยากร (Resources) สิ่งแวดล้อม (Environments) ทั้งด้านศักยภาพและชีวภาพ ตลอดจนความหลากหลายทาง ชีวภาพ (Biodiversity) อย่างยับเยิน ทั้งๆ ที่ทรัพยากรชีวภาพมีประโยชน์อย่างมหาศาล แต่ มนุษย์ยังไม่ได้ศึกษาค้นคว้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์อีกมากมายหลายชนิดพันธุ์

การพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้ตระหนักถึง ผลเสียหายต่อโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และการรองรับของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีจุด จำกัด ได้รับการวิจารณ์อย่างกว้างขวางและเป็นกระบวนการต่อเนื่อง กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดแนวความคิดว่า “เราไม่ได้รับมรดกทรัพยากรในโลกนี้มาจากบรรพบุรุษของเรา แต่เราขอยืมมา จากลูกหลาน และควรส่งมอบให้แก่ลูกหลานอย่างไม่เสื่อมคลาย (Theobald , Ed., 1994 : 275)

ในปี ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) แดเนลลาและเดนนิส มีโดวส์ (Daniela and Dennis Meadows) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ Limits to Growth ” เสนอสาระสำคัญว่า ทรัพยากรและการ รองรับมวลภาวะของโลกมีขอบเขตจำกัด พิษภัยของการพัฒนาจะทำลายมนุษย์และจะมองเห็นได้ ในระยะเวลาอันใกล้ (Theobald , Ed., 1994 : 275))

จากปัญหาต่างๆ ดังกล่าวแล้ว จึงทำให้องค์การสหประชาชาติ (UNO) จัดการประชุม สหประชาชาติ เรื่อง สิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ขึ้นเป็นครั้งแรก ณ กรุงสต็อกโฮล์ม (Stockholm) ประเทศสวีเดน เมื่อวันที่ 5 – 16 มิถุนายน ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) ผลการประชุมทำให้ ประเทศสมาชิกจัดตั้งองค์กรขึ้นรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม หลังจากนั้นได้มีการประชุมเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมขึ้นอีกหลายครั้ง

ในปี ค.ศ. 1980 (พ.ศ. 2523) หน่วยงานอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติระหว่างประเทศ (The International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) ได้จัดการแสดงประชามติเกี่ยวกับเรื่อง ยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์โลก และได้เสนอแนวคิดเรื่องการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) แนวความคิดดังกล่าวก็ได้แพร่หลายอย่างต่อเนื่องในการประชุมระหว่างประเทศในเวลาต่อมา

การพัฒนาแบบยั่งยืน มีแนวความคิดว่า ระบบนิเวศมีจุดจำกัดในการรองรับของการพัฒนาเศรษฐกิจ การขยายตัวทางเศรษฐกิจมากเกินไป ส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรชีวภาพ มนุษย์ควรใช้ทรัพยากรอย่างอนุรักษ์ และลดบทบาทของการเป็นนักบริโภคนิยมและวัตถุนิยม เพราะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้ทรัพยากร เพราะทรัพยากรมีศักยภาพในการรองรับและปริมาณที่จำกัด

แนวความคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 ได้ปรากฏเด่นชัดและยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ในปลายทศวรรษที่ 1970 หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องกระทำพร้อม ๆ กัน 3 มิติ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและชีวภาพ และการพัฒนาด้านสังคม - วัฒนธรรม และเป็นการพัฒนาบูรณาการที่ทำให้เกิดองค์รวม ดังข้อความพระธรรมปิฎก (2546 : 65) ได้อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง จะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งว่าคือ มีดุลยภาพ (Balanced)

Curson (1990, อ้างในพระธรรมปิฎก, 2546 : 65) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต

แนวความคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมกระทำพร้อม ๆ กันและเกิดจากการพัฒนาอย่างกลมกลืน ระหว่างระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคมวัฒนธรรม ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องยึดหลัก การอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการในอนาคตควบคู่กับปัจจุบันและศักยภาพ ในการรองรับของพื้นที่พัฒนา

แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) และปรากฏหลักการเด่นชัดขึ้นในปี ค.ศ. 1980 (พ.ศ. 2523) และแนวคิดหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ก่อให้เกิดแนวคิดและหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พร้อม ๆ กัน แต่หลักการและแนวปฏิบัติของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เด่นชัดขึ้นใน ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533)

2.4 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

การท่องเที่ยวแบบมวลชน ได้รับความนิยมมากขึ้นจากได้มีการพัฒนาระบบการขนส่งและเทคโนโลยี การศึกษาขององค์การท่องเที่ยวโลก (World tourism Organization) ได้สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวโลก ไว้ว่า ในปี ค.ศ. 1960 (พ.ศ. 2503) มีจำนวน 69 ล้านคน ในปี ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) มีจำนวน 166 ล้านคน องค์การท่องเที่ยวโลก ได้พยากรณ์ว่า ในปี ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) จะมีนักท่องเที่ยวทั่วโลก 661 ล้านคน ปี ค.ศ. 2010 (พ.ศ. 2553) จะมีนักท่องเที่ยวทั่วโลก 937 ล้านคน และในปี ค.ศ. 2020 (พ.ศ. 2563) จะมีนักท่องเที่ยวโลก 1,602 ล้านคน

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยว ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ อย่างมาก เช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เกี่ยวข้องกับการเสนอขายผลผลิตด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพและสังคมวัฒนธรรมความมั่นคงสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมดังกล่าว มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว

การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวดังกล่าวมาแล้ว ย่อมส่งผลต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อความไม่ยั่งยืนของทรัพยากร ดังนั้นจึงเกิดแนวความคิดในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระบบอื่น ๆ แนวคิดในเรื่องการท่องเที่ยวแบบใหม่ จึงเริ่มเกิดขึ้น ตั้งแต่ ค.ศ. 1965 (พ.ศ. 2506) เมื่อเฮทเซอร์ (Hetzer) ได้อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เฮทเซอร์ ได้เสนอแนะให้การท่องเที่ยวรับผิดชอบต่อไปจวบยพื้นฐาน 4 ประการ (Fennell, 1999 : 31)

1. การท่องเที่ยวต้องกระทำต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
2. การท่องเที่ยวต้องเคารพในวัฒนธรรมของท้องถิ่น และกระทบต่อวัฒนธรรมดังกล่าวแล้วน้อยที่สุด
3. การท่องเที่ยวต้องยอมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์มากที่สุด
4. นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว

แนวคิดเริ่มต้นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) จึงเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการพัฒนาแบบยั่งยืน และดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

ในปี ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) รัฐบาลแคนาดาได้สนองตอบในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงได้ประกาศเขตการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแนวถนนทราน - แคนาดา (Trans – Canada Highway, fennel, 1999 : 31)

ในปี ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2525) คริพเพ็นดอร์ฟ (Krippendorff) ได้เสนอการท่องเที่ยวแนวทางใหม่ว่า เป็นการท่องเที่ยวซึ่งตรงกันข้ามกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่เคยปฏิบัติกันมา การท่องเที่ยวแนวทางใหม่ไม่ควรเน้นผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและเทคนิควิทยาในการบริการ แต่ควรเน้นในเรื่องความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นและหลีกเลี่ยงการทำลายสิ่งแวดล้อม (Fennel, 1999 : 9)

จากการประชุมเกี่ยวกับเรื่องโอกาสทางธุรกิจ และสิ่งแวดล้อมของโลก ในประเทศแคนาดา 2 ครั้งในปี ค.ศ. 19690 (พ.ศ. 2533) และ ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ที่ประชุมได้ตั้งเตือนให้การพัฒนาธรรมชาติมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหลายประการ ดังนั้น ต้องยึดหลักการพัฒนาท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ในการประชุมองค์การสหประชาชาติ เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conferences on the Environment and Development) ที่ประเทศบราซิล ในปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ที่ประชุมได้อภิปรายและเกิดผลสรุปว่า ประเทศสมาชิกต้องช่วยกันป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมของโลก ลดการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาด้านอื่นๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ประเทศที่ร่ำรวยควรคำนึงเอาใจใส่เกี่ยวกับคุณภาพของชีวิต การสร้างรายได้ต่อบุคคลที่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม และควรจัดงบประมาณเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม การทำให้สิ่งแวดล้อมได้รับความเสียหาย ย่อมมีผลกระทบต่อระบบนิเวศของโลก (Clark and Clegg, 1998 : 374) นอกจากนี้ที่ประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น (Theoblad, Ed., 1994 : 274)

แนวคิดของการพัฒนาแบบยั่งยืน มีส่วนขยายต่อเติมให้เกิดแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ถ้าวิเคราะห์ในเชิงประวัติแนวความคิดในการเกิดขึ้นแล้ว น่าจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวต่างก็ใช้ทรัพยากรเป็นวัตถุดิบในการผลิต และเป็นผลิตภัณฑ์ในการจำหน่าย ทั้งสองกิจกรรมจึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงเกิดขึ้น แล้วโยงใยมาถึงสาเหตุว่ามาจากอะไร และจะแก้ไขอย่างไร

Swarbrooke (1983 : 13) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวซึ่งทำให้เศรษฐกิจ เจริญงอกงาม แต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ต้องไม่ส่งผลกระทบในด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และโครงสร้างทางสังคมของชุมชนในท้องถิ่น

ในการพัฒนาแบบยั่งยืนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้ (Rogers and Slinn, 1995 : 162 – 153)

1. สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินสมบัติที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่งต่อการท่องเที่ยวต้องรักษาไว้ให้มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น
2. การท่องเที่ยว การจัดการที่อำนวยความสะดวกให้กับชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเสมอภาคเท่ากับนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน จากการท่องเที่ยวด้วย
3. การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยว กับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลกระทบต่อพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยว ต้องไม่ทำลายทรัพยากร ก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคต หรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม
4. กิจกรรมและการพัฒนาท่องเที่ยว ควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติและลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าว กล่าวคือ ถ้าแหล่งท่องเที่ยวใดเปราะบางทางธรรมชาติ มากเกินไป ก็ควรพัฒนาสถานที่นั้นภายในขอบเขตและให้กระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด เช่นจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรมและเวลาของการท่องเที่ยว
5. ความกลมกลืนที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยวประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว
6. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องไม่ทำลายหลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืน
7. องค์การทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์การในท้องถิ่น และองค์การด้านสิ่งแวดล้อม ต้องยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว จะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่แท้จริง

นอกจากนี้ Swarbrooke (1998 : 60) ได้ให้หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไม่ต่อต้านการเจริญเติบโต อันเนื่องมาจากการพัฒนา แต่ต้องเน้นข้อจำกัดของการเจริญเติบโต และการท่องเที่ยวต้องจัดการบริหารภายใต้ข้อจำกัดนี้
2. ต้องจัดการวางแผนและการจัดการที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์
3. คำนึงถึงผลระยะยาวมากกว่าระยะสั้น
4. การจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มิได้มุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมแต่รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและการบริหาร
5. ให้ความสำคัญกับความต้องการที่ทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจ แต่ต้องอยู่ภายใต้ความเสมอภาคและยุติธรรม

หลังจากแนวคิดในการพัฒนาแบบยั่งยืน และการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้ผ่านการพิจารณาจากการประชุมนานาชาติหลายครั้ง ผลจากการประชุม จึงบังคับให้ภาครัฐบาลและภาคเอกชนต้องสนองนโยบายการท่องเที่ยวแบบทางเลือก ประกอบด้วยกับผู้บริโภครุ่นใหม่ (Boomer Consumer) มีจิตใจที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวจึงต้องปรับเปลี่ยน

ในปัจจุบันได้มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสังคม – วัฒนธรรม (Social – Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro - Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวทางทะเล (Marine Tourism) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism)

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องประกอบด้วย 3 มิติ

1. การจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน (Swarbrooke, 1998 : 50 – 56)
2. การจัดการด้านเศรษฐกิจ ให้เกิดเป็นธรรมในการกระจายรายได้ (Goeldner, Ritchie and McIntosh, 2001 : 420 – 421 ; and Swarbrooke, 1998 : 66)
3. การจัดการด้านสังคม และวัฒนธรรมให้กระทบน้อยที่สุด (Weaver and Oppermann, 2000 : 353 - 355)

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ไม่ใช่การขายวัฒนธรรมเป็นสินค้า แต่การท่องเที่ยว ควรอนุรักษ์วัฒนธรรมตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น (Davidson, 1994) ให้ดำรงอยู่ต่อไปชั่วลูกหลาน

กิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องเกิดขึ้นจากผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน (Plan) กระทำกิจกรรม (Do) วิเคราะห์ ตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงทำใหม่ (Act) องค์การภาคีรัฐบาลทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน กลุ่มองค์กรอิสระ สื่อมวลชน ผู้เชี่ยวชาญ นักท่องเที่ยว และอาสาสมัคร ต้องร่วมกันเสริมสร้างกิจกรรมเพื่อวางเป้าหมายสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียดังกล่าวแล้ว ย่อมทำให้เกิดผลต่อเนื่องดังนี้

1. ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (Economic Sustainability) ก่อให้เกิดการกระจายได้อย่างเป็นธรรม ในกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งคนในชุมชนและผู้ประกอบการ และยังก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มในผลผลิต ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาในท้องถิ่น

นอกจากนี้การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพหากโตเร็วไป อาจทำให้สิ่งรองรับนักท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ไม่พร้อม ไม่เพียงพอ เช่นโครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพของแรงงาน และการให้บริการอาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวไม่พอใจ ขาดความนิยม ไม่เดินทางมาท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว การเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนหันมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหมด เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่น ๆ เช่น ภาคเกษตร การกลั่นกรอง การอุตสาหกรรม การเติบโตที่อาศัยวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เป็นผลให้เงินตราต่างประเทศรั่วไหลออกนอกประเทศ

2. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) การวางแผนและปฏิบัติงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียหลาย ๆ สาขาวิชาการและหลาย ๆ สาขาอาชีพ ย่อมทำให้เกิด กฎ กติกา หรือข้อตกลง ที่กระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ดังนั้นทรัพยากร ดังกล่าวแล้วจึงถูกใช้อย่างประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนส่วนมากที่สุด และสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

3. ความยั่งยืนทางด้านสังคม และวัฒนธรรม (Social and Culture Sustainability) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมมีศักยภาพในการรองรับ (Caring Capacity) ถ้าเกินศักยภาพก็อาจเกิดการสูญเสีย หรือล่มสลาย จุดจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว และการสร้างสถานบริการด้านการท่องเที่ยว จึงต้องคำนึงถึงศักยภาพในการรองรับเพื่อตระหนักมิให้ส่งผลกระทบทางลบต่อสังคม และวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมขอบข่ายของการท่องเที่ยวแบบอื่น ๆ หลายรูปแบบ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมุ่งพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (ธรรมชาติสร้างและมนุษย์สร้าง) การท่องเที่ยว

แบบยั่งยืนจะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจาก ภาครัฐบาล ภาคเอกชน นักท่องเที่ยว ชุมชนในท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ต้องการให้การท่องเที่ยวทุกรูปแบบ เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ความหวังนี้จะสำเร็จหรือไม่ คำตอบอยู่ที่ทุกคนซึ่งมีส่วนในการท่องเที่ยว

2.5 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

2.5.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลังจากเกิดแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบและกิจกรรมของการท่องเที่ยว ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง จากการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) หรือการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม (Conventional Tourism) ซึ่งเน้นปริมาณและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ แต่ขาดการตระหนักถึงผลเสียที่มีต่อ ระบบนิเวศ ทรัพยากรการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม และสังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยวแบบทำลายล้าง เพื่อผลประโยชน์ของคนในปัจจุบัน จะส่งผลกระทบต่อตัวเองและลูกหลานในอนาคต

รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบทางเลือก (Alternative Tourism) ซึ่งเกิดขึ้นจากแนวคิดและหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบต่างก็มุ่งเป้าหมายสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Swarbrooke (1998 : 13 – 15) ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ดีกว่า และอาจมากกว่ารูปแบบอื่นๆ

รูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่

1. การท่องเที่ยวซึ่งมีความรับผิดชอบในพื้นที่ท่องเที่ยว (Responsible Tourism)
2. การท่องเที่ยวซึ่งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว ระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและสังคม วัฒนธรรมน้อยที่สุด (Soft Tourism)
3. การท่องเที่ยวซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเบาบาง (Minimum Impact Tourism)

4. การท่องเที่ยวซึ่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (Environment Tourism)

5. การท่องเที่ยวแบบทางเลือก (Alternative Tourism) คือ การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ซึ่งใช้แนวคิดและหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวทางทะเล (Marine tourism) การท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism)

Fennell (1999 : 26 – 27) ได้แบ่งการท่องเที่ยวแบบทางเลือก ซึ่งมีลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมากกว่า การท่องเที่ยวแบบไม่ยั่งยืน ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงสังคม - วัฒนธรรม (Socio – Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมเน้นการสัมผัสทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว เชิงสังคม - วัฒนธรรม เช่น การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาชีวิตและสิ่งแวดล้อมในชนบท การท่องเที่ยวในฟาร์ม (Farm Tourism) เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาขอบเขตของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แต่ก็ให้ความสำคัญกับสังคม - วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่

การท่องเที่ยวทั้งสองรูปแบบ ต้องให้ชุมชนท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวระบบนิเวศ สังคม - วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

Weaver and Oppermann (2000 : 366 – 370) ได้อธิบายถึงการท่องเที่ยวแบบทางเลือก (Alternative Tourism) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1. การท่องเที่ยวเชิงสังคม วัฒนธรรม (Sociocultural Tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวลักษณะนี้ได้แก่ การท่องเที่ยวในหมู่บ้านวัฒนธรรม การจัดที่พักในชุมชน (Homestays) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาภูมิปัญญา (Indigenous Tourism) การทัศนศึกษา (Educational Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) ฯลฯ

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งการท่องเที่ยวแบบทางเลือก ลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะได้อธิบายต่อไปในเรื่องหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลักษณะภาพรวมของการท่องเที่ยวแบบทางเลือก เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มผู้สนใจแหล่งท่องเที่ยวใหม่หรือเริ่มพัฒนา (All centric – Midcentury) มีการท่องเที่ยวสม่ำเสมอตลอดปี นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสท้องถิ่น หรือชุมชนใช้บริการธุรกิจของชุมชน ซึ่งมีขนาดเล็ก มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนสูงและทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง มีการพัฒนาแบบองค์รวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

จากแนวความคิดดังกล่าว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือ การท่องเที่ยวที่เน้นพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ กิจกรรมของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ต้องให้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ในการสร้างกิจกรรมและได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการจัดกิจกรรม ต้องส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชนน้อยที่สุด

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นการท่องเที่ยวแบบทางเลือก ที่นำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ถ้ายึดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับและการยินยอมให้ชุมชนท้องถิ่น และผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ถ้าพิจารณาตามหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีขอบข่าย เนื้อหา ของพื้นที่กว้าง กว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กระทำได้หลายรูปแบบเช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การทัศนศึกษา การท่องเที่ยวทางทะเล ฯลฯ แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เน้นพื้นที่ธรรมชาติมากกว่า แต่ถ้าธรรมชาติเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ก็อธิบายเกี่ยวโยงถึงเนื้อหา หรือจัดกิจกรรมนั้นด้วยแต่มีเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบทางเลือกและมีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญหรือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.5.2 ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Ceballos (1990 : อ้างใน กิตติวัฒน์ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2545 : 26) ให้ความหมายว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาการเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

Boo (1992 : อ้างใน Page and Dowling, 2002 : 27 , 2545 : 26) ให้ความหมายว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติซึ่งมีการบริจาคตกลงทุนเพื่ออนุรักษ์พื้นที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมพิทักษ์พื้นที่ท่องเที่ยว และให้การศึกษาทางด้านสิ่งแวดล้อมแก่ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว

Fennell (1999 : 30 – 34) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีลักษณะตรงกันข้ามกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมุ่งเน้นพื้นที่ธรรมชาติ แต่ก็ไม่ใช่เลยประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ และเป็นการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผน และรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ รูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่เน้นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และต้องเน้นกิจกรรมเกี่ยวกับประสบการณ์และการเรียนรู้ธรรมชาติการจัดการให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น รูปแบบของการท่องเที่ยวดังกล่าวแล้วต้องกระทำควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ (Fennell, 1999 : 43)

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแห่งชาติออสเตรเลีย (Australian National Ecotourism Strategy อ้างใน Page and Dowling, 2002 : 27) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรมของชุมชน และการจัดการระบบนิเวศให้เกิดความยั่งยืน ส่งผลดีต่อชุมชนท้องถิ่น และเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรในระยะยาว

Goeldner, Ritchie and McIntosh (2000 : 556) ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อพื้นที่ธรรมชาติ โดยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชุมชนท้องถิ่น มีความมั่นคงในด้านการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชิงอนุรักษ์ว่า

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เครื่องมือในการอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Society , อ้างใน Bornemeier , Victor and Drust. Ed. 1997 : 2) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ของการเดินทางเข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติเพื่อทำความเข้าใจกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แห่งนั้น การเข้าไปในพื้นที่ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศโอกาสทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต้องสอดคล้องต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

จากความหมายหรือคำนิยามทั้งหมด กล่าวสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นพื้นที่ธรรมชาติ แต่ไม่ละเลยรากฐานของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

กับพื้นที่ธรรมชาติ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบผลประโยชน์ต้องเกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม และการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ต้องกระทบต่อระบบเศรษฐกิจชุมชน สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศน้อยที่สุด

2.5.3 หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีหลักการในเรื่องการอนุรักษ์ การจัดการ และกิจกรรมคล้ายคลึงกันดังนี้

Wallace and Pierce (1996, อ้างใน Fennell , 1999 : 39 – 40) ได้อธิบายหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่นให้น้อยที่สุด
2. เพิ่มความระมัดระวัง ความรู้ ความเข้าใจพื้นที่ธรรมชาติและระบบวัฒนธรรม นอกจากนี้ต้องวางมาตรการให้นักท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อระบบดังกล่าวแล้วน้อยที่สุด
3. กำหนดแนวทางอนุรักษ์และการจัดการเพื่อป้องกันพื้นที่ธรรมชาติ
4. ให้ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดกิจกรรมที่จัดขึ้น
5. ให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์โดยตรงทางด้านเศรษฐกิจและกิจกรรมอื่น ๆ

Holden (2000 : 193) ได้ให้มิติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ดังนี้

กิจกรรม	- การท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติและวัฒนธรรม
การจัดธุรกิจ	- บริษัทนำเที่ยวต้องจัดธุรกิจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายความว่า การดำเนินการธุรกิจต้องแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน
ปรัชญา	- เคารพพื้นที่ ธรรมชาติ ประชาชน และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น
ยุทธศาสตร์	- เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ การพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมให้ดำเนินต่อไป
การตลาด	- การส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

หลักการและเป้าหมาย - ต้องให้เกิดการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน และเกิด
ความยั่งยืน สัมพันธ์ ระหว่างการท่องเที่ยว
และสิ่งแวดล้อม

Weaver and Oppermann (2000 : 369) ได้อธิบายหลักการสำคัญ 3 ประการ ของ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่ก็ไม่ใช่เลยองค์ประกอบทาง
วัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ
2. ความต้องการเรียนรู้ หรือ การรู้คุณค่าของธรรมชาติอย่างแท้จริง คือ แรงจูงใจให้
เกิดปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติ หมายความว่า การสัมผัสธรรมชาติเกิดจากการเห็นคุณค่า ความ
ต้องการเรียนรู้ มิใช่เกิดจากความสนุกสนาน หรือพักผ่อนอย่างเดียว
3. การจัดกิจกรรมอย่างมีคุณภาพเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของพื้นที่ท่องเที่ยว

Goeldner, Ritchie and McIntosh (2000 : 558) ได้อธิบายถึงผลประโยชน์สำคัญของการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ดังนี้

1. สร้างงานและรายได้แก่ประชาชนในท้องถิ่น
2. ทำให้เกิดการจัดหาทุนเพื่อปรับปรุง ปกป้องพื้นที่ธรรมชาติ และทำให้พื้นที่ที่มีความ
ประทับใจมากยิ่งขึ้นในอนาคต
3. ให้การศึกษาแก่ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว
4. ส่งเสริมสนับสนุนและขยายพื้นที่ให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น

Page and Dowling (2002 : 65 - 69) ได้กำหนดหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 5
ประการ ดังนี้

1. พื้นี่ธรรมชาติ (Nature - Based)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เน้นหนักในเรื่องความ
หลากหลาย ทางชีวภาพ หรือความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ในเขตพื้นที่ธรรมชาติ
โครงสร้างทางกายภาพและวัฒนธรรมในพื้นที่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่จำเป็นใน
การวางแผน และการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ความยั่งยืนของระบบนิเวศ (Ecologically Sustainable)

การท่องเที่ยวทุกประเภท ควรสร้างความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและ
สิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศใน

พื้นที่ธรรมชาติ ความยั่งยืนหมายถึง ความยั่งยืนของชนิดพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ที่ไม่ถูกทำลายให้ลดจำนวนลง จากการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวต้องไม่ทำลาย โครงสร้างทางกายภาพของธรรมชาติ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ หรือลักษณะโครงสร้างทางธรรมชาติ ที่เป็นบ่อเกิดของความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เพราะความหลากหลายดังกล่าวแล้วเป็นบ่อเกิดแห่งความยั่งยืนของระบบนิเวศ

3. การศึกษาสิ่งแวดล้อม (Environmentally Educative)

การศึกษาสภาพแวดล้อม คือลักษณะพิเศษที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ และทำให้ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การศึกษา เครื่องมือสำคัญในการพิทักษ์พื้นที่ธรรมชาติ และสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น ลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การให้การศึกษแก่นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้อง

4. ผลประโยชน์เกิดขึ้นกับท้องถิ่น (Locally Beneficial)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากทำให้ท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และด้านอื่น ๆ แล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของนักท่องเที่ยวให้ดีขึ้น รายได้จากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งควรกระจายสู่การอนุรักษ์ทรัพยากร การสร้างศักยภาพความมั่นคงทางสังคม และวัฒนธรรมแก่ท้องถิ่นความยั่งยืนและความเข้มแข็งของชุมชนเป็นประการสำคัญที่ป้องกันสังคมภายนอกไม่เอารัดเอาเปรียบชุมชนและได้รับผลประโยชน์จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

5. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Tourist Satisfaction)

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนอกจากการวางมาตรการเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวก็ต้องดำเนินการควบคู่ไปด้วย

อย่างไรก็ตามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ต้องไม่กระทบทางลบต่อหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

อนุชา เล็กสกุลดิolk (2541 : 3 - 6) ได้เสนอหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและ

ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่เป็น การท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature – Based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการ เรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษา เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็น การเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการ ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการ ท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา ((Environmentally Educative)

3. องค์ประกอบด้านองค์กร เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และ ประชาสัมพันธ์ท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ที่ได้หมายถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการ ได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมี ส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชน (Community Participation Based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการใช้ประโยชน์ ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อมการป้องกันและกำจัดมลพิษ และการควบคุมการพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustain ably Managed Tourism)

จากความหมายและหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนการ พัฒนาแบบยั่งยืนและแนวคิดเรื่องนิเวศวัฒนธรรมมนุษย์ทั้งหมด คือ แนวคิดแบบองค์รวมในการ กำหนดความหมายและหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาว

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในแนวคิดและหลักการดังกล่าวแล้ว หมายถึง “การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษาระบบนิเวศตามแนวความคิดเชิงนิเวศวัฒนธรรมของ มนุษย์ การเข้าไปศึกษาต้องยินยอมให้ชาวบ้านมีส่วนในการวางแผน ร่วมคิดร่วมทำ รับ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว กิจกรรมจากการท่องเที่ยวนอกจากส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ สังคม และวัฒนธรรมน้อยที่สุดแล้ว ยังต้องแสดงบทบาท สำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม”

จากหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมดสามารถสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

1. พื้นที่ธรรมชาติ (Natural Area) การท่องเที่ยวเน้นพื้นที่ธรรมชาติ เช่น ระบบนิเวศป่า ระบบนิเวศทางทะเล ความหลากหลายทางชีวภาพ หรือทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ เช่น น้ำตก หาดทราย ฯลฯ เป็นจุดเด่นขาย หรือผลิตภัณฑ์ แต่ถ้าพื้นที่ธรรมชาติเกี่ยวข้องกับระบบสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ก็ต้องเน้นสิ่งดังกล่าว แล้วควบคู่ไปด้วย เพราะองค์ประกอบและผลกระทบต่อระบบนิเวศเกิดจากวัฒนธรรมของมนุษย์เป็นตัวกำหนดควบคู่กับพืช สัตว์ และสิ่งไม่มีชีวิตอื่น ๆ

2. ความยั่งยืน (Sustainability) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องกระทบต่อระบบดังกล่าวให้น้อยที่สุด

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องยึดหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. การให้คำปรึกษา (Education) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีเป้าหมายในการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ในพื้นที่ท่องเที่ยว ควบคู่กับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ดังนั้นนักท่องเที่ยวชาวบ้าน ผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเรียนรู้หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ท่องเที่ยว

การเรียนรู้ทำให้นักท่องเที่ยว หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความรู้ใหม่ เกิดความเข้าใจดี และเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น

4. ผลประโยชน์เกิดขึ้นกับท้องถิ่น (Locally Beneficial)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่แสวงหาผลประโยชน์จากท้องถิ่น หรือสูบฉีดดูดกลืนท้องถิ่น โดยพุดินยแล้วเป็นเจ้าของดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น ดังนั้น ชาวบ้านควรได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรซึ่งปกป้องรักษาไว้ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และการฟื้นฟู อนุรักษ์ สังคม วัฒนธรรม และความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม

5. ชุมชนมีส่วนร่วม (Community Participation Based Tourism)

การวางแผน การดำเนินการด้านการท่องเที่ยว ต้องให้ชุมชน หรือท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการวางแผน (Plan) ปฏิบัติ (Do) ตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงกระทำใหม่ (Act) หรือให้ชาวบ้านมีส่วนในการวางแผน (Planning) ปฏิบัติตามแผน (Implementation) และการวัดประเมินผล (Evaluation)

การกระทำดังกล่าว ทำให้การท่องเที่ยวดำเนินงานด้านต้นทุนทางสังคม หรือทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งชุมชนรู้ดีที่สุด การดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ และก็ได้ผลประโยชน์จากโครงการอย่างเป็นธรรม

ข้อควรระมัดระวัง คือ การประนีประนอม ความต้องการของชาวบ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีมิใช่เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจอย่างเดียว

2.5.4 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

พงศ์สานต์ พัทธน์มหาเกตุ (2538) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ต้องมีผลกระทบน้อยที่สุดต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น
2. ต้องให้ความรู้และความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจ ได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้มีความตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น ของชุมชนนั้นจนนักท่องเที่ยวมีความระมัดระวังช่วยกันป้องกันและช่วยกันลดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ
3. ต้องให้ผลประโยชน์แก่ชาวบ้านในท้องถิ่นในการจ้างงานโดยทางตรงและทางอ้อม
4. ต้องให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนการตัดสินใจ การจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรนั้นไว้อย่างยั่งยืน
5. ต้องให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจจากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความเกี่ยวข้อง กับชุมชนและศักยภาพของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะที่เน้นให้ชุมชนในท้องถิ่นที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนให้เกิดประโยชน์จากกิจกรรมท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่นเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นนั่นเอง อีกทั้งยังจะเป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญ และหันมาช่วยกันสนับสนุนการสงวนรักษาพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรท่องเที่ยวตลอดจนให้เป็นที่ยอมรับทั่วกันว่าการท่องเที่ยวที่มีการวางแผนที่ดี จะมีศักยภาพใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้

เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นมิติใหม่ของการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นถึงความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยมีการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมรวมทั้งให้การศึกษาแก่ผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้นขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงครอบคลุมถึงลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก 4 ด้าน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541) ดังนี้คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ โดยยึดหลักกว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ จึงเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก และแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นรวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ โดยยึดหลักกว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมโดยมีการจัดการอย่างยั่งยืนที่ครอบคลุมทั้งในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ยึดหลักกว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษาที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยให้มีการศึกษาถึงสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศแหล่งท่องเที่ยวที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความประทับใจ รวมทั้งเป็นการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ยึดหลักกว่าเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ที่มีเกือบตลอดเวลาทั้งกระบวนการ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นโดยเป็นผู้ดำเนินการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

2.6 แนวคิดการมีส่วนร่วม

2.6.1 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมดังนี้

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) และนงเยาว์ หลีพันธ์ (2537) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมกันรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวของชุมชนเอง

ซึ่งสอดคล้องกับ สุริย์ ตันตศรีสุโรจน์ (2537) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการร่วมมือร่วมปฏิบัติ และร่วมกันรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคล หรือของกลุ่มทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ พัฒน์ บุญรัตนพันธ์ (2517) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนต้องมีขึ้นโดยตลอดตั้งแต่ขั้นการวางแผนโครงการ การเสียสละกำลังแรงงาน กำลังเงินหรือกำลังทรัพยากรใด ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

ทั้งนี้ อคิน ระพีพัฒน์ (2531) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงการที่ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่าง ไม่ใช่มีการกำหนดเอาไว้แล้ว หรือเพียงแค่ให้ประชาชนเข้าร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา

2.6.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ซึ่งสอดคล้องกับ โคแชนและอัฟฮอฟฟ์ (อ้างในสมภพ คชินธรนันท์, 2541) ยังได้เสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมไว้ว่าประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอนซึ่งทุกขั้นตอนจะมีความสัมพันธ์กันโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่มีบทบาทในทุก ๆ เรื่อง มิได้ให้ประชาชนปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแต่ทุกอย่างต้องเป็นของประชาชนที่จะคิดค้นขึ้นมา สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริการ และการประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

นอกจากนี้ วิชารัต ใจน (อ้างในพิมานา บุรณินทุ, 2536) ได้อธิบายขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นแรก การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนา เป็นขั้นตอนแรกที่ประชาชนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วม เพราะเป็นผู้รู้ถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริง จะได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายและวัตถุประสงค์ได้ถูกต้อง

ขั้นที่สอง การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการในการพัฒนา

ขั้นที่สาม การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือก หรือวางแผนการดำเนินงานแก้ปัญหา เป็นการผสมผสานความคิดระหว่างนักพัฒนาและชาวบ้านให้กลมกลืน จะช่วยให้ดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

ขั้นที่สี่ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานที่วางไว้โดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ตามศักยภาพของประชาชนที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งเป็นการปลูกจิตสำนึกให้มีความรับผิดชอบร่วมกันอีกด้วย

ขั้นที่ห้า การมีส่วนร่วมในการเข้าถึงความรู้สึกที่จะก่อให้เกิดความพยายามในการพัฒนาชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนแสดงความรู้สึกที่แท้จริงของแต่ละคนออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

2.6.3 รูปแบบการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาแนวใหม่ที่ต้องการให้งานพัฒนาต่าง ๆ ทำโดยประชาชนได้มีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนมีอยู่หลายรูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคติ

การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคตินี้ เป็นลักษณะที่โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชนโดยมีชุมชนเป็นแกนนำในกิจกรรมทั้งหมด ตั้งแต่การตัดสินใจไปจนถึงการควบคุม ติดตามงานและการประเมินผล การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคตินี้มักจะพบในชุมชนชนบทในเรื่องเกี่ยวกับงานของศาสนาหรืองานบุญประจำปี เพราะสมาชิกในชุมชนจะมีความรู้สึกทำเพื่อส่วนรวมถ้าหากไม่ทำก็จะเกิดความรู้สึกไม่ดีทั้งเกิดขึ้นกับตัวเองและชาวบ้านอาจนึกหาได้ หนึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคตินี้เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นจากแรงจูงใจภายในชุมชนเอง สมาชิกรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาความต้องการรวมตัวกันและมีการลงแรงสมทบทุนเพื่อให้งานทำงานบรรลุตามเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมแบบประชาชนเป็นแกนนำ

การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบประชาชนเป็นแกนนำนี้มุ่งผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก โดยสมาชิกในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน เนื่องจากประชาชนตระหนักถึงสิทธิของตนเองและเห็นถึงผลประโยชน์ส่วนใหญ่ที่ต้องสูญเสียไปแต่อาจมีการต่อต้านในกลุ่มผู้เสียประโยชน์ก็ได้

3. การมีส่วนร่วมแบบเจ้าหน้าที่พัฒนาเป็นผู้นำ

การมีส่วนร่วมของชุมชนนี้เป็นลักษณะที่พบเห็นทั่วไปในชุมชนต่าง ๆ เป็นลักษณะของการทำงานพัฒนาขององค์กรพัฒนาภายนอกชุมชนที่มาจากฝ่ายรัฐบาล หรือเอกชนโดยมีข้อสมมติว่าประชาชนจะต้องมีการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การนำประชาชนที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ทราบวิธีการและภาวะความเป็นผู้นำ ในการเรียนประชุมประชาชนให้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่การกำหนดแนววิธีการ และการดำเนินการพัฒนาโครงการต่าง ๆ วิธีการที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมนี้พิจารณาแล้วเห็นว่าเจ้าหน้าที่พัฒนายังคงเป็นแกนนำทั้งความคิดและการกระทำ แต่อาจกล่าวได้ว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมในภาวะปัจจุบันและพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในอนาคตเปรียบเสมือนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษา และเรียนรู้การมองปัญหาของชุมชนนอกจากนี้เป็นการบวกรับการเรียนรู้ของประชาชนให้เข้าใจการมีส่วนร่วมโดยมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคอยให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ และสนับสนุนประชาชนให้เกิดความตระหนักในปัญหาและให้ประชาชนได้รู้จักประเมินผลได้ผลเสียจากการเข้ามามีส่วนร่วมโดยประชาชนเป็นแกนนำในการพัฒนา

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบสั่งการ

การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบสั่งการนี้ เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยมิได้เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านเกณฑ์ชาวบ้านให้ไปปรับปรุงถนนรั้วบ้านและบริเวณบ้านให้สะอาด เพื่อต้องการที่จะส่งหมู่บ้านเข้าประกวด ลักษณะการมีส่วนร่วมจึงเป็น

แบบสั่งการ ซึ่งมีได้นำไปสู่การพัฒนาความคิดของประชาชนในชุมชน มักจะเป็นเรื่องที่ทำเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย ระหว่าง ค.ศ. 2000 – ค.ศ. 2004 (พ.ศ. 2543 - 2547) มิได้มุ่งเน้นเกี่ยวกับการศึกษา เนื้อหาของระบบนิเวศและธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่งานวิจัยส่วนมากจะได้เน้น ชุมชน วัฒนธรรม ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อระบบนิเวศและธรรมชาติ เนื้อหาสาระมีลักษณะของระบบนิเวศวัฒนธรรม หรือระบบนิเวศและความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ มากกว่าระบบนิเวศทางธรรมชาติ

ฐลัทธ์ ชูชาติ และคณะ (2544) ได้วิจัยเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาว มีเป้าหมายเพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยว เชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาวบ้านโป่งสมิ โดยใช้แนวความคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระบบนิเวศวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านโป่งสมิใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านความเชื่อพิธีกรรม เพื่อปกป้องอนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่าและทรัพยากร ให้เกิดประโยชน์ แต่เกิดช่องว่างและขาดการยอมรับจากหลักวิชาการที่เกิดจากแนวคิดตะวันตก

ระบบนิเวศป่า ทรัพยากรภูมิปัญญาชาวบ้าน การดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นผลิตภัณฑ์หรือจุดขายของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และชุมชนก็พร้อมในการตอบสนองต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะชุมชนต้องการรายได้ และกิจกรรมในการสร้างรายได้ก็ไม่ขัดแย้งกับวิถีชีวิต และการอนุรักษ์ทรัพยากร

อุปสรรคสำคัญ คือขาดงบประมาณในการส่งเสริมการตลาดและขาดกำลังคนในการเสนอผลิตภัณฑ์ให้แก่หน่วยธุรกิจนำเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ข้อจำกัดของงบประมาณเวลา และภาระหน้าที่ ชาวบ้าน และนักวิจัยขาดจุดแข็งในการปฏิบัติงานด้านการตลาด

นำชัย ทนุผล และคณะ (2544) วิจัยเรื่อง การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลบ้านไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเป้าหมายของโครงการวิจัย เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนบ้านโป่งในการพัฒนาธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวทางในการดำเนินธุรกิจชุมชน

ผลการวิจัยค้นพบว่า ชุมชนบ้านโป่งมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ ชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกพืชผัก ไม้ผล ปลูกดอกไม้อื่นๆ พื้นที่ธรรมชาติดังกล่าวแล้ว มีความน่าประทับใจ สามารถส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ และชุมชนก็มีความต้องการในการพัฒนาอาชีพ ด้านการท่องเที่ยว เพื่อเสริมรายได้หลักจากการใช้กระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประชาชนสามารถเรียนรู้และเกิดความเข้าใจดี ในการรับภาระบริการด้านการท่องเที่ยว

บุษบา สิทธิกร และคณะ (2544) วิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ศักยภาพ ผลกระทบ การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตวัฒนธรรมของกะเหรี่ยงดอยอินทนนท์

ผลการวิจัยค้นพบประเด็นสำคัญดังนี้

- วิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีประสิทธิภาพที่สุดควรให้ชาวบ้านมีบทบาทในการจัดการผ่านกระบวนการการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participation Working Approach) ซึ่งมุ่งเน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การศึกษาชุมชน การทำแผนการดำเนินการ การบริหารจัดการและการติดตามประเมินผล
- การให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคนเสริมสร้างศักยภาพในการตัดสินใจในทุกกระบวนการของการพัฒนาการท่องเที่ยว
- การกระจายรายได้และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม จะสามารถก่อให้เกิดความร่วมมือของชาวบ้านต่อการจัดการการท่องเที่ยว
- การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- ปัจจัยด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนที่สามารถเพิ่มพูนความรู้ และส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน

ดารณี บุญธรรมและคณะ (2544) วิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม โดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำคะ - ลานก้วย ตำบลผาช้างน้อย อำเภอปาง จังหวัด

พะเยา วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนชาวม้ง ในการเข้าร่วมจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม

ผลการวิจัยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- ชุมชนบ้านน้ำคะ – ลานก้วย มีศักยภาพของพื้นที่ เช่น ระบบนิเวศป่า ภูเขาความหลากหลายทางชีวภาพ น้ำตก ถ้ำ เหมาะสมแก่การจัดการท่องเที่ยว
- ชุมชนบ้านน้ำคะ - ลานก้วย มีวัฒนธรรม ประเพณี ที่น่าประทับใจของการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว
- การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมในเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้อง
- ชุมชนต้องสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศซึ่งปัจจุบันให้ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม
- การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ต้องมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม
- เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนต้องมีบทบาทหน้าที่ รับผิดชอบตามความสามารถของตัวเอง
- ชุมชนควรมีความพร้อม รู้เท่าทันสถานการณ์ภายนอก รับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้
- ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งระยะสั้นและระยะยาวเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มากและยาวนานที่สุด

สี่ศึก ฤทธิ์เนติกุล และคณะ (2544) วิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กับ การอยู่รอดของชุมชนชาวม้ง บ้านดอกปุย อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับองค์กรภายนอก เพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน และประเทศชาติ

ผลการวิจัยสรุปสาระสำคัญดังนี้

- สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและการหาทางในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา
- องค์กรต่างๆ ในชุมชนที่เมื่อก่อนต่างคนต่างทำงานได้เรียนรู้ว่าชุมชนการท่องเที่ยวจะเข้มแข็งได้นั้น ทุกองค์กรจะต้องมาร่วมมือกันทำงานในระบบเครือข่าย โดยแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละองค์กร

- สมาชิกในชุมชนเรียนรู้ในการวางระเบียบชุมชน หลักสูตรท้องถิ่นและระเบียบแต่ละองค์กร ทำให้การท่องเที่ยวเป็นไปค่อนข้างราบรื่น สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบต่างๆ จึงเป็นการง่ายในการบังคับใช้ผลก็คือทำให้ชุมชนมีระเบียบมากขึ้น

- จากการใช้ระเบียบชุมชนและการพัฒนาองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้มีนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอในวันปกติวันละประมาณ 400 - 700 คน ในวันหยุดและวันเทศกาลวันละประมาณ 1,500 - 2,000 จากการเก็บข้อมูลล่าสุด คือ เฉพาะเดือนธันวาคม 2544

- การที่ชาวบ้านมีความรู้ในการจัดการธุรกิจชุมชน ทำให้สามารถเลี้ยงดูประชากรโดยตรงถึง 23 ครอบครัว ชุมชนมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวที่คนในชุมชนจัดขึ้นทั้งสองแห่ง

- คณะวิจัยได้เรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนมาตั้งแต่ยุค 2,600 กว่าปีมาแล้ว ได้แก่ อาวุธชนิดต่าง ๆ สมุนไพร พืชอาหารจากธรรมชาติ และผ้าใยกล้วยงวัตฤประสงค์ของการศึกษาเพื่อจะทำการอนุรักษ์ฟื้นฟูให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อไป

- สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้และมีความตระหนักถึงคุณประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้งในแง่ของการดำรงชีพและการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว

การวิจัยท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในทุก ๆ ขั้นตอน สามารถสร้างจิตสำนึกให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ทำให้ได้มาซึ่งรายได้ในการเลี้ยงปากท้อง สมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัยเกิดแนวคิดใหม่ในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ต่อยอดหรือแตกแขนงออกไปอย่างไม่สิ้นสุด แสดงให้เห็นว่างานวิจัยครั้งนี้ไม่ใช่เรียนรู้และพัฒนาแล้วสิ้นสุด แต่เป็นการจุดประกายให้ชุมชนได้เรียนรู้และมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น

อุดร วงษ์ทับทิม และคณะ (2545) วิจัยเรื่อง ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป้าหมายของโครงการวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การวิจัยยังต้องการหาองค์ความรู้เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

จากการปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับชุมชน ได้ข้อสรุปที่สำคัญดังนี้

- ชุมชนเห็นคุณค่าของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ผืนป่า ต้นน้ำมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ โดยดำเนินการสำรวจ

เส้นทางการท่องเที่ยว และกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยว ไม่ให้มีการจัดถนนเข้าไปให้น้อยที่สุด ทั้งในทางตรงและทางอ้อม

- ชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการศึกษาปัญหาการท่องเที่ยว และผลกระทบที่ชุมชนอาจได้รับจากการท่องเที่ยว การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในชุมชน นักท่องเที่ยวต้องเดินเข้าไปโดยมีชาวบ้านเป็นคณนำทาง

- โครงสร้างฐานรากเศรษฐกิจชุมชนเป็นการเกษตรกรรมปลูกข้าว ถั่วเหลือง กระเทียม และสัตว์เลี้ยง ต้องการให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเชิงรายได้เสริมของชุมชนเท่านั้น

- ชุมชนต้องการรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม มีการตั้งรับและปรับตัวให้เข้ากับกระแสของการท่องเที่ยวที่ขยายเข้ามาในชุมชน ด้วยการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน เผยแพร่วิถีแห่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม มิใช่เป็นการขายวัฒนธรรม พร้อมทั้งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์รากเหง้าทางวัฒนธรรม และฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม ทั้งนิทานพื้นบ้าน (ปλοเลอปโล) และลำนำพื้นบ้าน (ทา)

- ในด้านการตลาดชุมชนพื้นที่วิจัยเตรียมดำเนินการประสานงานด้านการตลาดด้วยการเจรจากับบริษัทท่องเที่ยวในแนวอนุรักษ์ให้จัดส่งนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวยังน้ำตกแม่เย็น น้ำตกแม่ปิง โบราณสถานของชนชาติลัวะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมกับชนเผ่า ปกาเกอะญอ

- ในด้านปัญหาและข้อจำกัดชาวบ้านมีข้อจำกัดในด้านภาษาต่างประเทศ ทำให้การสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนไม่ชัดเจนเท่าที่ควรบางครั้งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเกิดความสับสนไม่เข้าใจ หรือเข้าใจคลาดเคลื่อนผิดไปจากเจตนาที่มุ่งจะสื่อ

- มีความแตกต่างกันในด้านภาษาและวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น

กนิษฐา อยู่ถาวร และคณะ (2545) วิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์

วัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาศักยภาพและความพร้อมของชุมชนการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง และศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

- การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมนั้นทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกรักหวงแหนและเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ลดปัญหาการเก็บของป่าไปขาย การตัดไม้ทำลายป่าได้
- ควรมีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม
- การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมุ่งเน้นการสร้างงานและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น อุทยานแห่งชาตินั้น ชาวบ้านควรจะมีการประสานงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานร่วมกันและภาครัฐควรสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน
- ชุมชนหนองแม่น่าใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์และความสามัคคีของทั้งสองหมู่บ้าน

ปัจจุมา มลเมือง และคณะ (2547) วิจัยเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเมี่ยง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อสร้างจิตสำนึก และความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหารูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน

ผลการวิจัยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบด้วยระบบนิเวศป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และสัตว์ป่าทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอื่นๆ เช่น น้ำตก ดอยพระบาท ดอกเสี้ยวป่า และประเพณีวัฒนธรรม ของชุมชน การประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยง

ผลจากการวิจัยสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

- ชุมชนสามารถร่วมกันคิด วิเคราะห์ต้นทุนทรัพยากร วัฒนธรรม เพื่อเป็นกิจกรรมในการบริการด้านการท่องเที่ยว
- ชุมชนร่วมมือในการจัดการ โดยแบ่งหน้าที่ รายได้กำหนดระเบียบ และหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข
- ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่สำคัญ ควรเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์สถานการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ

ร่วมกัน ชุมชนสามารถสรุปเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ด้วยตัวเอง รวมทั้งดึงเจ้าหน้าที่ของรัฐให้เข้ามามีส่วนร่วม

- บทบาทของผู้นำชุมชนในการสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ให้สามารถบริหารจัดการกิจกรรมภายในหมู่บ้าน และพึ่งตนเอง ได้เป็นสิ่งสำคัญ การทำให้ผู้นำชุมชนมีความพร้อมในการปฏิบัติงานสามารถวางแผนการทำงานโดยตรง และปฏิบัติหน้าที่อย่างโปร่งใส เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง

- ควรมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะหมู่บ้านเป้าหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการตั้งรับสถานการณ์และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และให้ความสำคัญในการให้การศึกษาและการจัดการการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและจะนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

จิราเจตน์ อุดมศรี (2547) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี วัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค วิธีการแก้ไข ในการจัดสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาค้นพบสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. บริบททางด้านกายภาพและสังคมของตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เหมาะสมและเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติพืชพรรณในป่าไม้ และสัตว์ป่าประมาณ 56 ชนิด ชุมชนโป่งน้ำร้อนมีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน มีสวนผลไม้ที่มีชื่อเสียง และมีความหลากหลายชนิดพันธุ์ การท่องเที่ยวในพื้นที่โป่งน้ำร้อนมีปัจจัยดึงดูดที่สำคัญ คือ ความสวยงามของลำน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพป่าไม้ และกิจกรรมการท่องเที่ยวผจญภัยถึงอนุรักษ์ ประเภทล่องแก่งแพยาง ซึ่งแนวโน้มในอนาคตอาจมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

2. ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อนจากอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชน ที่ทำรายได้ที่มากกว่าอาชีพการท่องเที่ยวและเป็นอาชีพดั้งเดิม จึงทำให้ประชาชนไม่สนใจที่จะประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในชุมชนในการคิด ริเริ่มวางแผนตัดสินใจ ดำเนินการแบ่งปันผลประโยชน์ติดตามประเมินผลด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากประชาชนขาดความรู้ความ

เข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ที่ดี ทำให้นักท่องเที่ยวไม่รู้จักแหล่งแก่งคลองโป่งน้ำร้อน

ตำบลโป่งน้ำร้อน มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์แต่ไม่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังไม่มีหรือนโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยวเข้ามาใช้ในพื้นที่ ไม่มีการนำแผนปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเข้ามาใช้อย่างจริงจัง คนนอกชุมชนเป็นผู้ดำเนินการกิจการท่องเที่ยว แต่คนในชุมชนขาดโอกาสมีส่วนร่วมจึงทำให้ไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการดำเนินโครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเป็นลักษณะที่นายทุนเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่าขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ตำบลโป่งน้ำร้อน มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์แต่ไม่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังไม่มีหรือนโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเข้ามาใช้อย่างจริงจัง คนนอกชุมชนเป็นผู้ดำเนินการกิจการท่องเที่ยว แต่คนในชุมชนขาดโอกาสมีส่วนร่วมจึงทำให้ไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการดำเนินโครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เป็นลักษณะที่นายทุนเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่าขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ในตำบลโป่งน้ำร้อน ควรมี คุณสมบัติที่เป็นการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวตามแนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่คำนึงถึงการสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านในพื้นที่ เป็นการกระจายรายได้สู่ประชาชนในพื้นที่จัดการได้ด้วยการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด และก่อให้เกิดผลกระทบทางลบของตำบลน้อยที่สุด

เยาวภา บุชธนันท์ (2548) วิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านหัตถกรรมไม้แกะสลักให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาหมู่บ้านกิวแลน้อย ตำบลบ้านแม่อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วัดอุปประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา ประวัติ บริบท วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ของชุมชน เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนบนพื้นฐานชุมชน

ผลของการวิจัยสรุปสาระสำคัญ ไว้ดังนี้

หมู่บ้านกัวแลน้อย เป็นหมู่บ้านในที่ราบสันปาตอบสังคมชาวบ้านขึ้นอยู่กับการเกษตร แต่ในปัจจุบันชาวบ้านผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอาชีพหลัก การเกษตรกรรมเป็นอาชีพรอง ผลงานด้านการแกะสลักไม้สัก ซึ่งผลิตในครัวเรือน มีความน่าประทับใจ สำหรับคนต่าง วัฒนธรรมได้เข้ามาศึกษาวัฒนธรรมใหม่

นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมแบบเดิม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านยังหลงเหลืออยู่ในหมู่บ้าน เช่น การนวดแผนโบราณ ยาสมุนไพร และวิถีชีวิตอื่นๆ

การเดินทางเข้าหมู่บ้านที่สะดวกสบาย เพราะมีถนนลาดยาง สาธารณูปโภคใน หมู่บ้าน เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ การประปา ฯลฯ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ นอกจากนี้นโยบายของรัฐ ซึ่งส่งเสริมการท่องเที่ยว และแนวโน้มใหม่ ของนักท่องเที่ยว ซึ่งชื่นชอบการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมสามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรมในหมู่บ้านกัวแลน้อยได้ และงานวิจัยก็ได้เสนอรูปแบบไว้ ทั้งแบบ วันเดียวหลายวันและพักในหมู่บ้าน

งานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว เป็นงานวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชน ซึ่งรวมทั้ง ทรัพยากร และวัฒนธรรมเพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานชุมชน หมายความว่า ใช้ทรัพยากรในชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม และรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่สูง ประกอบด้วยระบบนิเวศป่า ยกเว้นบ้านกัวแลน้อย เป็นพื้นที่ราบ แต่งานวิจัยทุกเรื่อง ใช้กระบวนการให้ชุมชนมีส่วนร่วมเหมือนกัน ผลการวิจัยพบว่า ไม่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ ม้ง กะเหรี่ยง คนไทยพื้นที่สูง ต่างก็ตอบสนองในการมีส่วนร่วมและสามารถ จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ แต่จุดอ่อน คือ ขาดงบประมาณและบุคลากรในการส่งเสริมการขาย (Promotion) และการจัดจำหน่าย (Distribution) ผลผลิตอย่างต่อเนื่อง เมื่อสิ้นสุดงานวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 พื้นที่ศึกษา

หลังจากได้สำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จังหวัดเชียงรายเบื้องต้น(Pre Survey) พบแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่น่าสนใจ จำนวน 8 แหล่ง ดังนี้

1. บ้านห้วยซี้เหล็ก ต.วาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย
2. วัดถ้ำปลา ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย
3. บ้านรวมมิตร ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
4. บ้านผาเสด็จ ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
5. บ้านจะคือ ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
6. กิ่วสไตร์ อ.แม่จัน จ.เชียงราย
7. กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
8. กลุ่มงานหัตถกรรม อ.แม่สาย จ.เชียงราย

จากการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 8 แหล่ง พบว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีการจัดการโดยชุมชน เพียง 4 แหล่ง คือ

1. บ้านห้วยซี้เหล็ก ต.วาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย
2. บ้านถ้ำปุม ถ้ำปลา ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย
3. บ้านรวมมิตร ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
4. บ้านผาเสด็จ ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย

จากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามทั้ง 4 แหล่ง พบว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชน ไม่มีหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาบริหารจัดการ เพียง 1 แหล่ง คือ บ้านห้วยซี้เหล็ก คณะผู้วิจัยจึงทำการกำหนดเป็นประชากรเป้าหมายในการเก็บข้อมูลเชิงลึก

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยนี้ได้แก่

- ผู้นำชุมชน
- กลุ่มบุคคลในชุมชนที่เข้าไปบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้เครื่องมือ 3 ฉบับ คือ

1. แบบสังเกตการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน
2. แบบสัมภาษณ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน
3. แบบสอบถามการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

3.4 การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ จำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

แบบสังเกต มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร รายงานการวิจัย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิด กำหนดนิยาม โครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัด และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสังเกต

2. วิเคราะห์โครงสร้างตัวแปรที่ต้องการวัดในแต่ละมิติ กำหนดประเด็นการสังเกต

3. นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของประเด็นเนื้อหา

4. ปรับปรุงแบบสังเกตตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดทำแบบสังเกตฉบับจริงได้
แบบสังเกต จำนวน 2 ข้อ

แบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร รายงานการวิจัย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลที่ได้มาใช้กำหนดกรอบแนวคิด กำหนดนิยาม โครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัด และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์
2. วิเคราะห์โครงสร้างตัวแปรที่ต้องการวัดในแต่ละมิติ กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ และสร้างข้อคำถามให้เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม
3. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ความเหมาะสมของปริมาณคำถาม ความชัดเจนของภาษา แล้วนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
4. ทดลองสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน กลุ่มบุคคลในชุมชนที่เข้าไปบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของข้อคำถาม ความเข้าใจของผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่ถาม
5. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ที่นำไปทดลองใช้เพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับจริงได้แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน กลุ่มบุคคลในชุมชนที่เข้าไปบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 ข้อ

แบบสอบถาม มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือดังนี้

1. กำหนดข้อมูลที่ต้องการ
2. พิจารณาว่าข้อมูลที่ต้องการนั้นควรประกอบด้วยข้อมูลใดบ้าง
3. กำหนดชนิดของแบบสอบถาม พิจารณาว่าใช้แบบสอบถามชนิดใด
4. ร่างข้อคำถามหลังจากเลือกชนิดของแบบสอบถามที่ต้องการแล้วลงมือเขียนข้อคำถามตามหัวข้อที่กำหนดไว้
5. จัดทำแบบสอบถามฉบับร่าง
6. นำแบบสอบถามฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบหาความเที่ยงตรง (IOC) หลังจากนั้นนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอ
7. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 ระเบียบวิธีวิจัย

3.5.1 วิธีการศึกษา

- 3.5.1.1 In-depth Interview (การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก)
- 3.5.1.2 Focus Group (การสนทนากลุ่ม)
- 3.5.1.3 Field Research (การเก็บข้อมูลภาคสนาม)
- 3.5.1.4 Document Review (การทบทวนสิ่งบันทึก)
- 3.5.1.5 Observation (การสังเกต)

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

- 3.5.2.1 การจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis)
- 3.5.2.2 การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Componential Analysis)
- 3.5.2.3 การตีความข้อมูล (Interpretation)

3.5.3 เกณฑ์การแปลผล

การแปลผลค่าเฉลี่ยจากการตอบแบบสอบถาม ใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้

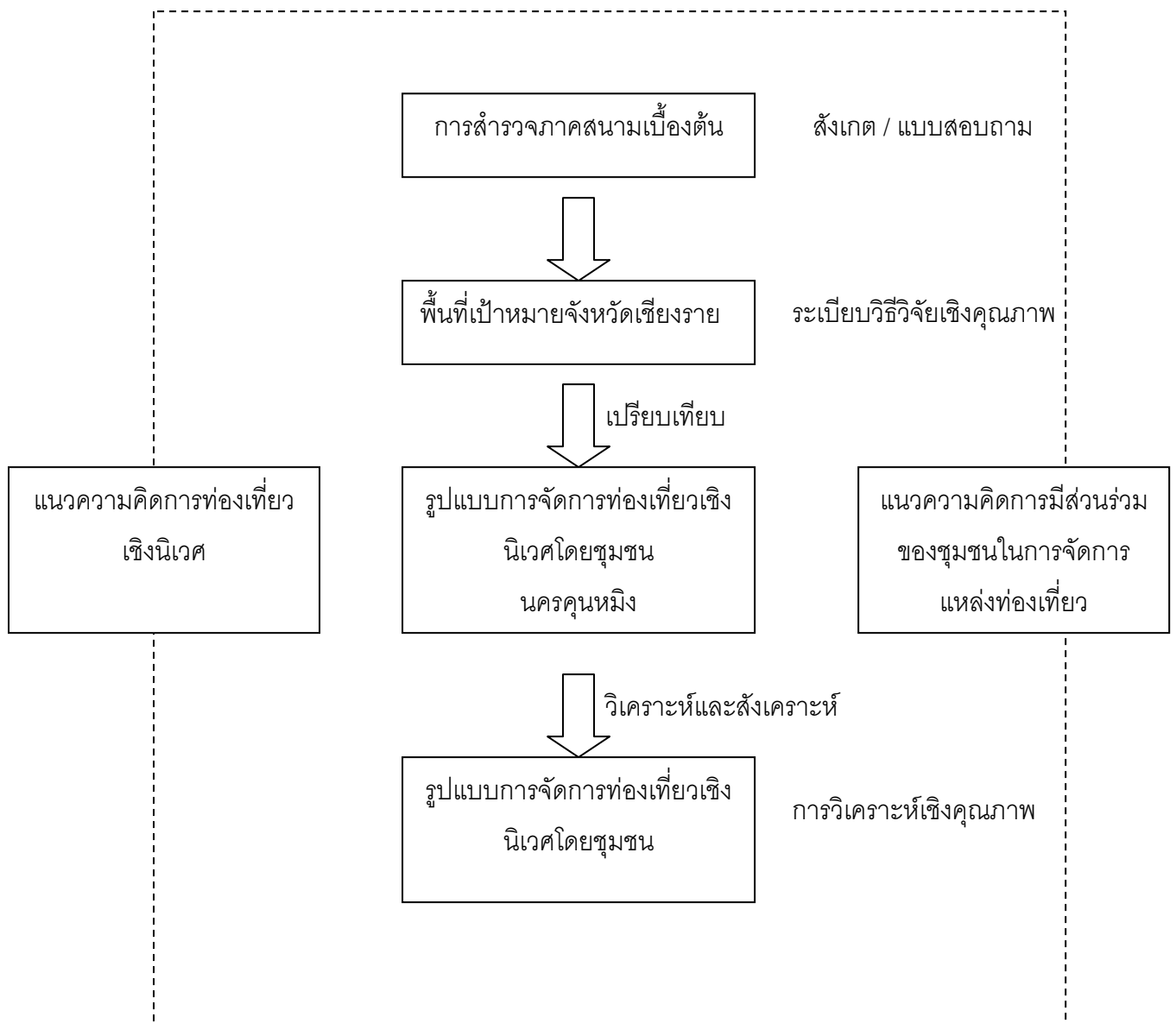
ค่าเฉลี่ย	2.50 – 3.00	หมายถึง มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	1.50 - 2.49	หมายถึง มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.00 – 1.49	หมายถึง มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

3.6 แผนงานของโครงการ

คำถามการวิจัย	ระเบียบวิธีวิจัย	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	วัน/เวลา ดำเนินการ
1.ชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการ จัดการ ท้องเที่ยว เชิงนิเวศระดับใด	1.แบบสอบถาม 2.การสัมภาษณ์	1.รวบรวมข้อมูล จากเอกสาร 2.สำรวจข้อมูล ภาคสนาม 3.สร้างเครื่องมือ และหาคุณภาพ เครื่องมือ	ทราบการเข้ามามี ส่วนร่วมในการ จัดการท่องเที่ยวเชิง นิเวศของชุมชน	1 พ.ค 48 – 31 ก.ค 48
2.ชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการ จัดการ ท้องเที่ยว เชิงนิเวศโดยวิธีใด	1.การสังเกต 2.แบบสอบถาม 3.การสัมภาษณ์	เก็บรวบรวมข้อมูล ระยะที่ 1 โดยการ ใช้การสังเกต สอบถาม สัมภาษณ์	ทราบวิธีการที่ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมใน การจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	1 ส.ค 48 – 31 ต.ค 48
3.ระบบการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนควรมี รูปแบบใด	1.แบบสอบถาม 2.สัมภาษณ์เชิงลึก 3.การสนทนากลุ่ม 4.การสังเกต	เก็บรวบรวมข้อมูล ระยะที่ 2 โดยการ สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม	ทราบรูปแบบของ ระบบการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน	1 พ.ย 48 – 31 ม.ค 49

คำถามการวิจัย	ระเบียบวิธีวิจัย	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	วัน/เวลาดำเนินการ
4.รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิงเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร	1.สัมภาษณ์เชิงลึก 2.การทบทวนสิ่งบันทึก 3.การสนทนากลุ่ม	1.ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิง 2.เปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของเชียงรายกับนครคุนหมิง	1.ทราบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนคร คุนหมิง 2.ทราบความเหมือนหรือความแตกต่างของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนระหว่างเชียงรายกับนคร คุนหมิง	1 ก.พ 49 – 28 ก.พ 49 1 มี.ค 49 – 30 เม.ย 49

3.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1	ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนใน
จังหวัดเชียงราย
ตอนที่ 2	วิธีการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนใน
จังหวัดเชียงราย
ตอนที่ 3	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย
ตอนที่ 4	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิง
ตอนที่ 5	การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนระหว่าง
จังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิง
ตอนที่ 6	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย
ที่ควรเป็น

ตอนที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนใน
จังหวัดเชียงราย

ในการวิจัยนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 4 หมู่บ้านที่มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน คือ บ้านห้วยขี้เหล็ก อ.แม่สรวย, บ้านผาเสด็จ อ.เมือง, บ้านกะเหรี่ยงรวมมิตร อ.เมือง และบ้านถ้ำปุมถ้ำปลา อ.แม่สาย โดยเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยว, ผู้นำชุมชน, และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่า ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย

แหล่งท่องเที่ยว	ความถี่	ร้อยละ
ห้วยซี้เหล็ก	15	27.8
ผาเสริฐ	15	27.8
กะเหรี่ยงรวมมิตร	12	22.2
ถ้ำปุมถ้ำปลา	12	22.2
รวม	54	100
สถานภาพ	ความถี่	ร้อยละ
คณะกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยว	18	33.3
ผู้นำชุมชน	22	40.7
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	14	26
รวม	54	100

จากตารางที่ 4.1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นประชาชนบ้านห้วยซี้เหล็ก จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 27.8 บ้านผาเสริฐ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 27.8 บ้านกะเหรี่ยงรวมมิตร จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2 และบ้านถ้ำปุมถ้ำปลา จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2

และเมื่อพิจารณาด้านสถานภาพพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นคณะกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 ผู้นำชุมชน จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 40.7 และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 26

2.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัด เชียงราย

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัดเชียงรายในภาพรวมและในแต่ละชุมชน มีรายละเอียดดังตารางที่ 4.2 – 4.6

ตารางที่ 4.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย
โดยภาพรวม

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เชิงนิเวศโดยชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
1. การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน	2.50	.541	มาก
2. การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการเข้ามา เที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.52	.574	มาก
3. การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการ บริหารงานของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.28	.656	ปานกลาง
4. การกำหนดระบบการจัดสรรงบประมาณรายได้	2.50	.637	มาก
5. การวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	2.33	.727	ปานกลาง
6. การกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว	2.06	.878	ปานกลาง
7. การวางแผนรับนักท่องเที่ยว	2.35	.850	ปานกลาง
8. การกำหนดช่วงเวลาในการรับนักท่องเที่ยว	2.22	.904	ปานกลาง
9. การกำหนดค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว	2.37	.760	ปานกลาง
10. การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.59	.533	มาก
11. การดูแลรักษาประเพณีของชุมชน	2.59	.533	มาก
12. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.70	.461	มาก
รวม	2.418	.376	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.2 พบว่าโดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.418$, $SD = .376$) อาจเป็นเพราะว่า การเก็บข้อมูลจากแหล่งท่องเที่ยว 4 แหล่งนั้น คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพียงบางกลุ่ม

เท่านั้น แต่คนส่วนใหญ่ของชุมชนยังไม่ได้เข้ามา และระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมของแต่ละชุมชนก็มีระดับการมีส่วนร่วมที่ต่างกันตามการบริหารจัดการ บางแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจะเป็นผู้ที่บริหารจัดการทั้งหมด บางแหล่งมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้บริหารหลักแล้วมีคนจากชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม ทำให้เมื่อมองในภาพรวมแล้วจึงมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก มีค่าสูงสุด($\bar{x} = 2.70$, $SD = .461$) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในเรื่องของการประชาสัมพันธ์นั้น คนในชุมชนรู้ว่าชุมชนของตนเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงมีการพูดคุยให้บุคคลที่อยู่นอกชุมชนได้รับทราบ จึงเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่ทุกคนได้กระทำ ทำให้การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนการมีส่วนร่วมสูงสุด

รองลงไปคือการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน($\bar{x} = 2.59$, $SD = .533$) การดูแลรักษาประเพณีของชุมชน ($\bar{x} = 2.59$, $SD = .533$) ซึ่งทั้งสองอย่างเป็นการปฏิบัติในวิถีชีวิตของคนในชุมชน คนในชุมชนจึงร่วมกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและประเพณีของชุมชน ทำให้มีระดับของการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

การกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางและมีค่าต่ำที่สุด($\bar{x} = 2.06$, $SD = .878$) อาจเป็นเพราะว่าโปรแกรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ชุมชนร่วมกันจัดทำไว้ในครั้งแรกแล้วใช้กันแบบนั้นมาตลอดไม่ได้เปลี่ยนแปลง เมื่อเข้าไปสอบถามผู้ให้ข้อมูลบางคนก็เป็นผู้ที่เคยร่วมจัดทำโปรแกรมในตอนนั้นแต่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เข้ามาทำงานใหม่ ไม่ได้เป็นผู้ที่เคยร่วมจัดโปรแกรม ทำให้ระดับของการมีส่วนร่วมต่ำสุด

ตารางที่ 4.3 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านห้วยขี้เหล็ก

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1. การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน	2.60	.507	มาก
2. การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.67	.488	มาก
3. การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารงานของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.73	.458	มาก

ตารางที่ 4.3 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านห้วยขี้เหล็ก (ต่อ)

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิง นิเวศโดยชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
4. การกำหนดระบบการจัดสรรงบประมาณรายได้	2.93	.258	มาก
5. การวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	2.67	.488	มาก
6. การกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว	2.80	.414	มาก
7. การวางแผนรับนักท่องเที่ยว	2.73	.458	มาก
8. การกำหนดช่วงเวลาในการรับนักท่องเที่ยว	2.87	.352	มาก
9. การกำหนดค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว	2.87	.352	มาก
10. การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.80	.414	มาก
11. การดูแลรักษาประเพณีของชุมชน	2.87	.352	มาก
12. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.93	.258	มาก
รวม	2.788	.069	มาก

จากตารางที่ 4.3 พบว่าโดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.788$, $SD = .069$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อระ
 การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยการกำหนดระบบการจัดสรรงบประมาณรายได้ ($\bar{x} = 2.93$, $SD = .258$) และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.93$, $SD = .258$) มีค่าสูง
 ที่สุด รองลงไปคือการกำหนดช่วงเวลาในการรับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 2.87$, $SD = .352$) การ
 กำหนดค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ($\bar{x} = 2.87$, $SD = .352$) และการดูแลรักษาประเพณีของชุมชน
 ($\bar{x} = 2.87$, $SD = .352$) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ชุมชนบ้านห้วยขี้เหล็กมีการจัดการ
 ท่องเที่ยวที่กระทำโดยคนในชุมชนอย่างแท้จริง คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทุก
 ขั้นตอนทุกส่วน ส่งผลให้ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอยู่ในระดับมากทุกรายการ

ตารางที่ 4.4 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านผาเสด็จ

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1. การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน	2.33	.488	ปานกลาง
2. การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.33	.488	ปานกลาง
3. การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารงานของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.00	.535	ปานกลาง
4. การกำหนดระบบการจัดสรรงบประมาณรายได้	2.33	.617	ปานกลาง
5. การวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	2.47	.516	ปานกลาง
6. การกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว	2.13	.516	ปานกลาง
7. การวางแผนรับนักท่องเที่ยว	2.47	.516	ปานกลาง
8. การกำหนดเวลาในการรับนักท่องเที่ยว	2.13	.516	ปานกลาง
9. การกำหนดค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว	2.40	.632	ปานกลาง
10. การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.40	.632	ปานกลาง
11. การดูแลรักษาประเพณีของชุมชน	2.40	.507	ปานกลาง
12. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.47	.516	ปานกลาง
รวม	2.322	.201	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.4 พบว่าโดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.322$, $SD = .201$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.47$, $SD = .516$) การวางแผนรับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 2.47$, $SD = .516$) และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.47$, $SD = .516$) มีระดับการมีส่วนร่วมสูงที่สุด อาจเป็นเพราะว่า คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในส่วนของการวางแผนกิจกรรมและวางแผนการรับนักท่องเที่ยวร่วมกัน มีการประชาสัมพันธ์แหล่ง

ท่องเที่ยวของชุมชน ให้คนนอกชุมชนได้รู้จัก ในด้านอื่นๆคนในชุมชนก็ยังเข้ามามีส่วนร่วม โดยมี ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหาร ซึ่งเป็นคนในชุมชนเข้าไปร่วมจัดการ

ตารางที่ 4.5 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านกระเหรียงรวมมิตร

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1. การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน	2.67	.651	มาก
2. การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.67	.651	มาก
3. การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารงานของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.08	.793	ปานกลาง
4. การกำหนดระบบการจัดสรรงบประมาณรายได้	2.50	.522	มาก
5. การวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	2.25	.622	ปานกลาง
6. การกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว	2.00	.739	ปานกลาง
7. การวางแผนรับนักท่องเที่ยว	2.67	.492	มาก
8. การกำหนดช่วงเวลาในการรับนักท่องเที่ยว	2.67	.492	มาก
9. การกำหนดค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว	2.25	.622	ปานกลาง
10. การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.50	.522	มาก
11. การดูแลรักษาประเพณีของชุมชน	2.33	.651	ปานกลาง
12. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.67	.492	มาก
รวม	2.437	.329	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.5 พบว่าโดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.437$, $SD = .329$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.67$, $SD = .651$) การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.67$, $SD = .651$) การวางแผนรับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 2.67$, $SD = .651$) การกำหนดช่วงเวลาในการรับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 2.67$, $SD = .651$) และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

($\bar{x} = 2.67$, $SD = .651$) มีระดับการมีส่วนร่วมสูงที่สุด อาจเป็นเพราะว่า ลักษณะการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านกะเหรี่ยงรวมมิตร มีลักษณะเป็นการขี่ช้าง การล่องแพ ทำให้ชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย กำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยว วางแผนและกำหนดช่วงเวลารับนักท่องเที่ยว ได้อย่างอิสระ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและตามนโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับที่ทำร่วมกันไว้ อีกทั้งมีจุดรับนักท่องเที่ยวที่ทำหน้าที่ในการประสานงานระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้นำเที่ยวที่จะพาไปขี่ช้างหรือล่องแพ ทำให้มีการกระจายนักท่องเที่ยวให้กับแต่ละส่วนอย่างเท่าเทียมกัน สำหรับการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวนั้นมีส่วนร่วมต่ำสุดเนื่องจากว่า โปรแกรมการท่องเที่ยวนั้นมีการจัดตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ทำให้มีส่วนร่วมต่ำสุด

ตารางที่ 4.6 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านถ้ำปลา

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1. การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน	2.42	.515	ปานกลาง
2. การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.42	.669	ปานกลาง
3. การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารงานของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.25	.622	ปานกลาง
4. การกำหนดระบบการจัดสรรงบประมาณรายได้	2.17	.835	ปานกลาง
5. การวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	1.83	1.030	ปานกลาง
6. การกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว	1.08	.900	น้อย
7. การวางแผนรับนักท่องเที่ยว	1.42	1.165	น้อย
8. การกำหนดช่วงเวลาในการรับนักท่องเที่ยว	1.08	.996	น้อย
9. การกำหนดค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว	1.83	1.030	ปานกลาง
10. การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.67	.492	มาก
11. การดูแลรักษาประเพณีของชุมชน	2.75	.452	มาก
12. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.75	.452	มาก
รวม	2.055	.413	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.6 พบว่าโดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.055$, $SD = .413$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การดูแลรักษาประเพณีของชุมชน ($\bar{x} = 2.75$, $SD = .452$) และ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.75$, $SD = .452$) มีค่าสูงที่สุด อาจเป็นเพราะว่า ลักษณะแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านถ้ำปลา เป็นถ้ำที่ตั้งอยู่ในวัด ทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านถ้ำปลา เป็นการจัดการโดยวัดเป็นหลัก และได้การสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ติดกับทางเข้าวัด คนในชุมชนจึงเข้าไปมีส่วนร่วมได้ในบางเรื่องเท่านั้น ได้แก่ การดูแลรักษาประเพณีของชุมชน การประชาสัมพันธ์ การกำหนดนโยบาย ระเบียบข้อบังคับ และในบางเรื่องวัดจะเป็นผู้บริหารจัดการเอง ทำให้คนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมน้อย

จากตารางที่ 4.3 – 4.6 พบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านห้วยขี้เหล็ก การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ซึ่งต่างจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านห้วยขี้เหล็กเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบให้กับหมู่บ้านอื่นจึงทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 2 วิธีการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย

การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่เริ่มต้นจากการที่หน่วยงานทางภาครัฐบาลได้มีการให้ทุนในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทางด้านการท่องเที่ยว ซึ่งผู้ทำวิจัยก็มักจะนำเอาผู้นำชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยในการทำวิจัยนั้น จากการที่ได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมทำให้ผู้นำชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เช่น การเสื่อมสลายของขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม ที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางตรงและทางอ้อม การสืบสานวัฒนธรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศาสนา สิ่งแวดล้อมที่ดีที่เอื้อต่อการดำเนินตามวิถีชีวิต จึงมีแนวความคิดจัดตั้งเป็นกลุ่มคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวขึ้น

และด้วยความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนจึงได้รับการสนับสนุน พัฒนาและช่วยเหลือให้เกิดการจัดการอย่างเป็นระบบ เช่น มีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวขึ้นมา ซึ่งรับสมัครสมาชิกจากชุมชน โดยมีคุณสมบัติต่างๆ เช่น ต้องเป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชน สนใจ เข้าใจกิจกรรมการ ต้องได้รับการยินยอมจากครอบครัว ไม่เป็นบุคคลที่มีความประพฤติไม่พึงประสงค์ของชุมชน

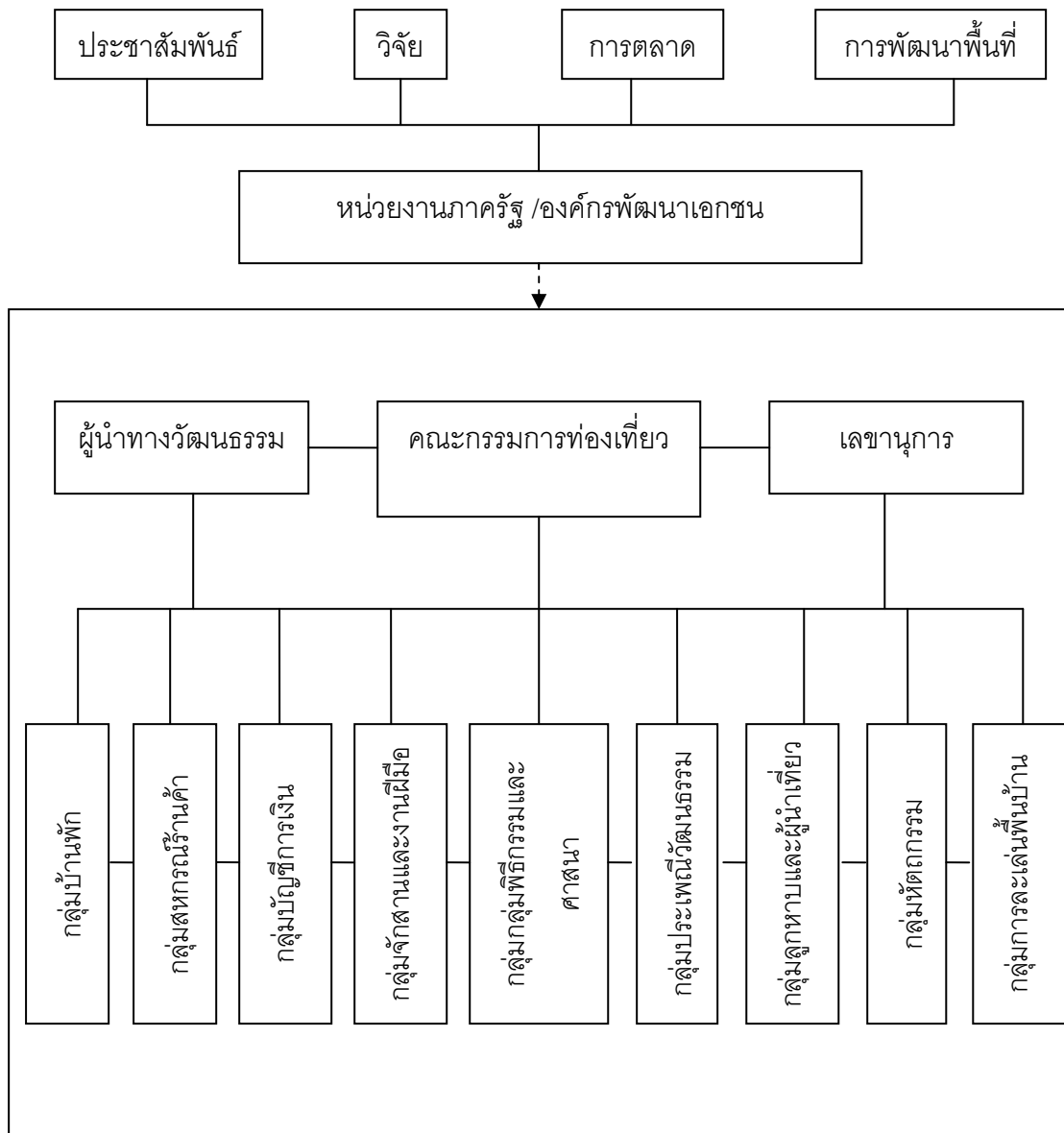
นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้ง โดยมีวาระการดำรงตำแหน่ง และจัดตั้งสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มบ้านพัก กลุ่มลูกหาบและผู้นำเที่ยว กลุ่มผู้รู้ยาสมุนไพร กลุ่มประเพณีวัฒนธรรม กลุ่มพิธีกรรมและศาสนา กลุ่มการเล่นพื้นบ้าน กลุ่มจักสานและงานฝีมือ กลุ่มบัญชีการเงิน กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า ฯลฯ

คณะกรรมการได้มีการออกระเบียบและข้อปฏิบัติต่างๆ เช่น การจัดสรรรายได้ คุณสมบัติสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยว บทบาทและหน้าที่ ซึ่งได้มาจากการประชุมของคณะกรรมการและกลุ่มสมาชิก การท่องเที่ยว

การบริหารจัดการเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามา หากชุมชนได้รับการติดต่อ ก็จะขอรายละเอียดของนักท่องเที่ยวมาแจ้งให้กับที่ประชุมคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ถ้าหากนักท่องเที่ยวเข้ามาติดต่อโดยตรง ไม่ว่าจะถามใครก็ตาม สมาชิกในชุมชนก็จะพานักท่องเที่ยวมาพบกับคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เพื่อขอทราบรายละเอียดของนักท่องเที่ยวไปแจ้งให้กับที่ประชุมคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และนัดหมาย ทำความเข้าใจ ในที่ประชุมคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ประกอบไปด้วย คณะกรรมการบริหารและสมาชิก ก็จะมีการบอกข้อมูล รายละเอียดต่างๆของนักท่องเที่ยวให้ที่ประชุมได้รับทราบ จากนั้นจึงทำการแบ่งงาน มอบหมายหน้าที่ให้แต่ละฝ่ายไปดำเนินงาน

ตอนที่ 3 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงรายสามารถแสดงได้ดังแผนภาพ

จากแผนภาพ สามารถอธิบายรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัด เชียงราย ประกอบด้วยองค์ประกอบใหญ่ ๆ 2 ส่วนคือ ส่วนที่ หนึ่ง เป็นการสนับสนุนจากหน่วยงาน ภายนอก ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งจะทำให้การสนับสนุนกลุ่ม จัดการท่องเที่ยวของชุมชน ด้วยการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว สนับสนุนการวิจัย การการตลาด หรือนักท่องเที่ยวให้กับกลุ่มท่องเที่ยว และให้การช่วยเหลือในการพัฒนาพื้นที่ เช่น การพัฒนาถนน ทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และการให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ส่วนที่ สอง เป็นหน่วยงานภายในชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นบุคคล ภายในหมู่บ้าน และคณะกรรมการท่องเที่ยวจะมีเลขานุการของคณะกรรมการ และจะมีผู้นำทาง

วัฒนธรรม เป็นเสมือนกลุ่มที่ปรึกษาของคณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ภายในคณะกรรมการท่องเที่ยวจะแยกเป็นกลุ่มงานต่าง ๆ ดังนี้

กลุ่มบ้านพัก จะเป็นบ้านของชาวบ้านที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักในหมู่บ้าน ซึ่งจะมีลักษณะแบบ Home Stay และกลุ่มบ้านพักนี้จะหมุนเวียนกันให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก โดยจะแยกหญิง ชาย และบ้านพักหลังหนึ่งจะพักได้เพียง 2 คน เท่านั้น

กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า เป็นกลุ่มจัดจำหน่ายสินค้าต่าง ๆ และสินค้าที่ผลิตได้ในชุมชน เช่น สินค้าที่ผลิตจากกลุ่มจักสานและงานฝีมือ ภายในกลุ่มจะประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน มีการจัดสรรรายได้จากการจำหน่ายสินค้าในรูปแบบของสหกรณ์ทั่วไป

กลุ่มบัญชีการเงิน เป็นกลุ่มที่จัดทำบัญชีการเงินของกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน ที่เกิดจากการรับนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน

กลุ่มจักสานและงานฝีมือ เป็นกลุ่มที่ผลิตสินค้าประเภทงานจักสานและงานฝีมือต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อส่งให้กับกลุ่มสหกรณ์เพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว

กลุ่มพิธีกรรมและศาสนา เป็นกลุ่มของผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและศาสนาของชุมชน ที่จะถ่ายทอดให้แก่เยาวชนในชุมชน และจัดพิธีกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน

กลุ่มประเพณีวัฒนธรรม เป็นกลุ่มที่ดำเนินการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การแต่งกาย การจัดประเพณี ต่าง ๆ

กลุ่มลูกหาบและผู้นำเที่ยว เป็นกลุ่มที่จะนำนักท่องเที่ยว เที่ยวตามจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ในบางครั้งอาจเป็นการนำเที่ยว แบบเดินป่าและจะมีการให้ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพรต่าง ๆ ตามภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชน

กลุ่มหัตถกรรม เป็นกลุ่มผู้หญิงในหมู่บ้านที่จะผลิตงานหัตถกรรม เช่น เสื้อผ้าหรือเครื่องแต่งกายของชุมชน เพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว

กลุ่มการละเล่นพื้นบ้าน เป็นกลุ่มที่จะแสดงการละเล่นพื้นบ้านรวมถึงการแสดงเพื่อความบันเทิงให้กับนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิง

นครคุนหมิงเป็นเมืองหลวงของ มณฑลยูนนานหรือ หยุนหนัน ซึ่งเป็นมณฑลหนึ่งของ ประเทศจีน

ภาพ แผนที่ประเทศจีน

มณฑลยูนนาน(Yunnan) หรือ หยุนหนัน เป็นมณฑลชายแดนภาคตะวันตกเฉียงใต้ของ จีน มีพื้นที่ทั้งสิ้น 394,000 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 4.1%ของพื้นที่ทั้งประเทศ ด้านตะวันออกติด กับมณฑลกุ้ยโจวและเขตปกครองตนเองมณฑลกว่างซี ด้านเหนือมีแม่น้ำจินซาเจียงกั้นคนละฟาก กับมณฑลซื่อชวน ด้านตะวันตกเฉียงเหนือเชื่อมต่อกับเขตปกครองตนเองทิเบต ด้านตะวันตกติด กับประเทศพม่า ด้านใต้ติดกับประเทศลาวและเวียดนาม รวมทั้งสิ้นมีพรมแดนติดต่อกันเป็น ระยะทางยาว 4,060 กิโลเมตร ประกอบด้วยเมืองต่างๆ จำนวน 16 มณฑล ได้แก่

1. คุนหมิง ซึ่งเป็นเมืองหลวง	9. ลีเจียง
2. เจาทง	10. นู่เจียง
3. ซีวี่จั้ง	11. ต้าหลี่

4. เหวินซัน	12. เป้าชัน
5. หงเหอ	13. เต๋อหง
6. อี้ว์ซี	14. หลินซัง
7. ฉู่สง	15. ซื่อเหมา
8. ตี้ซิ่ง	16. ซีซวงป๋นน่า (สิบสองป๋นน่า)

ภาพ มณฑลยูนนาน (Yunnan)

ลักษณะภูมิประเทศของมณฑล มีลักษณะ พื้นที่ทางตอนเหนือสูง ส่วนทางตอนใต้ต่ำ ความสูงต่ำต่างกันมาก ด้านใต้สูงราว 1,500-2,200 เมตรจากระดับน้ำทะเล ส่วนด้านเหนือสูงประมาณ 3,000-4,000 เมตร ยอดเขาซาเก้อป้อแห่งทิวเขาหิมาลายันสูงถึง 6,740 เมตร สูงที่สุดในยูนนาน และที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและทำทายนักนิยมก็ฟ้าใต้เขาจากทั่วโลก

ประชากรของมณฑล จากการสำรวจในปี 2003 มีประชากรทั้งสิ้น 43.75 ล้านคน มีอัตราการเกิด 17% อัตราการตาย 7.2% อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร 9.8% โดยมีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ถึง 25 ชนชาติ อาทิ ชาวไท แมนจู มองโกล ทิเบต ไป่ จ้วง แม้ว หุย(อุยกูร์) เป็นต้น คิดเป็นอัตราส่วน 38.07% จากประชากรทั้งมณฑล

การท่องเที่ยว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของยูนนานเป็นกิจกรรมหลักที่นำรายได้มาสู่มณฑลตลอด 20 กว่าปีที่ผ่านมา นำเศรษฐกิจเจริญเติบโตไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นตัวจักรสำคัญของการผลิตในภาคบริการ

นครคุนหมิง ซึ่งเป็นเมืองหลวงของมณฑลยูนนาน การจัดการในทุกด้านจะมีนครคุนหมิงเป็นศูนย์กลางในการจัดการ คณะผู้วิจัยจึงได้ติดต่อไปที่มหาวิทยาลัยยูนนาน (Yunnan University) ที่ตั้งอยู่ในนครคุนหมิง เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิง โดยมีรายละเอียดการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิง ดังนี้

ปี คศ.1998-2002 ศาสตราจารย์ ดร.หยิน โชวติง (Professor Dr.Yin Shaoting) อาจารย์ภาควิชามานุษยวิทยา และคณะ จากมหาวิทยาลัยยูนนาน (Yunnan University) ได้รับเงินสนับสนุนจากมูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation) ในการทำวิจัย “การจัดโครงสร้างการท่องเที่ยว การรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยที่เป็นชนเผ่าต่างๆในมณฑลยูนนาน (Yunnan)” โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 สำรวจและทำการคัดเลือกพื้นที่ ระยะนี้คณะวิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ ของนครคุนหมิง และได้ทำการคัดเลือกพื้นที่จำนวน 5 พื้นที่ พื้นที่ละ 1 หมู่บ้าน ได้แก่

1. Tengchong County Heshun Township ที่เมืองเป่าซัน
2. Xinping County Nanjian Village ที่เมืองซีชวงปันนา (สิบสองปันนา)
3. Shilin County Yuehu Village ที่เมืองอู่วี่ซี
4. Qiubei County Xianrendong Village ที่นครคุนหมิง
5. Jinhong City Baka Village ที่เมืองเหวินซัน

ภาพ พื้นที่ที่ทำการคัดเลือก

ระยะที่ 2 ทำการพัฒนาและจัดโครงสร้างการท่องเที่ยว การฟื้นฟูและรักษาในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยที่เป็นชนเผ่าต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ ที่คัดเลือกไว้

โดยการดำเนินงานครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากทางรัฐบาลของมณฑลยูนนาน ในการส่งเจ้าหน้าที่ ที่เป็นบุคลากรของรัฐบาล มาเป็นที่ปรึกษาและร่วมพัฒนาในแต่ละพื้นที่ โดยการพัฒนาในแต่ละพื้นที่นี้ได้พัฒนา 2 ส่วน คือ

1. การพัฒนาคนที่เป็นชนกลุ่มน้อยในแต่ละพื้นที่

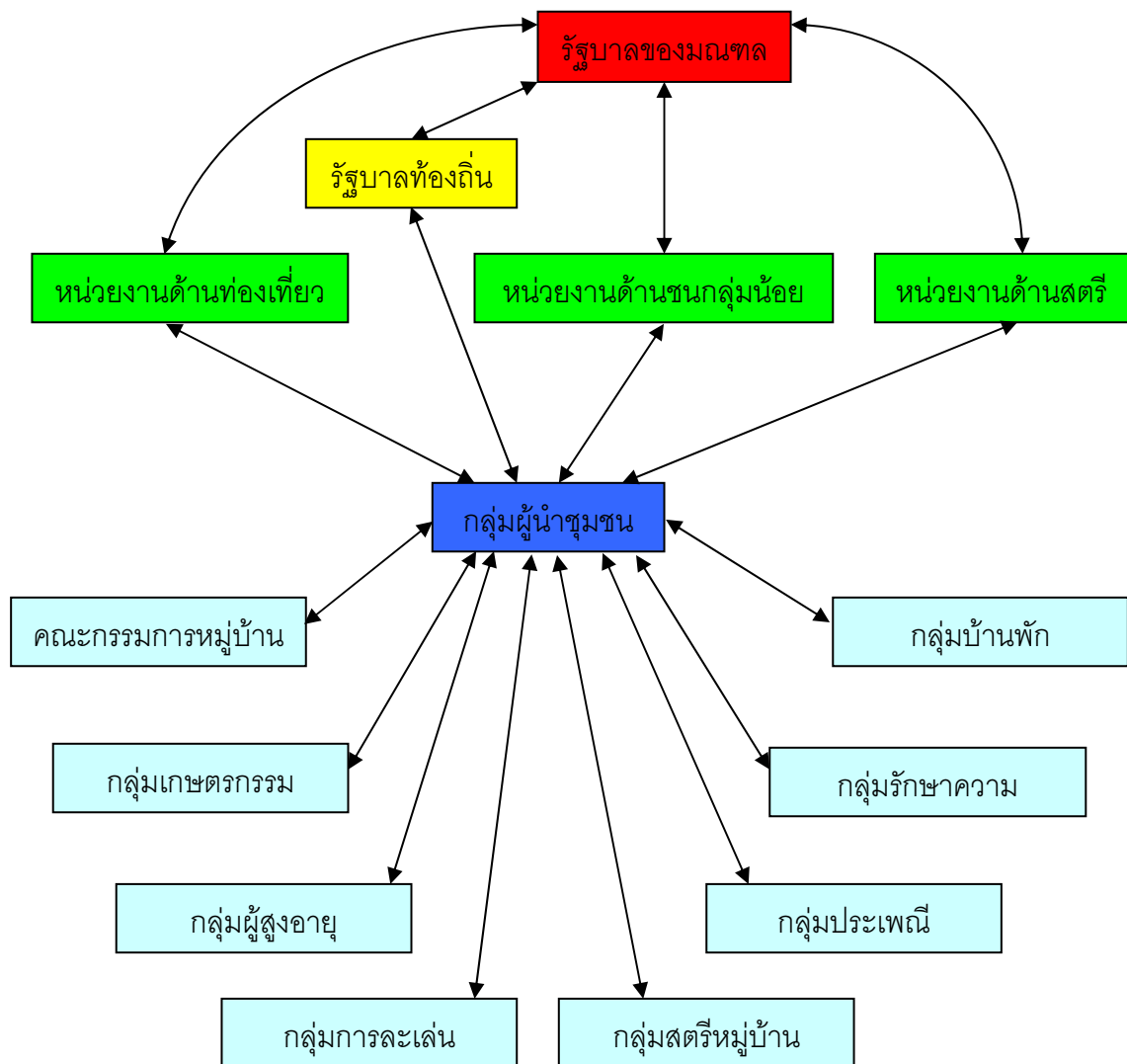
เป็นการพัฒนาคนที่เป็นชนกลุ่มน้อยในแต่ละพื้นที่ให้มีความรู้ให้คนในชุมชนเห็นคุณค่า ความสำคัญของวัฒนธรรมของตนเอง มีความเป็นเอกลักษณ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมของตนเอง ให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมกันฟื้นฟูวัฒนธรรมของชนเผ่าของตน โดยให้กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ที่มีความรู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมของชนเผ่าให้กับคนในชุมชน เพื่อที่จะได้รู้จักวัฒนธรรมของตน สิ่งที่มีอยู่เดิมแล้วถูกละเลย ขาดการสนับสนุนดูแล ก็นำกลับมาฟื้นฟูใหม่ ส่งเสริมการทำอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น การทำของที่ระลึก การให้บริการนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม รวมทั้งการเตรียมการในการบริหารจัดการต่อไปในอนาคต หลังจากที่มีงานวิจัยออกไปจากพื้นที่แล้ว ซึ่งการบริหารจัดการนี้จะเป็นการบริหารจัดการเองด้วยชุมชน โดยมีรัฐบาลท้องถิ่น(Local Government)ของแต่ละพื้นที่ให้การสนับสนุนต่อไป

2. การพัฒนาสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่

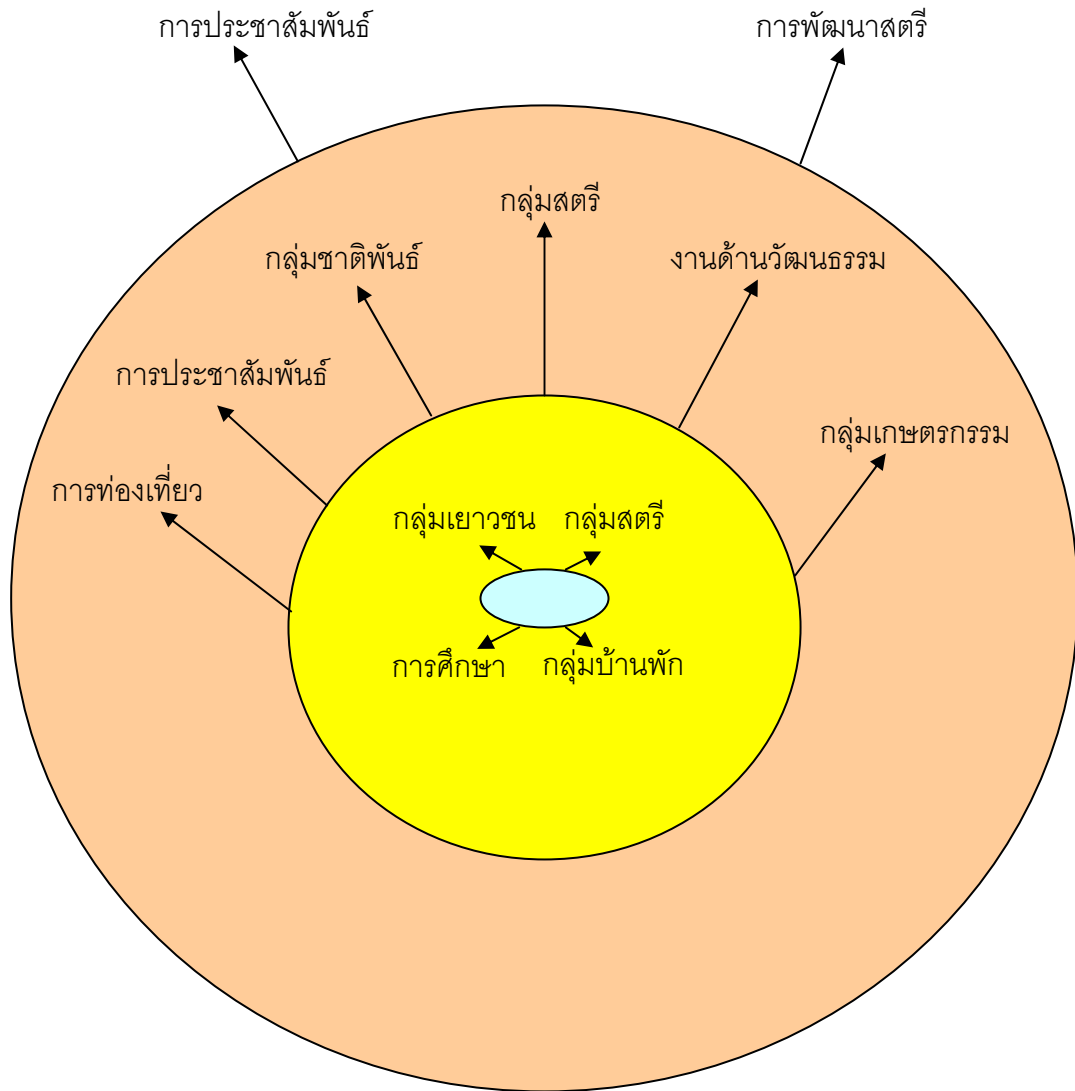
เป็นการพัฒนาสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ โดยการเข้าไปพัฒนาพื้นที่ให้มีสภาพที่เป็นเอกลักษณ์ตามขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมของแต่ละชนกลุ่มน้อย ปรับปรุงพื้นที่ให้พร้อมในการรับนักท่องเที่ยว มีความปลอดภัย ดูแลรักษาความสะอาด และร่วมกันสร้างพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้าน

เพื่อเก็บรวบรวมสิ่งของต่างๆของชุมชนที่เคยใช้มาตั้งแต่โบราณในการดำรงชีวิต การประกอบพิธีกรรม การละเล่นต่างๆ ซึ่งการสร้างพิพิธภัณฑ์นี้ ชาวบ้านในชุมชนเป็นทีมงานหลักในการสร้างทั้งในเรื่องของเงินทุนในการสร้าง และแรงงาน

หลังจากดำเนินการวิจัยในทุกพื้นที่แล้ว ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครชุมน์ ดังนี้

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครชุมน์
หากจะมองในมุมของประสานงานในแต่ละระดับการปกครองก็จะได้รูปแบบดังนี้

หมู่บ้าน

รัฐบาลท้องถิ่น

รัฐบาลของมณฑล

จากรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิง สามารถมองเห็นถึง
การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิงได้ชัดเจนขึ้น โดยมีระดับการทำงานที่
สนับสนุนกันอยู่ 3 ระดับ คือ

1. ระดับรัฐบาลของมณฑล
2. ระดับรัฐบาลท้องถิ่น
3. ระดับหมู่บ้าน

โดยแต่ละระดับก็มีหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

ระดับรัฐบาลของมณฑล ซึ่งเป็นระดับใหญ่สุด ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิง โดยเข้ามามีส่วนร่วมในระยะที่ 2 ของงานวิจัย ด้วยการส่งบุคลากรของมณฑลเข้ามาช่วยในการเป็นที่ปรึกษาและร่วมพัฒนาในแต่ละพื้นที่ ทั้งการพัฒนาคนที่เป็ชนกลุ่มน้อยและการพัฒนาสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ จำนวน 5 พื้นที่ ซึ่งต้องคำนึงถึงสภาพความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สามารถเขียนแยกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

1. การพัฒนาคนที่เป็ชนกลุ่มน้อยในแต่ละพื้นที่

เป็นการพัฒนาคนที่เป็ชนกลุ่มน้อยในแต่ละพื้นที่ด้วยการที่รัฐบาลของมณฑลส่งบุคลากรของมณฑลใน 3 หน่วยงาน คือหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ด้านชนกลุ่มน้อย ด้านสตรี เข้าไปช่วยเหลือโดยแยกตามหน่วยงานได้ดังนี้

หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ได้เข้าไปร่วมในการช่วยพัฒนาให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการดูแลต้อนรับนักท่องเที่ยว การดูแลอำนวยความสะดวก การให้คำแนะนำ ถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว

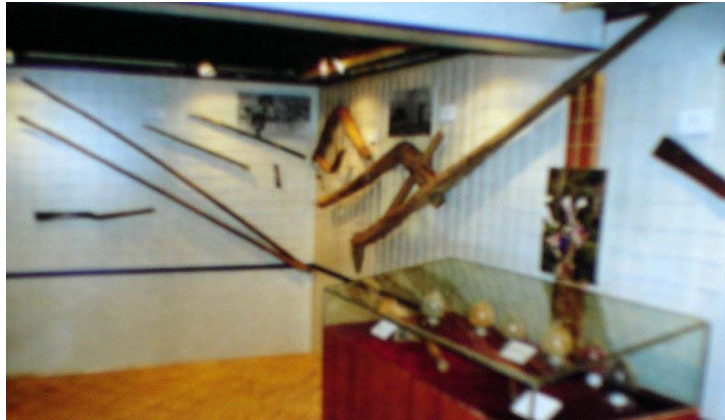
หน่วยงานด้านชนกลุ่มน้อย ได้เข้าไปร่วมในการช่วยในการดูแลเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชนกลุ่มน้อย เนื่องจากรัฐบาลได้ตั้งหน่วยงานนี้ขึ้นมาให้ดูแลชนกลุ่มน้อยโดยเฉพาะ ชนกลุ่มน้อยของมณฑลจะได้รับการดูแล ช่วยเหลือ ให้สิทธิ เป็นพิเศษ

หน่วยงานด้านสตรี ได้เข้าไปร่วมในการช่วยในการให้ความรู้แก่กลุ่มสตรีของหมู่บ้าน โดยหน่วยงานด้านสตรีนี้จะเป็หน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวกับสตรีทั้งหมด บุคลากรของหน่วยงานนี้ถือว่าเป็นคนของรัฐบาลที่มีความรู้และเป็นผู้เชี่ยวชาญ หน่วยงานนี้มีระดับการทำงานเป็นระดับจากระดับมณฑล ลงมาสู่ระดับรัฐบาลท้องถิ่นแล้วมาสู่ระดับหมู่บ้าน เมื่อเข้าร่วมให้ความรู้จะให้ความรู้เกี่ยวกับการทำของที่ระลึกเพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยว การปรับปรุงสีสัน วัสดุของสิ่งต่างๆของชุมชนที่นำมาเป็นของที่ระลึกเนื่องจากของเดิมตามวัฒนธรรมของชุมชนได้ผลิตจากวัสดุที่มีในท้องถิ่นดังนั้นสีสันจึงมีแต่สีตามธรรมชาติที่ได้จากดิน เปลือกไม้ รากไม้ และผลิตตามวิธีการง่ายๆคุณภาพของงานจึงมีความคงทนต่ำ แต่การปรับปรุงนี้เป็นการให้ความรู้ใน

ลักษณะของขั้นตอนการผลิตไม่ใช่ทั้งวัสดุจากธรรมชาติแต่เป็นการนำวัสดุจากธรรมชาติมาผลิตให้มีคุณภาพมากขึ้น ให้ความรู้เกี่ยวกับการแสดง การละเล่น

2. การพัฒนาสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่

ในส่วนของการพัฒนาสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ รัฐบาลของมณฑลได้ช่วยเหลือในการส่งบุคลากรพร้อมเครื่องจักร เข้าไปช่วยปรับปรุงทัศน สิ่งแวดล้อม ส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยในการออกแบบและดูแลเรื่องโครงสร้างของพิพิธภัณฑ์ ที่สร้างขึ้นใหม่ในแต่ละชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมสิ่งของต่างๆของชุมชนที่เคยใช้มาตั้งแต่โบราณในการดำรงชีวิต การประกอบพิธีกรรม การละเล่นต่างๆ

ภาพ พิพิธภัณฑ์ 5 พื้นที่

หลังจากพัฒนาคนและพื้นที่แล้ว รัฐบาลของมณฑลยังทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาสื่ออย่างต่อเนื่อง เป็นการทำงานในระดับมณฑล ใช้งบประมาณและทรัพยากรของรัฐบาลมณฑล เป็นการทำงานให้รัฐบาลผ่านตามหน่วยงานที่จัดตั้งไว้ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน หรือโดยการส่งผ่านการร้องขอมาจากรัฐบาลท้องถิ่นเมื่อต้องการการสนับสนุน

ระดับรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งเป็นระดับที่ดูแลชุมชนโดยตรง และจะต้องดำเนินการต่อหลังจากที่คณะนักวิจัยและบุคลากรของรัฐบาลของมณฑลออกจากพื้นที่แล้ว เพื่อให้การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนสามารถดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่องได้ การทำงานของรัฐบาลท้องถิ่นจะทำหน้าที่เหมือนกับรัฐบาลของมณฑล และเข้ามาศึกษางาน ให้ความร่วมมือพร้อมกับ

รัฐบาลของมณฑล เพื่อเกิดการเรียนรู้และเข้าใจระบบของงานจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน แต่ที่แตกต่างจากรัฐบาลของมณฑลก็คือจะต้องดูแลและให้การสนับสนุนต่อหลังจากคณะนักวิจัย และบุคลากรของรัฐบาลของมณฑลออกจากพื้นที่แล้ว โดยการดูแลสนับสนุนนี้หากเกิดปัญหา ก็สามารถขอความร่วมมือจากรัฐบาลของมณฑลได้

ดังนั้นการทำงานของระดับรัฐบาลท้องถิ่นจะทำงานประสานงานร่วมกับระดับรัฐบาลของมณฑลกับระดับหมู่บ้าน ในเรื่องของการดูแลและสนับสนุนการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารให้บุคคลภายนอกรับรู้และเข้ามาเที่ยว งานด้านวัฒนธรรม งานของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มสตรี และกลุ่มเกษตรกรรม

ระดับหมู่บ้าน เป็นระดับเล็กสุดแต่มีความสำคัญมากที่สุดที่จะทำให้การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประสบผลสำเร็จ เนื่องจากต้องอาศัยการร่วมกันปฏิบัติทุกขั้นตอน ทุกสิ่งทุกอย่างของการดำเนินการ คนในชุมชนต้องเป็นกำลังหลัก ตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือการเริ่มทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังจะร่วมกันทำ ร่วมทำการระดมกำลังคิด พื้นฟูวัฒนธรรม เปิดใจรับการเรียนรู้จากคณะนักวิจัยและบุคลากรจากรัฐบาลท้องถิ่น รัฐบาลของมณฑล ร่วมกันสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสร้างพิพิธภัณฑ์ จนถึงขั้นตอนการร่วมกันบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและจัดการได้ด้วยชุมชนเอง โดยการทำงานในระดับหมู่บ้านแบ่งตามโครงสร้างได้ดังนี้

กลุ่มผู้นำชุมชน	คณะกรรมการหมู่บ้าน
กลุ่มเกษตรกรรม	กลุ่มผู้สูงอายุ
กลุ่มการเล่น	กลุ่มสตรีหมู่บ้าน
กลุ่มประเพณี	กลุ่มรักษาความปลอดภัย
กลุ่มบ้านพัก	

สำหรับเด็กที่เป็นเยาวชนของแต่ละชุมชนได้จัดตั้งเป็นกลุ่มเยาวชน และได้รับการศึกษาให้มีความรู้ทั้งในส่วนของวัฒนธรรมและความรู้ตามหลักสูตรการศึกษาของรัฐบาลของประเทศจากโรงเรียน

ตอนที่ 5 การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ระหว่างจังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิง

ในงานวิจัยนี้ได้นำเสนอใน 4 ประเด็นดังนี้

1. รูปแบบการดำเนินการ-โดยชุมชน/รัฐบาล
2. การมีส่วนร่วม-ชาวบ้าน
3. การบริหารจัดการ-คณะกรรมการต่างๆ
4. การติดตามสนับสนุน-แหล่งทุน/ความรู้

1. รูปแบบการดำเนินการ

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายเป็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เริ่มต้นด้วยการได้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากหน่วยงานภาครัฐ แล้วเกิดการดำเนินการต่อเนื่องโดยคณะกรรมการของหมู่บ้านซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคเอกชนในด้านการประสานงานต่างๆตลอดจนการพัฒนาพื้นที่ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

รูปแบบการดำเนินงานในระยะเริ่มต้นได้ส่งผลต่อการบริหารจัดการและการดำเนินงานในระยะต่อไป การที่ระยะเริ่มต้นได้รับการสนับสนุนจากการทำวิจัย ทำให้คนในชุมชนได้รับความรู้ เกิดการพัฒนาพร้อมกับคณะวิจัยที่เข้ามา มีการวางแผนการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกับคณะวิจัย ทำให้สามารถดำเนินการด้วยชุมชนเองเมื่อคณะวิจัยถอนตัวออกจากชุมชน ในรูปของคณะกรรมการท่องเที่ยวหมู่บ้านที่มีสมาชิกเป็นคนในชุมชนร่วมกันดำเนินการตามระเบียบที่ได้ร่วมกันจัดทำไว้

แต่ถ้าหากระยะเริ่มต้น ชุมชนเป็นเพียงแหล่งให้ข้อมูลสำหรับงานวิจัย หรือเป็นการพัฒนาที่คณะวิจัยเข้ามาจัดกระทำในชุมชนโดยที่คนในชุมชนมีสถานะเพียงผู้รับทราบ ไม่ได้การพัฒนา และเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามที่คณะวิจัยได้แนะนำ สิ่งที่สร้างขึ้นไม่ได้อยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน เมื่อคณะวิจัยถอนตัวออกจากชุมชน คนในชุมชนก็ไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองให้ได้ผลเหมือนตอนที่คณะวิจัยยังไม่ได้ถอนตัวออกจากชุมชน เมื่อนานวันเข้าการดำเนินการโดยชุมชนเองก็จะมีระดับการมีส่วนร่วมลดน้อยลงไป กลายเป็นการดำเนินงานจากคนในชุมชนเพียงบางส่วนเท่านั้น

ส่วนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของนครคุนหมิงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเริ่มต้นจากการได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยเช่นเดียวกันแต่ได้แหล่งทุนจากภาคเอกชนของต่างประเทศ (มูลนิธิฟอร์ด:อเมริกา) แล้วเกิดการดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยความร่วมมือของภาครัฐบาลเช่น รัฐบาลท้องถิ่น สถาบันอุดมศึกษา(มหาวิทยาลัยยูนนาน) และคณะกรรมการของชุมชน

การได้รับแหล่งทุนจากภาคเอกชน ไม่ได้หมายความว่าถึงการตัดขาดจากทางภาครัฐ ตรงกันข้ามภาครัฐกลับให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ทั้งในเรื่องของการส่งบุคลากรและเครื่องมือเข้ามาช่วยสนับสนุนคณะวิจัย อีกทั้งระบบการปกครองของประเทศจีนเป็นการปกครองในระบบสังคมนิยม อำนาจการสั่งการต่างๆเมื่อทางรัฐบาลกลางสั่งการมาแล้วก็จะมีรัฐบาลท้องถิ่น ผู้นำชุมชนเข้ามาสนับสนุนและร่วมปฏิบัติ นอกจากนี้การเข้ามาของคณะวิจัยเป็นการเข้ามาพัฒนาคนในชุมชนและพัฒนาพื้นที่ไปพร้อมๆกันและมีระยะของการดำเนินการในระยะยาวและมีระบบการสนับสนุนจากหลายฝ่ายทั้งสถาบันอุดมศึกษา รัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น ดังนั้นแม้คณะวิจัยจะถอนตัวออกจากชุมชนแล้ว คนในชุมชนก็ยังสามารถดำเนินการด้วยตนเองได้และยังได้รับการสนับสนุน พัฒนาอย่างต่อเนื่องอยู่เช่นเดิม

2. การมีส่วนร่วม

ชุมชนหรือชาวบ้านในจังหวัดเชียงรายเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบของคณะกรรมการซึ่งเกิดจากการสมัครใจเข้าร่วมและมีการเลือกตั้งเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งบริหารในคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเกี่ยวข้องกับระบบเครือญาติและสถานะทางสังคมของแต่ละคน

ลักษณะคนในชุมชนที่เคารพในวัฒนธรรม ประเพณีของชนเผ่า ให้เกียรติและเชื่อฟังผู้นำทางวัฒนธรรม มีความเกี่ยวพันกันในระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ ชิดใกล้กันทางสังคมยังมีอยู่สูงและยังสืบทอดกิจกรรมทางสังคมของชุมชนอยู่ มีความสมัครใจที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกไม่ได้เกิดจากการจำใจเข้าร่วม ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เมื่อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมในฐานะของการเป็นสมาชิกและเป็นคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแล้ว มีการทำกันอย่างจริงจัง ร่วมกันทำจริง โดยสมาชิกทุกคนได้รับประโยชน์จากการดำเนินการอย่างยุติธรรม การที่ทุกคนได้รับประโยชน์จากการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านทำให้เกิดความรู้สึกของการเป็นเจ้าของที่ต้องทำการพัฒนา ดูแลและรักษาการท่องเที่ยวให้คงอยู่ตลอดไป การที่แบ่งคณะกรรมการเป็นฝ่ายต่างๆทำให้มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน ไม่มีการก้าวก่ายซึ่งกันและกัน ไม่เกิดการเอารัดเอาเปรียบ อีกทั้งยังมีคณะกรรมการที่เป็นหน่วยงานกลางคอยประสานงานให้แต่ละฝ่ายทำงานอย่างเป็นระบบ และไม่ปิดกั้นหากจะมีสมาชิกใหม่เข้ามาแต่ก็ต้องเป็นไปตามระเบียบของการรับสมัครสมาชิกใหม่ที่ได้ออกกฎระเบียบไว้ตั้งแต่ต้น

ในนครคุณหมิงชุมชนหรือชาวบ้านก็เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการเช่นเดียวกัน โดยแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ ซึ่งตำแหน่งบริหารก็ได้มาจากการสรรหาของคณะกรรมการเช่นเดียวกัน มีการปรับเปลี่ยนโดยการเลือกตั้งเมื่อครบวาระการเป็นคณะกรรมการ มีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและได้รับการพัฒนาความรู้จากหน่วยงานที่มาสนับสนุน ทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ถูกทอดทิ้งจากสังคม อีกทั้งตั้งแต่เริ่มต้นของการดำเนินการชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับคณะวิจัยอยู่ตลอดเวลา ทรัพยากรที่นำมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ก็เป็นการระดมทุนของชุมชนที่เอาทรัพยากรที่ตนมีอยู่มาร่วมกับคณะวิจัยในการจัดทำ การทำเช่นนี้นอกจากจะทำให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของแล้ว ยังทำให้เกิดการทำงานเป็นทีม ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน วางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นการจัดการโดยชุมชนอย่างแท้จริง

3. การบริหารจัดการ

จังหวัดเชียงรายการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้ดำเนินการในลักษณะของคณะกรรมการ โดยแบ่งเป็นคณะกรรมการบริหาร ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งและได้จากตำแหน่งผู้นำของชุมชน และคณะกรรมการท่องเที่ยวที่ได้มาจากสมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมกลุ่ม โดยจะมีการแบ่งคณะกรรมการชุดนี้เป็นฝ่ายต่างๆ เช่น กลุ่มบ้านพัก กลุ่มประเพณีวัฒนธรรม กลุ่มผู้รู้ยาสมุนไพร กลุ่มพิธีกรรมและศาสนาฯ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำระเบียบของกลุ่มที่จัดการด้านการท่องเที่ยว เช่น ระเบียบว่าด้วยเรื่อง คุณสมบัติของสมาชิก การจัดสรรรายได้ และบทบาทหน้าที่ ซึ่งการบริหารจะผ่านระบบการจัดประชุมร่วมของคณะกรรมการ โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน คอยให้การสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการประชาสัมพันธ์ การประสานงานต่างๆ

ในส่วนของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของนครคุณหมิงก็มีลักษณะคล้ายกันโดยการดำเนินงานจะเป็นลักษณะของคณะกรรมการ ซึ่งแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ แต่ทางรัฐบาลจะเข้าไปมีบทบาทค่อนข้างมากในแง่การให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในลักษณะของตัวแทนรัฐบาลท้องถิ่นจากนครคุณหมิง และการให้ความรู้ การอบรมโดยสถาบันอุดมศึกษาซึ่งมหาวิทยาลัยยุรนานได้เข้าไปมีบทบาทในฐานะพี่เลี้ยงให้ทั้งคำปรึกษา ดูแล และฝึกปฏิบัติต่างๆ ซึ่งการบริหารจัดการของคุณหมิงนี้จะครอบคลุมไปทั้งมณฑลยูรนานในฐานะที่คุณหมิงเป็นเมืองหลวงของมณฑลยูรนาน

4. การติดตามสนับสนุน

ในการจัดการท่องเที่ยวของเชียงราย การให้ทุนส่วนใหญ่จุดเริ่มต้นจะมาจากทุนวิจัยของทางภาครัฐบาลซึ่งเป็นงบประมาณจำนวนไม่มาก และในระยะต่อไปมักจะเป็นทางกลุ่มท่องเที่ยว

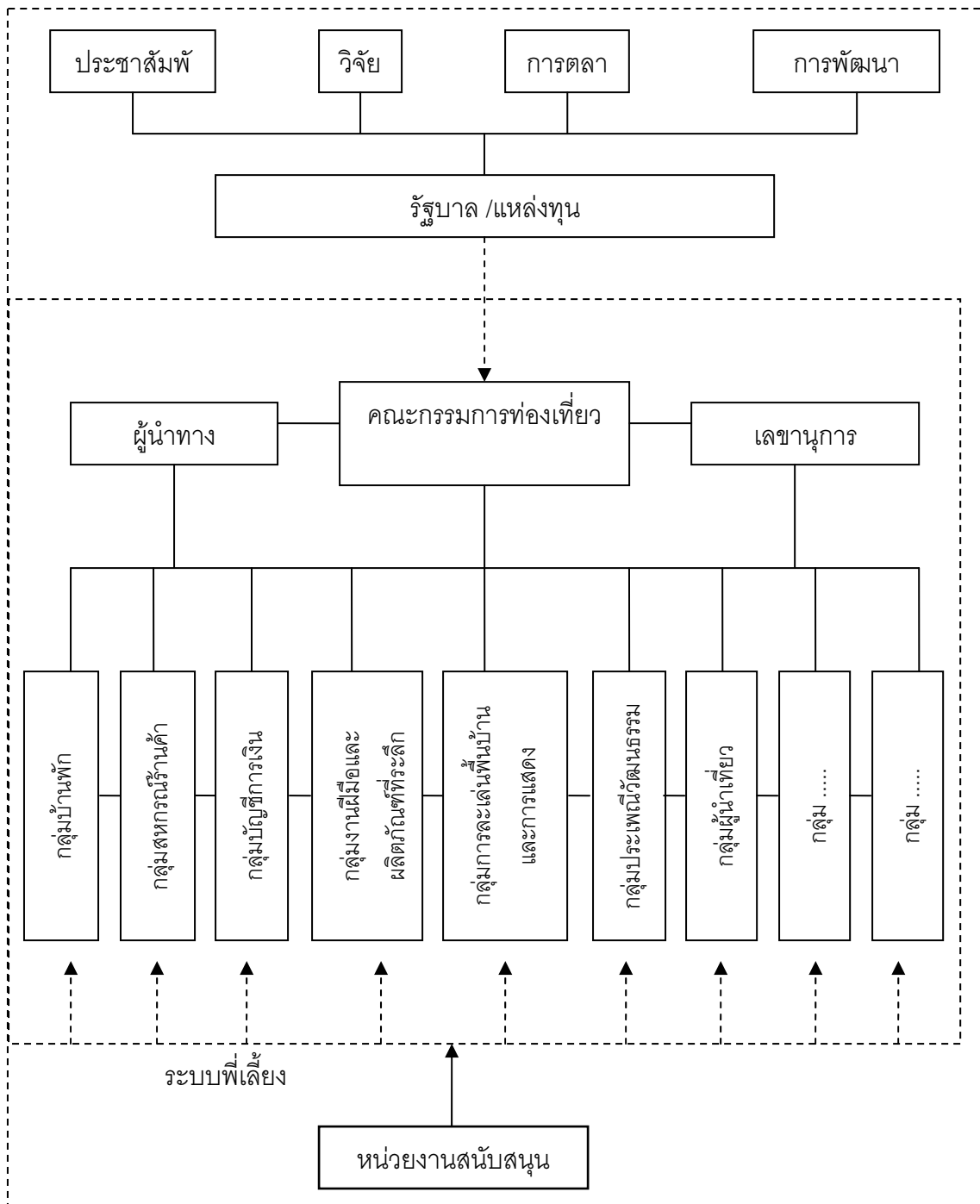
หรือคณะกรรมการเองที่จะต้องหาทุนสนับสนุนจากทางภาคเอกชน หรือจากรายได้จากการท่องเที่ยวของตนเอง ดังนั้นระบบติดตามสนับสนุนของการจัดการท่องเที่ยวของเชียงรายจึงไม่มีหน่วยงานทางภาครัฐเข้ามาสนับสนุนอย่างชัดเจน เป็นการอาศัยศักยภาพของชุมชน ของคณะกรรมการและของสมาชิกในการที่จะหาแหล่งทุนและแหล่งความรู้มาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตน หากแหล่งท่องเที่ยวใดมีศักยภาพก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นได้รับการพัฒนาแต่ถ้าหากแหล่งท่องเที่ยวนั้นไม่มีศักยภาพ ยังไม่เป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวก็จะทำให้ช่วงของการดำเนินการพัฒนาไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกที่รวมกลุ่มกันได้แล้วเริ่มที่จะไม่มีกิจกรรมที่กระทำร่วมกัน แล้วค่อยๆกระจ่ายกันไปในที่สุด

ส่วนคุณหมิงทุนเริ่มต้นมากจากภาคเอกชนจากต่างประเทศซึ่งเป็นงบประมาณจำนวนมาก และได้รับการสนับสนุน ผลักดันต่อจากภาครัฐบาล และสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งรวมถึงการติดตามให้คำปรึกษา การฝึกปฏิบัติ ให้ความรู้ ทำให้สามารถวางแผนการดำเนินการเป็นระยะยาวได้และสามารถขยายพื้นที่ทำได้หลายจุดทั่วทั้งมณฑลยูนนาน แต่โดยการบริหารจัดการจากนครคุณหมิงทำให้แหล่งท่องเที่ยวต่างๆได้รับการพัฒนาและเป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยว ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 6 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย ที่ควรเป็น

จากการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของเชียงราย กับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของคุณหมิง เมื่อทำการเปรียบเทียบแล้วพบว่ามีความเหมือนกันในประเด็นของ การดำเนินการที่มีการดำเนินการโดยคนในชุมชน มีรูปแบบของการบริหารโดยคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่มาจากการเลือกตั้งจากสมาชิกและแบ่งงานกันเป็นฝ่ายต่างๆเพื่อแบ่งหน้าที่การดำเนินการให้ชัดเจนคดยมีคณะกรรมการเป็นหน่วยงานกลางคอยประสานงานให้ทุกฝ่ายทำงานเป็นระบบ ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยว และพบว่ามีความแตกต่างกันในประเด็นของการสนับสนุนจากรัฐบาล นั่นคือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงรายได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเฉพาะเรื่อง เช่น การพัฒนาถนน ซึ่งไม่ใช้การสนับสนุนในเรื่องของการท่องเที่ยวโดยตรง แต่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุณหมิง จะให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวมาก ได้รับการสนับสนุนทั้งจากรัฐบาลส่วนกลาง รัฐบาลมณฑล และรัฐบาลท้องถิ่น ที่ทำงานประสานกันและมีหน่วยงานที่ดูแลตามระดับของการปกครอง อีกทั้งมีสถาบันอุดมศึกษาเข้ามาสนับสนุนชุมชนร่วมกับรัฐบาล ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาทั้งในส่วนของการพัฒนาคนและพัฒนาพื้นที่

ดังนั้น รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของเชียงราย ที่จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสมบูรณ์ขึ้นอาจใช้รูปแบบดังนี้

แผนภาพ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

จากแผนภาพสามารถอธิบายได้ดังนี้

ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน รัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือแหล่งทุนควรให้การสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ คือ การประชาสัมพันธ์แหล่ง

ท่องเที่ยว การวิจัยเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีระบบ ให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เช่น อาคาร สถานที่ และการคมนาคมให้มีความสะดวกในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยว ให้ความช่วยเหลือด้านการตลาด เช่นการจัดทัวร์ หรือการกำหนดให้บริษัททัวร์นำนักท่องเที่ยวเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ควรประกอบด้วย คณะกรรมการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลภายในชุมชนซึ่งจะมีเลขานุการของคณะกรรมการ และมีผู้นำทางวัฒนธรรม หรือกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการ ภายในกลุ่มจัดการท่องเที่ยวอาจประกอบด้วยกลุ่มงานต่าง ๆ ได้แก่

1. กลุ่มบ้านพัก เป็นการจัดบ้านพักให้แก่นักท่องเที่ยว อาจจัดในรูปของ Home stay
2. กลุ่มงานฝีมือและผลิตภัณฑ์ที่ระลึก เป็นกลุ่มที่ผลิตงานฝีมือหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว
3. กลุ่มผู้นำเที่ยว เป็นกลุ่มที่นำนักท่องเที่ยวเดินทางชมแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชน และให้ข้อมูลหรือความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว
4. กลุ่มประเพณีวัฒนธรรม เป็นกลุ่มที่จะอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การแต่งกาย การประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ
5. กลุ่มการเล่นพื้นบ้านและการแสดง เป็นกลุ่มที่จะจัดการแสดงต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว
6. กลุ่มบัญชีและการเงิน เป็นกลุ่มที่จัดทำระบบบัญชีและการเงิน รายรับ รายจ่ายของกลุ่มการท่องเที่ยวให้เป็นระบบ
7. กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า เป็นกลุ่มที่นำเอาผลิตภัณฑ์ งานฝีมือ ของที่ระลึกต่าง ๆ ของกลุ่ม มาจัดจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว

กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนต้องมีระบบพี่เลี้ยงคอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่คณะกรรมการ หรือกลุ่มงานต่าง ๆ ซึ่งหน่วยงานสนับสนุนอาจเป็นสถาบันอุดมศึกษา หรือหน่วยงานอื่น คอยให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น การให้ความรู้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ วิธีการทำประชาสัมพันธ์ การจัดการบ้านพัก เป็นต้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

โครงการ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย : กรณีเปรียบเทียบเชียงรายกับนครคุนหมิง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จังหวัดเชียงรายและเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนระหว่างจังหวัดเชียงรายกับนครคุนหมิง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้นำชุมชน กลุ่มบุคคลในชุมชนที่เข้าไปบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

5.1 สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปผลการวิจัยตามคำถามการวิจัยได้ดังนี้

คำถามข้อที่ 1.ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับใด

5.1.1 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงราย พบว่าโดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.418$, $SD = .376$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก มีค่าสูงที่สุด ($\bar{x} = 2.70$, $SD = .461$) รองลงไปคือการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.59$, $SD = .533$) การดูแลรักษาประเพณีของชุมชน ($\bar{x} = 2.59$, $SD = .533$) และการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าต่ำที่สุด ($\bar{x} = 2.06$, $SD = .878$)

5.1.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านห้วยซี้เหล็ก พบว่าโดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.788$, $SD = .069$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อระการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยการกำหนดระบบการจัดสรรงบประมาณรายได้ ($\bar{x} = 2.93$, $SD = .258$) และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.93$, $SD = .258$) มีค่าสูงที่สุด รองลงไปคือการกำหนดช่วงเวลาในการรับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 2.87$, $SD = .352$) การกำหนดค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ($\bar{x} = 2.87$, $SD = .352$) และการดูแลรักษาประเพณีของชุมชน ($\bar{x} = 2.87$, $SD = .352$) ตามลำดับ

5.1.3 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านผาเสด็จพบว่ามีค่าเฉลี่ย โดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.322$, $SD = .201$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง โดยการวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.47$, $SD = .516$) การวางแผนรับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 2.47$, $SD = .516$) และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.47$, $SD = .516$) มีค่าสูงที่สุด

5.1.4 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านกระเหรียงรวมมิตรพบว่ามีค่าเฉลี่ย โดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.437$, $SD = .329$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.67$, $SD = .651$) การกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.67$, $SD = .651$) การวางแผนรับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 2.67$, $SD = .651$) การกำหนดเวลาในการรับนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 2.67$, $SD = .651$) และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.67$, $SD = .651$) มีค่าสูงที่สุด

5.1.5 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านถ้ำปลาพบว่ามีค่าเฉลี่ย โดยภาพรวม ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.055$, $SD = .413$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การดูแลรักษาประเพณีของชุมชน ($\bar{x} = 2.75$, $SD = .452$) และ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 2.75$, $SD = .452$) มีค่าสูงที่สุด

คำถามข้อที่ 2.ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยวิธีใด

5.1.6 วิธีการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่เริ่มต้นจากการที่หน่วยงานทางภาครัฐบาลได้มีการให้ทุนในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทางด้านการท่องเที่ยว ซึ่งผู้ทำวิจัยก็นำเอาผู้นำชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยในการทำวิจัยนั้นและด้วยความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนจึงได้รับการสนับสนุน พัฒนาและช่วยเหลือให้เกิดการจัดการอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งและสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวเป็นด้วยความสมัครใจ

คำถามข้อที่ 3.ระบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนควรมีรูปแบบใด

5.1.7 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในจังหวัดเชียงรายประกอบด้วย องค์ประกอบใหญ่ ๆ 2 ส่วนคือ ส่วนที่ หนึ่ง เป็นการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งจะทำให้การสนับสนุนกลุ่มจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ด้วยการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว สนับสนุนการวิจัย การตลาดหรือนักท่องเที่ยวให้กับกลุ่มท่องเที่ยว และให้การช่วยเหลือในการพัฒนาพื้นที่ส่วนที่ สอง เป็น หน่วยงานภายในชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นบุคคลภายในหมู่บ้าน และ คณะกรรมการท่องเที่ยวจะมีเลขานุการของคณะกรรมการ และจะมีผู้นำทางวัฒนธรรม เป็นเสมือนกลุ่มที่ปรึกษาของคณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ภายในคณะกรรมการท่องเที่ยวจะ แยกเป็นกลุ่มงานต่าง ๆ

5.1.8 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิงมีระดับการทำงานที่ สนับสนุนกันอยู่ 3 ระดับ คือ 1) ระดับรัฐบาลของมณฑล โดยเข้ามามีส่วนร่วมในระยะที่ 2 ของ งานวิจัย ด้วยการส่งบุคลากรของมณฑลเข้ามาช่วยในการเป็นที่ปรึกษาและร่วมพัฒนาในแต่ละ พื้นที่ ทั้งการพัฒนาคนที่เป็ชนกลุ่มน้อยและการพัฒนาสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ 2) ระดับ รัฐบาลท้องถิ่น จะทำงานประสานงานร่วมกับระดับรัฐบาลของมณฑลกับระดับหมู่บ้าน ในเรื่อง ของการดูแลและสนับสนุนการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารให้บุคคลภายนอก รับรู้และเข้ามาเที่ยว งานด้านวัฒนธรรม งานของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มสตรี และกลุ่มเกษตรกรรม และ 3) ระดับหมู่บ้าน เป็นที่จะต้องดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือการเริ่มทำความเข้าใจเกี่ยวกับ สิ่งที่กำลังจะร่วมกันทำ ร่วมทำการระดมกำลังคิด ฟันฟูวัฒนธรรม เปิดใจรับการเรียนรู้จากคณะ นักวิจัยและบุคลากรจากรัฐบาลท้องถิ่น รัฐบาลของมณฑล ร่วมกันสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ใน การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสร้างพิพิธภัณฑ์ จนถึงขั้นตอนการร่วมกันบริหารจัดการ เพื่อให้ เกิดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและจัดการได้ด้วยชุมชนเอง

คำถามข้อที่ 4.รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงรายกับนคร คุนหมิงเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

5.1.9 การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ระหว่างจังหวัด เชียงรายกับนครคุนหมิง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงรายเป็น การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เริ่มต้นด้วยการได้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากหน่วยงานภาครัฐบาล แล้วเกิดการดำเนินการต่อเนื่องโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคเอกชน ส่วนนคร

คุณหมิงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเริ่มต้นจากการได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยเช่นเดียวกันแต่ได้แหล่งทุนจากภาคเอกชนของต่างประเทศแล้วเกิดการดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยความร่วมมือของภาครัฐบาล ชุมชนในจังหวัดเชียงรายเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบของคณะกรรมการซึ่งเกิดจากการสมัครใจเข้าร่วมและมีการเลือกตั้งเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งบริหารในคณะกรรมการฝ่ายต่างๆโดยมีวาระการดำรงตำแหน่งในนครคุณหมิงชุมชนหรือชาวบ้านก็เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการเช่นเดียวกัน โดยแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆซึ่งตำแหน่งบริหารก็ได้มาจากการสรรหาของคณะกรรมการเช่นเดียวกัน

จังหวัดเชียงรายการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนได้ดำเนินการในลักษณะของคณะกรรมการ โดยแบ่งเป็นคณะกรรมการบริหาร ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งและได้จากตำแหน่งผู้นำของชุมชน และคณะกรรมการท่องเที่ยวที่ได้มาจากสมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมกลุ่ม โดยจะมีการแบ่งคณะกรรมการชุดนี้เป็นฝ่ายต่างๆ ซึ่งการบริหารจะผ่านระบบการจัดประชุมร่วมของคณะกรรมการและสมาชิก โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน คอยให้การสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการประชาสัมพันธ์ การประสานงานต่างๆ ในส่วนของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของนครคุณหมิงก็มีลักษณะคล้ายกันโดยการดำเนินงานจะเป็นลักษณะของคณะกรรมการ ซึ่งแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ แต่ทางรัฐบาลจะเข้าไปมีบทบาทค่อนข้างมากในแง่การให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในลักษณะของตัวแทนรัฐบาลท้องถิ่นจากนครคุณหมิง และการให้ความรู้ การอบรมโดยสถาบันอุดมศึกษา

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านห้วยซี้เหล็ก การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ซึ่งต่างจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านห้วยซี้เหล็กมีจุดเริ่มต้นในการดำเนินงานมาจากบุคคลในชุมชนที่มีความต้องการและสนใจในการจัดการโดยชุมชนเองจนสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบให้กับหมู่บ้านอื่นจึงทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับมาก

2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงราย กับนครคุณหมิงเหมือนกันคือ ดำเนินการโดยคณะกรรมการของหมู่บ้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าลักษณะการจัดการท่องเที่ยวเป็นการจัดการโดยชุมชนและเพื่อให้การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกและเป็นระบบจึงต้องอาศัยการจัดการโดยคณะกรรมการ

3. การสนับสนุนจากรัฐบาล การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงราย กับนครคุนหมิง แตกต่างกัน นั่นคือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของจังหวัดเชียงราย ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเฉพาะเรื่อง เช่น การพัฒนาถนน แต่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนครคุนหมิง จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลส่วนกลาง รัฐบาลมณฑล และรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งจะให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการกำหนดนโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของรัฐบาลทั้งสองประเทศต่างกัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้สามารถเสนอแนะได้ดังนี้

1. รัฐบาลควรให้การสนับสนุนแก่แหล่งท่องเที่ยวโดยอาจสนับสนุนในลักษณะคล้ายกับรูปแบบของคุนหมิง กล่าวคือ รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณมากขึ้นและเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น หน่วยงานระดับจังหวัดควรส่งเสริมสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์และให้ความช่วยเหลือตามที่ชุมชนต้องการ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีส่วนในการสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนด้วย

2. หน่วยงานทางการศึกษา เช่น สถาบันอุดมศึกษา ควรให้การช่วยเหลือแหล่งท่องเที่ยวในการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ และพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านให้สามารถดำเนินการจัดการและรักษาแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง

บรรณานุกรม

- กนิษฐา อู่ยถาวร และคณะ. (2545). **โครงการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติ ท่งแสงหลวง สาขาหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์**. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.
- จิราเจตน์ อุดมศรี. (2547). **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2526). “การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท” ใน **การบริหารงานพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- ฐลัทธิต ฐชาติ. (2544). **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ 4. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฐลัทธิต ฐชาติ และคณะ. (2544). **โครงการวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มน้ำแม่วาวง**. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พิมานา บุรณินทุ. (2536) **การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในกิจกรรมการศึกษาและการพัฒนาในชุมชนบ้านปวง กิ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2534). **การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : บางกอกบล๊อค.
- สมภพ คชินธนนันท์. (2541). **การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของข้าราชการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่**. การค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงาน กองทุนวิจัย. (2546). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**. เชียงใหม่ : วนิดา เพรส.
- อดิน รพีพัฒน์. (2527). **เรียบเรียงจาก บำรุง บุญปัญญา, “ทำไมต้องพูดถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน : ทศนะจากองค์กรพัฒนาเอกชน” การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา** กรุงเทพมหานคร : ศักดิโสภณการพิมพ์.

- Borenemeier, Jeffrey; Victor, Michael and Durst, Patrick B. (1997). **Ecotourism for Forest Conservation and community Development**. Proceedings of an International Seminar Held in Chiang Mai, Thailand. 28-31 January 1997.
- Clark, Thomas and Clegg, Stewart. (1998). **Changing Paradigms the Transformation of Management Knowledge for the 21st Century**. London : Harper Collins.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T.(1977). "Rural Development Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation." In **Rural Development Monograph. 2** The Rural Development Comittee Center for International Studies, Cornell University
- Davidson, Rob.(1995). **Tourism**. 2 nd.ed, Singapore : Longman Group Limited.
- Fennell, David A. (1999). **Ecotourism an Introduction**. London : Routledge.
- Goeldmer, Charles Ritchie Brent J.R. and McIntosh Robert W.(2000). **Tourism Principles, Practices, Philos Sophies**. 8th .New York : Wiley & Sons,Inc.,.
- Yin Shaoting. (2002) **Work reports on the project for the construction of ethnic cultural and ecological villages in yunnan province china**. China.

ภาคผนวก

ข้อมูลพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยว

1.1 หมู่บ้านห้วยขี้เหล็ก

1.1.1 ประวัติหมู่บ้าน

หมู่บ้านห้วยขี้เหล็ก เป็นหมู่บ้านของชาวไทยภูเขาเผ่าอาข่า(AKHA) กลุ่มอุลู่ โดยเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.2508 นายแสน หน่อคำ(พี่มา อ้าเจ) นายอาเจ จูเปาะ(จือมะ) นายอาสู จูเปาะ(จิมะ) ผู้นำอาข่า ได้นำครอบครัว จำนวน 18 หลังคา เคลื่อนย้ายจากบริเวณบ้านชาแฮ่งบนพื้นที่ดอยตุง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เดินทางมาตั้งชุมชนแห่งใหม่และดำเนินวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมอาข่า ณ ดอยวาวี เขตพื้นที่อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ต่อมาญาติ พี่น้อง และตระกูลอื่นๆ ซึ่งอยู่ต่างพื้นที่ได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่เพิ่มมากขึ้น

พ.ศ.2517 ฝ่ายปกครอง อำเภอแม่สรวย ได้ขึ้นทะเบียนชุมชน พร้อมทั้งแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงทำให้ นายแสน หน่อคำ ซึ่งมีตำแหน่งทางศาสนาอาข่าคือ “พี่มา” (หมอสวดพิธี) ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก พร้อมทั้งตั้งชื่อหมู่บ้านให้ว่า “หมู่บ้านห้วยขี้เหล็ก” หมู่ที่ 9 ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อของลำน้ำห้วยขี้เหล็ก ปัจจุบัน มีประชากรประมาณ 519 คน 91 หลังคาเรือน

1.1.2 ระบบการปกครอง

เนื่องจากหมู่บ้านห้วยขี้เหล็ก เป็นหมู่บ้านของชาวไทยภูเขาเผ่าอาข่า(AKHA) กลุ่มอุลู่ และได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ จึงใช้ระบบการปกครองเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.การปกครองตามโครงสร้างประเพณีดั้งเดิม โดยมี “จือมะ” และคณะผู้อาวุโส เป็นผู้นำ จะเน้นกระบวนการบริหารด้านการประกอบกิจกรรม พิธีกรรม ประเพณีในชุมชน

2.การปกครองแบบทางราชการ โดยมี “ผู้ใหญ่บ้าน” และคณะกรรมการ เป็นผู้นำ เน้นกระบวนการประสานงานตามระบบราชการ

1.1.3 ศาสนา

ชุมชนห้วยขี้เหล็ก นับถือศาสนาอยู่ 2 ศาสนา คือ ศาสนาบรรพบุรุษดั้งเดิม (อาข่าพุทธ) มีจำนวน 66 หลังคา และคริสต์ศาสนา (อาข่าคริสต์) จำนวน 25 หลังคา

1.1.4 อาชีพ

ชาวบ้านห้วยขี้เหล็ก ประกอบอาชีพหลักเป็นหลัก โดยเฉพาะการปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด ถั่ว มะเขือเทศ เลี้ยงสัตว์ บางส่วนเปิดร้านขายของชำ หาของป่า และออกไปรับจ้างในเมือง

1.1.5 กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านห้วยขี้เหล็ก

ผู้นำชุมชนของหมู่บ้านห้วยขี้เหล็กได้ตระหนักถึงปัญหาการเสื่อมสลายของขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามของชนเผ่า ที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางตรงและทางอ้อม การสืบสานวัฒนธรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญา ศาสนาบรรพบุรุษ จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นอีกรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง และการลอกเลียนแบบสถานที่สำคัญของชนเผ่าในโอกาสต่างๆ สิ่งแวดล้อมที่ดีที่เอื้อต่อการดำเนินตามวิถีชีวิตของชนเผ่า

ด้วยความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชน กับชุมชนบ้านห้วยขี้เหล็ก โดยมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม(ม.อ.ส.)และสมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอำเภอจางหวัดเชียงราย (AFECT) จัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านห้วยขี้เหล็ก เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2540 ทางกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้คัดเลือก นายวุฒิไกร มอฟ้า ข้าราชการครู อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านห้วยขี้เหล็ก และ นายอาซื่อ มาเยอะ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวาวี บ้าน ห้วยขี้เหล็ก ให้เดินทางไปศึกษาดูงานที่หมู่บ้านคีรีวง จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 5-9 กรกฎาคม พ.ศ.2540 และได้ดำเนินกิจการของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านห้วยขี้เหล็ก ดังนี้

1.) จัดตั้งกรรมการบริหาร จำนวน 11 ตำแหน่ง

ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน โดยตำแหน่ง ที่เหลือมาจากการเลือกตั้ง ได้แก่

รองประธาน 1 คน คณะกรรมการ 8 คน กรรมการและเลขานุการ 1 คน

2.) จัดตั้งสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่

กลุ่มบ้านพัก	กลุ่มลูกหาบและผู้นำเที่ยว
กลุ่มผู้รู้ยาสมุนไพร	กลุ่มประเพณีวัฒนธรรม
กลุ่มพิธีกรรมและศาสนา	กลุ่มการเล่นพื้นบ้าน
กลุ่มจักสานและงานฝีมือ	กลุ่มบัญชีการเงิน
กลุ่มหัตถกรรม	กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า

3.) การจัดสรรรายได้

- 1.จัดสรรให้กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 60 %
- 2.จัดสรรให้โรงเรียนบ้านห้วยขี้เหล็ก 15 %
- 3.จัดสรรให้กองทุนกลางหมู่บ้านห้วยขี้เหล็ก 15 %
- 4.จัดสรรให้องค์การบริหารส่วนตำบลวาปี 10 %

4.) จัดทำระเบียบของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

หมวดที่ 1 ว่าด้วยคุณสมบัติสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.สมาชิกต้องเป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่บ้านห้วยขี้เหล็ก หมู่ 9 ตำบลวาปี
อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

- 2.สมาชิกต้องเป็นบุคคลที่สนใจ เข้าใจกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 3.สมาชิกต้องมีความพร้อมตามคุณสมบัติที่กำหนด คือ
 - 3.1.บ้านพัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ที่นอน ที่สะอาด
 - 3.2.เป็นผู้มีอัธยาศัยดี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 4.สมาชิกต้องได้รับการยินยอมจากครอบครัว
- 5.สมาชิกต้องไม่เป็นบุคคลที่มีความประพฤติไม่พึงประสงค์ของชุมชน
- 6.สมาชิกต้องไม่เป็นบุคคลทุพพลภาพ สติพินเฟื่องและเป็นโรคติดต่อร้ายแรง

หมวดที่ 2 ว่าด้วยวาระของกรรมการบริหาร

- 1.กรรมการบริหารมี 11 ตำแหน่ง และต้องมาจากการเลือกตั้งของชุมชน
- 2.กรรมการบริหารต้องเป็นสมาชิกตามหมวดที่ 1 ว่าด้วยคุณสมบัติสมาชิกกลุ่ม
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 3.กรรมการบริหาร มีวาระ คราวละ 2 ปี

หมวดที่ 3 ว่าด้วยบทบาทและหน้าที่

- 1.สมาชิกต้องเข้าร่วมประชุมสมัชชาสามัญและสมัชชาสามัญทุกครั้งถ้าขาดเกิน 3
ครั้ง ให้พ้นจากสภาพสมาชิกตามมติ
- 2.สมาชิกต้องปฏิบัติตามหน้าที่หรือตามที่คณะกรรมการมอบหมาย
- 3.สมาชิกต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มการท่องเที่ยวทุกประการ

4. สมาชิกต้องร่วมกันวางแผน กำหนดนโยบาย เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์
กิจกรรมการท่องเที่ยว

5. อำนาจความสะดวกให้การช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว

หมวดที่ 4 ว่าด้วยการสิ้นสุดการเป็นสมาชิก

1. ตาย

2. ลาออก

3. ให้ออกตามมติ

5.) จัดทำข้อปฏิบัติของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. การแต่งกายต้องสุภาพเรียบร้อยด้วยเครื่องแต่งกายชุดประจำเผ่า

2. กิริยามารยาทต้องสุภาพ อ่อนโยน

3. สมาชิกต้องดูแลและรับผิดชอบทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

4. ต้องไม่กระทำใดๆ ที่จะทำให้เกิดลักษณะ ประเพณีวัฒนธรรม ของชุมชนเสื่อม

เสีย

5. ห้ามนำสินค้าพื้นบ้านเร่ขายอย่างเด็ดขาด

6. ต้องช่วยกันรักษาความสะอาดของชุมชน

7. ต้องพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

8. สรุปและประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งรายงานบัญชีการเงินทุกครั้ง

6.) จัดทำระเบียบของนักท่องเที่ยว ที่ต้องปฏิบัติ

1. นักท่องเที่ยวทุกคนต้องแจ้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในคณะ(คู่สามี-ภรรยา, พ่อ-แม่, พี่-น้อง) ให้คณะกรรมการรับทราบก่อน

2. ต้องปฏิบัติตามกฎจารีตประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

3. ห้ามกระทำอนาจารหรือที่เสื่อมเสียแก่ตนเองและผู้อื่น

4. ห้ามนำทรัพยากรธรรมชาติออกจากพื้นที่

5. ต้องไม่เป็นบุคคลแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

6. ต้องช่วยกันดูแลและรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว

7. มีจำนวนนักท่องเที่ยวก่อนละไม่เกิน 15 คน

8. ต้องจ่ายค่าบริการตามที่กำหนด

1.1.6 ประเพณีวัฒนธรรม

ก.) ศาลพระภูมิชุมชน

ภาษาอ่าข่าเรียกว่า มี ซ้อง ล้อดู (Mil sahl Lawl duq) เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของอ่าข่า ที่ให้การเคารพเป็นอย่างมาก เนื่องจากสถานที่แห่งนี้เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณผู้คุ้มครอง ชุมชน เจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา เพื่อปกป้องไม่ให้ชุมชน คนในชุมชน ประสบภัยพิบัติ และให้ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ศาลพระภูมิชุมชน ของชาวอ่าข่าจะมีการสร้างและทำพิธีบูชาเช่น ไหว้ ปีละ 1 ครั้ง และหากชุมชนมีปัญหาโรคภัยระบาดมากก็มีการทำพิธีเช่นไหว้ก็ได้ หรือเป็นที่ บันบานต่างๆ ของชาวบ้านในชุมชน ศาลพระภูมิชุมชน จึงเป็นศาสนสถานที่ชาวอ่าข่าให้ความ เคารพ นับถือ กราบไหว้ จนถึงทุกวันนี้

ข้อห้าม 1.ห้ามตัดไม้

2.ห้ามใช้มีด หรือกระทำการใดๆ ในลักษณะของการทำลาย

3.ห้ามลบหลู่ดูหมิ่น

4.ห้ามใช้อาวุธทุกชนิด ยิงผ่านพื้นที่นี้

ข.) ลานเที๋ยววัฒนธรรมชุมชน

ภาษาอ่าข่าเรียกว่า แด ซ้อง (Deh Qahq) เกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างชุมชนใหม่ของอ่าข่า ชาวอ่าข่ามีการเรียกชื่อลานเที๋ยวแห่งนี้หลายชื่อ เช่น เรียกว่า แด ซ้อง, กา บา, แด กา บุคคลภายนอกเรียกลานเที๋ยวนี้ว่า ลานสาวกอด ซึ่งมีความหมายที่ไม่ตรงตามที่ชาวอ่าข่าใช้และ เข้าใจ

ลานเที๋ยวแห่งนี้ อ่าข่าใช้ในการเต้นรำ ร้องเพลง เพื่อถ่ายทอดวิถีชีวิตในการประกอบ อาชีพ ความเป็นอยู่ โดยผ่านบทเพลงของชาวอ่าข่า ลานเที๋ยวแห่งนี้สามารถเล่นได้ทุกคืนหากฝน ไม่ตก แต่ถ้าชุมชนมีคนตายก็ไม่เล่น

ข้อห้าม 1.ห้ามใช้มีด หรือกระทำการใดๆ ในลักษณะของการทำลาย

2.ห้ามใช้พื้นที่นี้เพื่อการประโยชน์ส่วนตัว

ค.) บ่อน้ำบริสุทธิ์(ศักดิ์สิทธิ์)

ภาษาอ่าข่าเรียกว่า อี ล้อ เขาะ (il sawl lawl qawvq) หมายถึงแหล่งน้ำบริสุทธิ์ เป็นศาสนสถานที่ได้กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม ประเพณีต่างๆ สถานที่แห่งนี้

จะเป็นตาน้ำหรือเป็นบ่อน้ำก็ได้ โดยอยู่ไม่ไกลจากชุมชน และอาณาบริเวณของสถานที่แห่งนี้ ชุมชนมีการกันพื้นที่ป่า เพื่อเป็นต้นน้ำและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ

- ข้อห้าม 1.ห้ามทำลายสถานที่แห่งนี้โดยวิธีการใดๆ
- 2.ห้ามตัดไม้หรือเก็บของป่าทุกชนิดบนต้นน้ำ
- 3.ห้ามใช้เป็นที่ซักผ้า อาบน้ำ
- 4.ห้ามจับสัตว์ทุกชนิด

ง.) ประตูดาบไล่ผี

ภาษาอ่าข่าเรียกว่า เตอะมา ล้อ ซ่อ (Tawv ma lawl kahq) ประตูดาบไล่ผีเป็น ประเพณีที่เกิดขึ้นในประเพณี “ค้ำแย๊ะแย๊ะ” ของชาวอ่าข่า โดยมีความเชื่อว่า การจัดประเพณีนี้ เป็นการขับสิ่งชั่วร้าย ผีเปรต ออกจากชุมชน โดยใช้ไม้แกะสลักเป็นรูป มีด ดาบ ปืน โดยมี เด็กๆทั้งชายและหญิงเป็นผู้ขับไล่ มีการจุดประทัด ยิงปืน เพื่อให้เกิดเสียงในการขับสิ่งชั่วร้าย ออกจากชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีตลอดปี

จากนั้นนำดาบต่างๆ ที่ทำขึ้นในประเพณีนี้ไปปักไว้ใกล้ๆ ประตูดมบ้านหรือทางเดินเข้า ชุมชน เพื่อป้องกันภัยต่างๆ ไม่ให้กลับเข้ามายังชุมชนต่อไป

- ข้อห้าม 1.ห้ามลบหลู่สถานที่นี้
- 2.ห้ามจับ ตะเด้ง
- 3.ห้ามนำไม้หรืออุปกรณ์ไปใช้ประโยชน์ใดๆ

จ.) ชิงช้าใหญ่

ภาษาอ่าข่าเรียกว่า หละ เช่อ มา (Lavq ceuq ma) เป็นศาสนสถานที่เกิดขึ้นใน ประเพณีไล่ชิงช้าของชาวอ่าข่า ใช้เพื่อเล่นในเทศกาลประเพณีไล่ชิงช้า เป็นการฉลองพืชพันธุ์ อาหารที่พร้อมให้ผลผลิต การไล่ชิงช้าหากไม่มีเทศกาลแล้วจะไม่เล่นชิงช้าเลยและถือเป็นศาสน สถานที่ชาวอ่าข่าให้ความนับถือของชุมชน

- ข้อห้าม 1.ห้ามจับ ตะเด้ง นอกฤดูกาล
- 2.ห้ามเล่นหรือใช้ประโยชน์นอกฤดูกาล
- 3.ห้ามทำลายด้วยวิธีการใดๆ

จ.) ประตุมู่บ้าน

ภาษาอ่าข่าเรียกว่า ล้อ ช่อง (Lawl Kahq) หรือ เลื่อง ช่อง (Lahl Kakq) บุคคลภายนอกรู้จักในนามว่า ประตูผี ตามความเชื่อของอ่าข่า ประตุมู่บ้าน ทำหน้าที่แสดงถึงเขตกันหรือเขต คุ่มครอง ระหว่างสิ่งร้ายกับมนุษย์ เป็นศาสนสถานของชุมชน ชาวอ่าข่าสร้างประตุมู่บ้านไว้บริเวณปากทางเข้าชุมชนทางทิศเหนือและทิศใต้ ประตูที่อยู่ทิศเหนือเป็นประตูเพศผู้ ประตูที่อยู่ทิศใต้เป็นประตูเพศเมีย ชาวอ่าข่าให้ความสำคัญเคารพประตุมู่บ้านโดยมีการสร้างใหม่ทุกๆปี ปีละ 1 ครั้ง

ข้อห้าม 1.ห้ามลบหลู่ ดุนหมิ่น

2.ห้ามจับแตะต้อง

3.ห้ามทำลายด้วยวิธีการใดๆ

4.ห้ามตัดไม้บริเวณนี้

5.ห้ามทำสกปรกบริเวณนี้

ข.) ศาลบูชาในครัวเรือน

เป็นศาสนสถานที่ตั้งไว้ภายในบ้าน ด้านพื้นนอนของผู้หญิง ตรงฝากันพื้นนอนระหว่างฝั่งชายและหญิง ซึ่งศาสนสถานแห่งนี้ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามเทศกาลประเพณี ศาลบูชาในครัวเรือนนี้ประกอบด้วย ตู้เก็บเครื่องเซ่น เรียกว่า เปาะเหลาะเปาะหู้ (Pawvq Lawvq Pawvq yul) ครอบอกไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 ฟุต เรียกว่า เปาะเหลาะบ่อลล เพื่อบรรจุรวงข้าวและใบไม้ที่อ่าข่านับถือ ใบไม้นี้เรียกว่า เบวเซวะอ้าปะ บางตระกูลมีการทำระเบียงเล็กๆ แทนครอบอกไม้ไผ่ก็มี

ข้อห้าม 1.ห้ามจับแตะต้อง สถานที่นี้โดยเด็ดขาด

2.ห้ามลบหลู่ หรือกระทำการที่ไม่เหมาะสม

1.2 บ้านกะเหรี่ยงรวมมิตร

เป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำกกฝั่งซ้าย นอกจากชาวกะเหรี่ยงแล้ว ยังมีหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอ่าข่าและลาหู่ในละแวกใกล้เคียง บ้านกะเหรี่ยงรวมมิตรเป็นจุดขึ้นช้างเที่ยวชมหมู่บ้านชาวเขา

1.2.1 ที่ตั้ง

หมู่ 2 ต. แม่ยาว อ. เมือง จ. เชียงราย

1.2.2 ประวัติ

เป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่ได้รับการส่งเสริมด้านคุณ-ภาพชีวิตโดยใช้การท่องเที่ยวจากองค์กรเอกชน และประสบความสำเร็จจากการนำช้างมาเป็นพาหนะนำชมหมู่บ้านชาวเขา ปัจจุบันจัดเป็นศูนย์กลางของชาวเขาในแถบ อ. เมืองเชียงราย

1.2.3 ชุมชนช้างกะเหรี่ยงรวมมิตร

ช้างเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองเป็นสัตว์ใหญ่มรดกชิ้นสุดท้ายของโลกเราและท่านสามารถอนุรักษ์ไว้ให้ความรักความสงสารแก่เขาด้วยการให้อาหาร แก่เขาเมื่อเขาทำงานเสร็จแล้ว ทุกวันที่ 13 มีนาคมของทุกปี เป็นวันที่ชนมช้าง ระลึกถึงบุญคุณช้าง มีการจัดงานเพื่อช้างจัดทำขันโตกช้าง เพื่อให้ช้างพักผ่อนและอิมอรอยกับอาหารพืชผักผลไม้ที่เขาชอบ และมีการแสดงของชาวเขาเผ่าต่างๆอีกมากมายไว้ให้ท่านชม

ชมรมช้างกะเหรี่ยงรวมมิตรตั้งอยู่ในหมู่บ้านชาวเขาเผ่ารวมมิตรตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100 อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงรายประมาณ 20 กิโลเมตร อยู่ติดกับริมน้ำกก และท่าเทียบเรือของหมู่บ้านรวมมิตร สามารถเดินทางได้ทั้งทางบกและทางน้ำในหมู่บ้านซึ่งมีชาวเขาเผ่าต่างๆอยู่รวมกัน เช่นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง ม้ง ลีซอลานู ซึ่งเป็นจุดดึงดูดและความสนใจของชาวต่างชาติมากนับเป็นแหล่งความรู้เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ของช้างคู่บ้าน คู่เมือง และศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชนเขาเผ่าต่างๆและศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชนเขาเผ่าต่างๆ อีกด้วยและสามารถเที่ยวชมชาวเขาเหล่านี้ได้ด้วยการนั่งช้างนั่งเกวียนหรือนั่งช้างไปค้างคืนที่หมู่บ้านชาวเขาเผ่าลานูเพื่อศึกษา และจะได้สัมผัสเกี่ยวกับวิถีชีวิตประจำวัน โดยมีช้างบริการให้ท่านตลอดและในบริเวณของชมรมช้างกะเหรี่ยงรวมมิตรยังมีสินค้าของที่ระลึกของชนเขาเผ่าต่างๆอีกมากมาย พิเศษสำหรับคณะกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านรวมมิตร ท่านจะได้เห็นคณะกลุ่มสตรีทอผ้า ย้อมสีด้าย บั่นด้าย ต้มด้าย ด้วยสืธรรมชาติดีที่หามาจากป่า เช่น เปลือกไม้ และพืชชนิดต่างๆแล้วนำมาทอเป็นสินค้าชนิดต่างๆมาวางขายในหมู่บ้านตามร้านค้าต่างๆและสินค้าเหล่านี้บางส่วนก็นำส่งต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี และมีการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชนเขาเผ่าต่างๆโดยสามารถนั่ง ล้อเกวียนไปชมการแสดงของเด็กนักเรียนชาวเขาเผ่าต่างๆได้ที่ศูนย์วัฒนธรรมชาวเขา โรงเรียนบ้านรวมมิตร เพื่อคงอนุรักษ์และสืบสานประเพณีอันดีงามและสืบทอดถึงคนทุกภาษาที่ก้าวเข้ามา สัมผัสมนต์เสน่ห์แห่งชาวเขา บ้านรวมมิตรและพิเศษสุดๆโดยเฉพาะวันศุกร์จะได้ชมการแต่งกายชุดประจำเผ่าและการแสดงของนักเรียนชาวเขาเผ่าต่างๆอีกมากมาย และโรงเรียนบ้านรวมมิตรยังมีผลงานของนักเรียนที่พากันเก็บมูลช้าง

เข้า-เย็นเพื่อที่จะนำมาศึกษา ค้นคว้า ผลิตเป็นแก๊สชีวภาพจากมูลช้าง และยังสามารถใช้หุงต้มอาหารได้ใช้กับตะเกียงจ้าวพายุได้และใช้กับเครื่องทำน้ำอุ่นได้

ทุกวันนี้ถือได้ว่าทางโรงเรียนประสบความสำเร็จมากเกี่ยวกับ โครงการผลิตแก๊สชีวภาพจากมูลช้าง นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมเข้ามาศึกษาค้นคว้าถึงรายละเอียด วิธีการผลิตหรือขั้นตอนการผลิตได้จากอาจารย์ผู้สอนหรืออาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการ และนักท่องเที่ยวที่เข้าชมโรงเรียนบ้านรวมมิตรก็จะได้พบกับผลงานของนักเรียนหลายรูปแบบ เกี่ยวกับใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านต่างๆอีกมากมายและสำหรับผู้ที่นั่งช้างนั่งเกวียนยังมีบริการล่องแพสำหรับผู้ที่ชอบบรรยากาศทางธรรมชาติและชมทัศนียภาพของลำน้ำกก และในการล่องแพไม้ไผ่จะมีชาวบ้านที่ชำนาญในการล่องแพ เพื่อเป็นการอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวเขาพร้อมทั้งคอยแนะนำและอธิบายข้อมูลต่างๆได้ซึ่งสามารถโดยสารได้ลำละ 2 - 4 คน มีชูชีพบริการให้สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการระยะเวลาและระยะทางในการล่องแพลำน้ำกกก็ขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่นจากรวมมิตรล่องไปถึงหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่า ห้วยน้ำริน เพื่อที่จะดูชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาและดูการตีเงินของชาวเขาเผ่าอาข่าหรือล่องแพลำน้ำกกจากรวมมิตรถึงเชียงรายได้บริการนั่งช้างระยะสั้นและระยะยาวเพื่อชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาและชมทัศนียภาพรอบหมู่บ้าน นั่งเกวียนเพื่อสัมผัสชีวิตดั้งเดิมและสัมผัสบรรยากาศทางธรรมชาติ ล่องแพไม้ไผ่ตามลำน้ำกก เพื่อสัมผัสสันและชมธรรมชาติของลำน้ำกก

1.2.4 การขี่ช้าง

- เวลา 08.00-16.00 น. ติดต่อชมรมช้างบ้านกะเหรี่ยงรวมมิตรทัวร์ โทร. 0-6185-2488, 0-7176-2090

- หากมาเป็นหมู่คณะต้องติดต่อล่วงหน้า 3 วัน ช้าง 1 เชือกนั่งได้สองคน

1.2.5 เส้นทางท่องเที่ยวบนหลังช้าง

จะพาไปยังหมู่บ้านชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่มีทั้งกะเหรี่ยง อาข่า ลานู และเย้า แล้วแต่นักท่องเที่ยวจะเลือก แต่เส้นทางปกติ คือ เส้นทางไปบ้านจะตอของชาวลานู ในเที่ยวกลับจะพาเดินท่องน้ำกก กลับมายังแคมป์ช้าง

- เดินวนรอบหมู่บ้านกะเหรี่ยง 1 ชม. 300 บาท 2 ชม. 500 บาท

- เส้นทางท่องเที่ยวบ้านจะตอ ราคา 500 บาท บ้านยาฟู 500 บาท บ้านเย้า 500 บาท เดินทัวร์ป่าใช้เวลาเดินทาง 2 ชม.

- น้ำตกห้วยแม่ซ้าย ราคา 700 บาท เดินทัวร์ป่าใช้เวลาเดินทาง 2 ชม.

- บ้านจะทอง ราคา 300 บาท เดินเลียบบถนนไปใช้เวลา 1 ชม.เส้นทางที่ไปได้เฉพาะหน้าแล้ง
- บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเลี่ยม 400 บาท เดินเลียบบแม่น้ำกกและข้ามฝั้งใช้เวลา 1.30 ชม.
- บ้านบางคำรุ ราคา 400 บาท เดินทวิร์ป่าใช้เวลา 1.30 ชม.
- บ้านกะเหรี่ยงบ้านกลาง 500 บาท

1.2.6 การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้าน

1.) เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว

จากห้าแยกพ่อขุนมั่งราย ใช้ทางหลวงหมายเลข 10 มุ่งหน้าไปทาง อ. แม่จัน เมื่อข้ามสะพานข้ามแม่น้ำกก ให้เลี้ยวซ้ายตามทางหลวงหมายเลข 1207 มีป้ายบอกทางไปน้ำตกห้วยแม่ซ้าย และป้ายริมกกรีสอร์ทขนาดใหญ่ ขับไปตามทางหลัก เมื่อผ่านหลัก กม. 7 จะเป็นสามแยกให้เลี้ยวซ้ายไปตามถนน รพช. ไปบ้านทรายมูล มีป้ายบอกทางไปบ้านกะเหรี่ยงรวมมิตร ผ่านบ้านริมกก สวนเขื่อนแก้วริมกก ระยะทาง 6 กม.

2.) เดินทางโดยเรือหางยาว

ใช้บริการเรือล่องลำน้ำกก ที่ท่าเรือเชิงสะพานแม่ฟ้าหลวง

1.3 บ้านผาเสริฐพัฒนา

1.3.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ประวัติของบ้านผาเสริฐพัฒนาเริ่มเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2496 เมื่อพ่ออุ้ยมูล แม่อุ้ยฟองอพยพมาจากตำบลแม่ยาวมาอาศัยอยู่ริมแม่น้ำกกเป็นครอบครัวแรก ต่อมาพ่ออุ้ยจิ้น พ่ออุ้ยทา แม่อุ้ยน้อย พ่ออุ้ยจันท์ แม่อุ้ยใบ พ่อหนานเคียน แม่ป่าน พ่ออุ้ยดวง แม่อุ้ยปิ่น ได้อพยพเข้ามาอยู่เพิ่ม จึงได้ตั้งผู้นำขึ้นโดยมีพ่ออุ้ยจิ้นเป็นผู้นำ และเป็นสาขาของบ้านห้วยทรายขาว หลังจากนั้นได้ตั้งหมู่บ้านสบโป่งขึ้น เหตุที่ชื่อว่า บ้านสบโป่ง เนื่องจากมีโป่งน้ำร้อนอยู่ในบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้าน

ปี พ.ศ.2528 บ้านสบโป่งเป็นบ้านบริวารของบ้านรวมมิตร หมู่ที่ 13 ตำบลแม่ยาว โดยมีพ่ออุ้ยจันท์ได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการเป็นคนแรก

ปี 2532 ได้มีการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านผาเสริฐ โดยพ่ออุ้ยจันท์ผู้ใหญ่บ้านคนแรกเป็นผู้ตั้งชื่อหมู่บ้านจากชื่อหาดแม่น้ำกก ว่า บ้านผาเสริฐ

ปี 2533 เมื่อมีการแยกตำบลดอยฮางออกมาจากตำบลแม่ยาว บ้านผาเสริฐจึงได้เปลี่ยนจาก หมู่ 17 ตำบลแม่ยาว มาเป็น หมู่ 6 ตำบลดอยฮางตั้งแต่นั้น มีพ่อหลวงจันทร์เป็นผู้ใหญ่บ้านจนเกษียณอายุ ในปี 2536 นายบุญช่วย ใจกว้างได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านจนถึงทุกวันนี้

ประวัติการก่อตั้งชุมชน พบว่าระหว่างปี 2521-2522 มีการถางป่าเพื่อสร้างถนนของกรมป่าไม้ ทำให้มีประชากรอพยพตามเส้นทาง เข้ามาอาศัยในพื้นที่ประมาณ 4-5 ครัวเรือน และขยายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่วนใหญ่มาจากอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน และประชากรชนเผ่าจากตำบลแม่ยาว อำเภอเมืองเชียงราย ลักษณะประชากรจึงมีหลากหลายกลุ่ม และแต่ละกลุ่มไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่ใกล้ชิดนัก บ้านผาเสริฐประกอบด้วยบริวารหลายบ้านมีประชากรหลายเผ่า เช่น มูเซอร์บ้านจะจ้อ อาช่าบ้านผาเสริฐ อาช่าและไทยใหญ่บ้านผาเคียว

1.3.2 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

หมู่บ้านผาเสริฐ หมู่ 6 ต.ดอยฮาง อ. เมือง จ. เชียงราย เป็นหมู่บ้านที่ติดกับแม่น้ำกก จึงมีการคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ ในการติดต่อกับชุมชนภายนอก บ้านผาเสริฐมีระยะห่างจากที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง 17 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 20 นาที และห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงราย 27 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 30 นาที

สภาพภูมิศาสตร์โดยรอบเป็นป่าเขา เพราะชุมชนตั้งอยู่ในเขตที่สูง มีลำห้วย 3 ลำห้วย มีน้ำพุร้อนธรรมชาติ ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนในหมู่บ้านผาเสริฐ มีลักษณะแยกกลุ่มหมู่บ้านตามสภาพภูมิศาสตร์และแยกตามลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์

ก.) บ้านสบโปง (บ้านผาเสริฐ)

เป็นหมู่บ้านกลุ่มคนเมือง มีบ้านประมาณ 31 หลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ จึงต้องจุดตะเกียง และได้มีคนชราอยู่เฝ้าบ้านดูแลบ้าน เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงหมู ไร่ ปลูกและเลี้ยงวัว ผู้คนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง สมัยก่อนที่จะมีถนนตัดผ่านหมู่บ้านมีจำนวนหมู่บ้านหลายหลังคาเรือน ปัจจุบันมีการขายที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัยและทำกินให้กับนายทุนและย้ายไปอยู่ที่อื่นเป็นจำนวนมาก

ข.) บ้านผาเสริฐใน

เป็นหมู่บ้านเผ่าอาข่าจำนวน 41 หลังคาเรือน มีนายลิเน อาจจ เป็นผู้นำหมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจาก ต.แม่ยาว ดอยตุง และอำเภอแม่สรวย โดยการเข้ามาซื้อที่ดินของชาวบ้านผาเสริฐ มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนสามารถตั้งเป็นกลุ่มหมู่บ้านได้ในระยะเวลาประมาณ 9 ปี ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง (ผู้ชายได้วันละ 120 บาท ผู้หญิงวันละ 100 บาท) โดยออกไปรับจ้างนอกชุมชนด้วยพาหนะส่วนตัว ในช่วงของการเก็บเกี่ยวจะพบว่ามีการจากนอกหมู่บ้านมารับคนในชุมชนไปทำงาน สภาพของหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ในหมู่บ้านไม่มีร้านค้า ถ้าจะซื้อของต้องไปซื้อที่บ้านผาเสริฐ แต่ส่วนใหญ่จะหาของป่าเพื่อเลี้ยงชีพในแต่ละวัน ผู้คนนับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์อยู่ 2 แห่ง คือ โบสถ์ที่ 1 จะเป็นโบสถ์สำหรับคนที่นับถือนิกาย โปรเตสแตนต์ และโบสถ์ที่ 2 สำหรับผู้ที่นับถือศาสนานิกายโรมันคาทอลิก

ค.) บ้านจะจ้อ

เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอร์แดง มีจำนวน 35 ครัวเรือน มีหัวหน้าหมู่บ้านชื่อจะจ้อ โดยชาวบ้านอพยพมาจากแม่สรวย หมู่บ้านมีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองเชียงรายถึง 25 กิโลเมตร ปัจจุบันหมู่บ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ จะใช้ตะเกียง เทียน และแบตเตอรี่จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชุมชน

ลักษณะทั่วไปของการตั้งบ้านเรือน ตัวบ้านเป็นบ้านยกสูงทำด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคา บ้านจะจ้อมีประชากรทั้งหมด 167 คน เป็นชาย 91 คน หญิง 76 คน ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ในหมู่บ้านใช้น้ำประปาภูเขา และเด็กๆในชุมชนจะเข้าไปเรียนการศึกษานอกโรงเรียนและโรงเรียนบ้านรวมมิตรโดยอาศัยอยู่หอพัก

ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา ทำสวน ทำไร่ โดยเฉพาะการปลูกข้าวดอย ข้าวเจ้า ข้าวก่ำ การเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู วัว ควาย ไก่ ผลผลิตจากไร่ และนาบางปีก็ไม่พอกินทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณของคนในครอบครัว หากครอบครัวใดมีลูกมากผลผลิตอาจจะไม่พอกิน พี่เชษฐภกิจของชุมชนในอดีตคือ พริก เพราะเป็นพืชชนิดเดียวที่ปลูกผลผลิตได้ดี ชุมชนเชื่อว่าเป็นเพราะการทำไร่เลื่อนลอย ปัจจุบันมีการปลูกพริกผลผลิตไม่มีคุณภาพและปริมาณที่ได้ไม่คุ้มค่าการเพาะปลูกมากนักชาวบ้านเชื่อว่าเพราะไม่มีการทำไร่ นอกจากนี้ยังมีอาชีพการเก็บของป่าขาย ปลีกกล้วย ใบตอง หางหวาย และบางคนที่โชคดียังสามารถที่จะล่าสัตว์ เช่น ลิ่น แล่น นำมาขายได้ ด้านการเลี้ยงสัตว์จะมีการเลี้ยงหมูเป็นจำนวนมาก เลี้ยงไว้เพื่อขายและเพื่อบริโภคใน

ครัวเรือน การเดินทางออกชุมชนจะต้องเดินทางเท้าเพื่อไปให้ถึงถนนใหญ่แล้วอาศัยรถยนต์อีกทอดหนึ่ง นักท่องเที่ยวที่ชอบการเดินป่าถือเป็นเส้นทางหนึ่งของการเดินป่าเส้นทางบ้านอาข่าไปน้ำร้อน ผ่านบ้านจะจ้อ ซึ่งมีไม่บ่อยนักที่นักท่องเที่ยวจะแวะนอนพัก แต่ชาวบ้านก็พร้อมจะต้อนรับและให้พักกับครอบครัวที่มีการกำหนดในชุมชนแล้ว

1.3.3 ขนาดพื้นที่ของชุมชน

ขนาดพื้นที่โดยรวมของชุมชนมีทั้งสิ้นประมาณ 5,000 ไร่ โดยแบ่งเป็นที่ทำกิน 893 ไร่ พื้นที่ป่าไม้และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ประมาณ 4,200 ไร่

1.3.4 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านโป่งผ่า ตำบลแม่ยาว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านยางคำนุ
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านโป่งน้ำร้อน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านจะเดื่อ ตำบลห้วยชมภู

1.3.5 ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและพันธุ์พืช

ด้านทรัพยากรป่าไม้ ไม้ที่พบในชุมชนได้แก่ ไม้เต็ง ไม้แดง ไม้ประดู่ ลำไยป่า มะม่วงป่า คอแลนป่า มะไฟ ไม้สัก (ปลูก) ไม้ตะเคียน และไม้เปา

ด้านพันธุ์พืช พืชที่ใช้ในการการบริโภค มีจำพวกเห็ด เห็ดแดง เห็ดลม เห็ดหนู เห็ดโคน เห็ดถอบ เห็ดมัน เห็ดตีนปอบ และเห็ดขอนขาว ซึ่งพบมากในช่วงหน้าฝน มีพืชสมุนไพร เช่น ไต่ไม่รู้ล้ม เสือโคร่งขาว หว่ย มะเขือแจ้เครือ กาสามปึก ช้างเผือก ม้าแม่กล้า และหัวข้าวเย็น

ด้านสัตว์สมัยก่อนที่ยังเป็นป่าทึบมีสัตว์อาศัย หลายชนิด เช่น เสือ หมี กวาง ลิง แลงฟาน เก้ง หมูป่า งู ต่อ เต่าน ไก่ป่า กระรอกกระแต นกกิวัด นกแล นกเอี้ยงคำ นกกาเหว่า นกปูดและนกกระทาหัวหมู ปัจจุบันพื้นที่ป่าลดลงจนสัตว์ป่าต่างๆ สูญพันธุ์ คงเหลือสัตว์จำพวก นก กระรอกและงูบางชนิด

พื้นที่ในหมู่บ้านผาเสริฐ เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มาก โดยเฉพาะป่าไม้และพืชพันธุ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะต้นเมี่ยง ทำให้คนในชุมชนนิยมทำอาชีพสวนเมี่ยงนอกจากนี้แล้วยังพบว่าการอาชีพการทำไร่ และตัดไม้ไผ่ขายแก่พ่อค้าเพื่อนำไปใช้สร้างแพด้วย

1.3.6 ประชากร

ลักษณะประชากร ประกอบไปด้วยกลุ่มคนพื้นเมืองซึ่งถือว่าเป็นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่และกลุ่มคนชนเผ่าได้แก่ ชนเผ่าอาข่า มูเซอร์ จำนวนบ้านทั้งหมด 107 หลังคาเรือน เป็นประชากรชาย 247 คน หญิง 258 คน รวม 505คน ประชากรแยกตามบ้านบริวารมีดังนี้

บ้านผาเสริฐ มี 31 หลังคาเรือน ประชากรชาย 61 คน หญิง 73 คน รวม 134 คน

บ้านจะจ้อ มี 33 หลังคาเรือน ประชากรชาย 91 คน หญิง 76 คน รวม 167 คน

บ้านผาเสริฐใน มี 41 หลังคาเรือน ประชากรชาย 95 คน หญิง 109 คน รวม 204 คน

1.3.7 การศึกษา

บ้านผาเสริฐ มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นที่รองรับการศึกษาระดับอนุบาล ระดับประถมมีโรงเรียนผาเสริฐ ที่ก่อตั้งอย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2529 โดยที่ก่อนหน้านี้เป็นสาขาของโรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อนและบ้านรวมมิตรพบว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่จะได้เรียนหนังสือและอ่านออกเขียนได้

1.3.7 การเมืองการปกครอง

การปกครอง มีนายบุญช่วย ใจกว้าง อายุ 40 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีนายบัญญัติ มโนวัง และนายประแอ กุ่ยแก้ว เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีนายบุญเทพ บุญเทพ และนายพิพัฒน์ ไชยสุรินทร์เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นการปกครองตามวาระการเลือกตั้งในชุมชน เนื่องจากมีบ้านบริวารมากเวลาประชุมร่วมกันจะประชุมที่วัดผาเสริฐ

ผู้นำที่เป็นบุคคลสำคัญในชุมชน เป็นผู้นำทางความคิดและเคารพศรัทธา ได้แก่ นายเคียน ศรีลาอ่อน อายุ 67 ปี และนายคำปัน ใจกว้าง อายุ 63 ปี

1.3.8 สภาพทางสังคม ศาสนา ประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรม

ตามทีลักษณะการตั้งหมู่บ้านผาเสริฐเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนและชาติพันธุ์ รวมไปถึงความแตกต่างของภูมิประเทศ ทำให้กลุ่มคนต่างมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแตกต่างทางความคิดความเชื่อ ประเพณี และศาสนา แต่ก็มีบางส่วนที่เกี่ยวข้องกัน เช่น การค้าการแลกเปลี่ยนกันหรือการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

ศาสนา

บ้านผาเสริฐเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสังคม การนับถือศาสนาจึงมีทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ โดยมีวัด 1 แห่ง และโบสถ์ 2 แห่ง

ประเพณี

ก.) บ้านสบโป่ง(ผาเสริฐ)

เนื่องจากเป็นกลุ่มคนพื้นเมือง จึงมีความชำนาญในเรื่องจักรสาน เช่น แชะ กุ่ม ช้อง ก่วย ฯลฯ มีแนวคิดและประเพณีคล้ายคลึงกับคนพื้นเมืองโดยทั่วไป เช่น การเลี้ยงผีบ้าน ในเดือน 9 แรม 9 ค่ำ โดยจะรู้กันเองว่าตรงกับวันนี้ ซึ่งในปฏิทินจะไม่บอกไว้ชาวบ้านจะนำของไปรวมกัน คือ ไก่บ้านละหนึ่งตัว ไม่จำกัดว่าตัวเล็กหรือตัวใหญ่ (คนกินได้) ข้าวตอก ดอกไม้ เมียง บุหรี่ นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงผีปู่ย่า และเลี้ยงผีเสื้อบ้าน การเลี้ยงผีเสื้อบ้านจะทำในช่วงปีใหม่ สิ่งของที่จะนำมาเลี้ยง คือ รูปปั้นคน ควาย ทูราย ข้าวปลาอาหาร ฯลฯ

การแต่งงาน ผู้คนในสมัยก่อนจะไม่มีมีการแต่งงานแต่จะมี “3 เฒ่า 7 แก่” หรือมีผู้ใหญ่บ้าน มาเป็นสักขีพยาน การเสียผีประมาณ 12 บาท ถ้าเสียผีมากก็ประมาณ 25 บาท ของที่นำมาเลี้ยง แล้วแต่เจ้าสาวจะเรียกขอ เช่น ไก่ หมู การแต่งงานจะมีแค่วันเดียว ในช่วงตอนเย็น ถ้าขอเสร็จก็ แต่งเป็นอันเสร็จพิธี ไม่มีสินสอดทองหมั้น ไม่มีการจดทะเบียนสมรส คนที่แต่งงานโดยไม่จดทะเบียนสมรสก็เพิ่งจะจดทะเบียนใกล้จะมีลูกเพราะกลัวว่าลูกจะไม่ได้เป็นทหาร

ข.) บ้านผาเสริฐใน

เนื่องจากสังคมชนเผ่าที่นับถือศาสนาคริสต์ จึงมีการไปโบสถ์เพื่อบูชาพระเจ้าในวันอาทิตย์ แต่อย่างไรก็ตามชุมชนยังคงมีวัฒนธรรมแบบชนเผ่าโดยจะเห็นได้จากการแต่งกายชุดอาข่า ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้นที่มีชุดประจำเผ่า และการปักผ้าตาม ลวดลายของชนเผ่าโดยกลุ่มผู้หญิง ที่ยังคงนิยมปักผ้าเพื่อใช้เองหรือจำหน่ายเป็นของที่ระลึก ส่วน การจักสานทำเฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้น คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่มีบัตรประชาชน มีเพียง 4-5 คน เท่านั้นที่มีบัตร ในหมู่บ้านไม่มีไฟฟ้าใช้ จะใช้ตะเกียงทุกหลังคาเรือน วิทยุส่วนใหญ่จะเล่นก็ดาร์ เป็น ในหมู่บ้านไม่มีร้านค้า ถ้าจะซื้อของต้องไปซื้อที่บ้าน ผาเสริฐ คนส่วนใหญ่จะหาของป่า เพื่อเลี้ยงชีพ

ค.) บ้านจะจ่อ

มีพิธีกรรมที่สืบทอดปฏิบัติกันมาคือ

1. การกินวอ คือการเชิญแขกตางบ้านและไปมาหาสู่ บ้านทุกหลังคาจะฆ่าหมู หลังคาละ ตัวโดยมีเครื่องดนตรีประกอบการเล่น คือ หนอมี่เว (ปี่ใช้เป่าของลาหู่) ส่วนตาคี่เว คือ การ

เต็นท์ของลาหู่ การเต็นท์จะแต่งกายประจำเผ่าทั้งชายและหญิง คนที่เป่าหมอมือเวเป็น มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่

2. การทอผ้า ผู้หญิงจะเป็นคนทำไว้ใช้แต่ไม่จำหน่าย

3. การกินข้าวใหม่ จะทำพิธีทางศาสนาที่โบสถ์

4. การแต่งงาน บิดามารดาต้องรับรู้ถ้าไม่รับรู้จะถือว่าเป็นการผิดผี ฝ่ายชายจะเป็นผู้ที่เสียเงินให้แก่ฝ่ายหญิง และฝ่ายชายจะต้องไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงเป็นเวลา 2 ปีถ้าไม่ครบตามกำหนด ฝ่ายชายจะต้องเสียเงินให้แก่บิดามารดาของฝ่ายหญิงเป็นจำนวนมาก และถือว่าเป็นการจ่ายค่าเลี้ยงดู

ประเพณีที่สำคัญในรอบปี

เดือน	สัปดาห์ที่ 1	สัปดาห์ที่ 2	สัปดาห์ที่ 3	สัปดาห์ที่ 4
มกราคม				
กุมภาพันธ์			ปีใหม่ชาวเขา	
มีนาคม				
เมษายน		ปีใหม่เมือง สงกรานต์		
พฤษภาคม				
มิถุนายน				
เดือน	สัปดาห์ที่ 1	สัปดาห์ที่ 2	สัปดาห์ที่ 3	สัปดาห์ที่ 4
กรกฎาคม		กินข้าวใหม่ อาข่า เข้าพรรษา		
สิงหาคม		วันแม่		
กันยายน				
ตุลาคม				
พฤศจิกายน				
ธันวาคม			วันคริสต์มาส	ปีใหม่ไทย

1.3.9 ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ด้านงานฝีมือและหัตถกรรม ด้านการจักสาน ได้แก่ นายเคียน ศรีลาอ่อน

ด้านการรักษาด้วยการใช้สมุนไพร ได้แก่ นายคำปัน ใจกว้าง

1.3.10 สาธารณสุข และสาธารณสุขปโค

ชาวบ้านได้ใช้สวัสดิการ 30 บาท รักษาทุกโรคในสถานีนามัยประจำตำบล แต่เมื่อเกิดอุบัติเหตุอย่างรุนแรง เช่น ถูกรถชน ก็จะนำส่งโรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ หรือโรงพยาบาลโอเวอร์บรีค ในด้านสุขอนามัยพบว่า ชุมชนชนเผ่ามีความรู้ไม่เพียงพอในการดูแลชุมชนตนเองเห็นได้ชัดจากห้องน้ำห้องส้วมยังไม่ถูกสุขลักษณะ ส่วนใหญ่ไม่มีห้องสุขาเป็นของตนเองจะใช้รวมกันกับบ้านอื่นที่มีส้วม ด้านสาธารณสุขปโค พบว่ามีสถานจำนวน 3 แห่ง

1.3.11 เศรษฐกิจชุมชน

สภาพของเศรษฐกิจชุมชนพบว่า กลุ่มคนเมืองมักประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะการปลูกพืชจำพวกข้าวโพด ซึ่ง ส่วนกลุ่มคนชนเผ่าพบว่ามักประกอบอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้พบอาชีพการค้าขายในชุมชนจำนวน 15 ครั้งเดือน ปี 2545 ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 15,066 บาท ต่อคน ต่อปี

1.3.12 การเกษตร

ปฏิทินการเพาะปลูก

สิ่งเพาะปลูก	ช่วงทำกิจกรรม											
	ม.ค	ก.พ	มี.ค	เม.ย.	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ไร่เชิง	=====		=====					=====				
ไร่ข้าวโพด			=====	=====				=====	=====			
ไร่ข้าว					=====				=====			

===== หมายถึง ช่วงการเตรียมพื้นที่เพาะปลูก

===== หมายถึง ช่วงการเก็บเกี่ยวผลผลิต

1.3.13 กลุ่มองค์กรด้านเศรษฐกิจในชุมชน

พบว่ามีการก่อตั้งกลุ่มเป้าหมายภายในชุมชนเพื่อตอบสนองสนับสนุนการผลิตของชุมชนได้แก่ กลุ่มกองทุนหมู่บ้านเงินล้านซึ่งให้เงินกู้หมุนเวียน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ก่อตั้งในปี 2541 จำนวนสมาชิก 56 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 16,500 บาท กลุ่มเงินทุน กขคจ. ก่อตั้งในปี 2540 สมาชิก 80 คน เงินทุนหมุนเวียน 280,000 บาท กลุ่มผู้ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ ก่อตั้งในปี 2544 สมาชิก 12 คน เงินทุนหมุนเวียน 100,000 บาท กลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มสตรีพัฒนา ก่อตั้งในปี 2529 สมาชิกจำนวน 70 คน เงินทุนหมุนเวียน 13,000 บาท และกลุ่มอาชีพเลี้ยงหมู ก่อตั้งในปี 2542 สมาชิกจำนวน 30 คน เงินทุนหมุนเวียน 35,000 บาท กลุ่มที่มีอยู่ในปัจจุบัน (2546) ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มเลี้ยงวัว และกลุ่มทำสวน

1.3.14 การท่องเที่ยว

สภาพการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่า นักท่องเที่ยวมักจะใช้บ้านผาเสริฐเป็นทางผ่านเพื่อไปหมู่บ้านอื่น บางกลุ่มก็แวะเยี่ยมชุมชนชาวเขาและแวะพักผ่อนไปน้ำร้อน ไม่ได้มาพักค้างแรมที่หมู่บ้านเพราะนักท่องเที่ยวมักจะเข้าไปเที่ยวที่ห้วยหมากเลี่ยมเพื่อไปดูธรรมชาติ และอาบน้ำร้อนที่ไปน้ำร้อน การเดินทางมักจะเดินทางเท้าและขี่มอเตอร์ไซด์ ส่วนนักท่องเที่ยวที่มาในลักษณะกรุ๊ปทัวร์ก็มักจะมาพักที่รีสอร์ท P.K. Hot Spa เพราะมีความสะดวกเป็นสถานที่จัดอบรม สัมมนา ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมแต่อย่างใดในรีสอร์ท

ลักษณะของการท่องเที่ยวในแต่ละหมู่บ้านแตกต่างกัน เช่น ที่บ้านผาเสริฐ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นชาวญี่ปุ่น ที่อาจารย์พัฒนา เป็นผู้นำมาพักร่วมกับชาวบ้านหรือพักที่โบสถ์ หรือที่มูลนิธิแม่ก

โดยสรุป บ้านผาเสริฐ เป็นชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่อยู่แล้ว ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในกลุ่ม ทวีปยุโรป อเมริกาและเอเชีย สัดส่วนนักท่องเที่ยวไทยต่อนักท่องเที่ยวต่างชาติ 7 ต่อ 3 ส่วน (จาก 10 ส่วน) เดินทางมาโดย รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ เดินเท้า บางกลุ่มมาพักค้างคืนและบางกลุ่มก็แวะมาเยี่ยมชมเพียงวันเดียว

1.4 วัดถ้ำปลา

วัดถ้ำปลาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีตำนานผูกโยงกับเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จมายังเมืองโยนก อยู่ติดเทือกเขาตอยนางนอน ลักษณะเป็นเขาหินปูน ถ้ำสองถ้ำ ซึ่งมีลำธารเล็กๆ นักท่องเที่ยวมักแวะไปชมตลอดปี ซึ่งมีสิ่งที่น่าสนใจ ดังนี้

ถ้ำปลา อยู่ทางด้านซ้ายมือ ห่างจากลานจอดรถประมาณ 100 เมตร ลักษณะเป็นลำธารเล็กๆ ไหลออกจากใต้ภูเขาหินปูน แต่เนื่องจากไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร อีกทั้งนักท่องเที่ยวให้อาหารปลาจำนวนมาก ปัจจุบันน้ำจึงมีสีคล้ำ ถ้ำปลา มีปลาต่างๆ ที่นำมาเลี้ยง คือ ปลาคาร์พ ปลาเงิน ปลาทอง ปลานิล ปลาไน รวมกับปลาที่มีอยู่เดิม คือ ปลาพลวง และปลาที่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งเกี่ยวข้องกับตำนานเรียกว่า “ปลาหีบหนีบั้ง” ซึ่งเป็นปลาตัวแบน อาศัยอยู่ในถ้ำ ไม่มีใครพบเห็นตัวมานานแล้ว

ถ้ำเปลวปล่องฟ้า อยู่ถัดจากถ้ำปลา ต้องเดินขึ้นไปตามบันไดคอนกรีต 222 ขั้น เป็นทางโค้งสามช่วง ลานหน้าถ้ำเป็นจุดชมทิวทัศน์ มองเห็นทุ่งนาและหมู่บ้าน ภายในถ้ำมีพระธาตุเจดีย์ก่ออิฐปูนขนาดเล็ก และพระพุทธรูปสิงห์ขนาดกลางอีกหนึ่งองค์ ในถ้ำมีถ้ำเมื่อแหงนหน้ามองจะเห็นปล่องแสงจากภายนอกพุ่งลงมาจึงเรียกกันว่า ถ้ำเปลวปล่องฟ้า

พระธาตุอินแปลง อยู่ห่างจากถ้ำปลาประมาณ 50 เมตร มองเห็นได้ชัดเจน แต่ขึ้นไปองค์พระธาตุไม่ได้ ลักษณะเป็นเจดีย์สูงประมาณ 5 เมตร คล้ายเจดีย์แบบพม่า แต่ฐานไม่กว้าง สร้างอยู่บนชะง่อนผาสูงประมาณ 20 เมตร ไม่มีทางขึ้น เล่ากันว่าเมื่อปี พ.ศ. 2455 มีฤาษีพม่าชื่อ อู่อวยหล่า ได้ให้คนทำนั้งร้านยึดกับหน้าผา ตัวฤาษีก็หึ่งปูนขึ้นไปเพื่อสร้างเจดีย์เพียงผู้เดียว โดยไม่มีใครกล้าขึ้นไปช่วยเพราะอยู่บนภูเขาสูงชัน เมื่อสร้างเสร็จก็หายตัวไปโดยไร้ร่องรอย ชาวบ้านจึงเรียกว่า เจดีย์อินแปลง เชื่อกันว่าพระอินทร์แปลงเป็นฤาษีมาสร้างเจดีย์ให้ชาวบ้านสักการะ

เจดีย์นพจุฑา เรียกกันทั่วไปว่าเจดีย์เก้ายอด อยู่ทางด้านทิศเหนือหรือด้านขวามือห่างจากลานจอดรถประมาณ 200 เมตร เป็นเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยมสร้างด้วยศิลาแลง ฐานกว้างด้านละ 8 วา สูง 9 วา 1 ศอก สร้างตามแบบศิลปะอินเดียยุคพระเจ้าอโศกมหาราช ฐานล่างแปดเหลี่ยม มีปูนปั้นเทพพนมประดับอยู่สี่องค์ ถัดขึ้นไปเป็นฐานย่อมุมเจดีย์ขึ้นไปจนถึงโถงเจดีย์ รองรับส่วนยอดซึ่งมีเก้ายอด ทุกยอดประดับศรีทอง โดยมียอดตรงกลางสูงเด่น เจดีย์องค์นี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2525 ระบุว่า เป็นเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ถ้ำกู่แก้ว อยู่ทางด้านเหนือ ใกล้กับเจดีย์เก้ายอด มีบันไดทางขึ้น 29 ขั้น ด้านหน้าถ้ำมีพระพุทธรูปปางประจำวันอังคารประดิษฐานอยู่ ภายในถ้ำมีทางเดินแคบ มีดินสอพิน ลึกประมาณ

80 เมตร มีพระพุทธรูปปั้นด้วยดินเหนียวปางต่างๆ นักร้อยองค์ ปั้นโดยครูบานบุญชุม ญาณสังวโร เมื่อครั้งบวชเป็นสามเณร และเข้าไปบำเพ็ญเพียรภายในถ้ำเมื่อปลายสิบปีก่อน

เดิมถ้ำกู่แก้วมีหินงอกหินย้อยปิดปากถ้ำจนไม่เห็นทางเข้า ต่อมาปี พ.ศ. 2497 หลวงพ่อกมล สุทธิญาโน ได้ขุดเจาะและสำรวจพบว่าเป็นถ้ำลึก มีหินงอกหินย้อยรูปต่างๆ มากมาย และภายในยังมีความเว้งถ้ำ บนเพดานมีผลึกระยิบระยับ จึงเรียกว่า “ถ้ำกู่แก้ว” แต่เนื่องจากในถ้ำไม่มีไฟฟ้าจึงเดินค่อนข้างลำบาก ต้องนำไฟฉายกำลังแรงเข้าไปด้วย

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ ลีตระกูล

ตำแหน่ง รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

2. อาจารย์ ดร.นิคม นาคอ้าย

ตำแหน่ง อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพินุลสงคราม

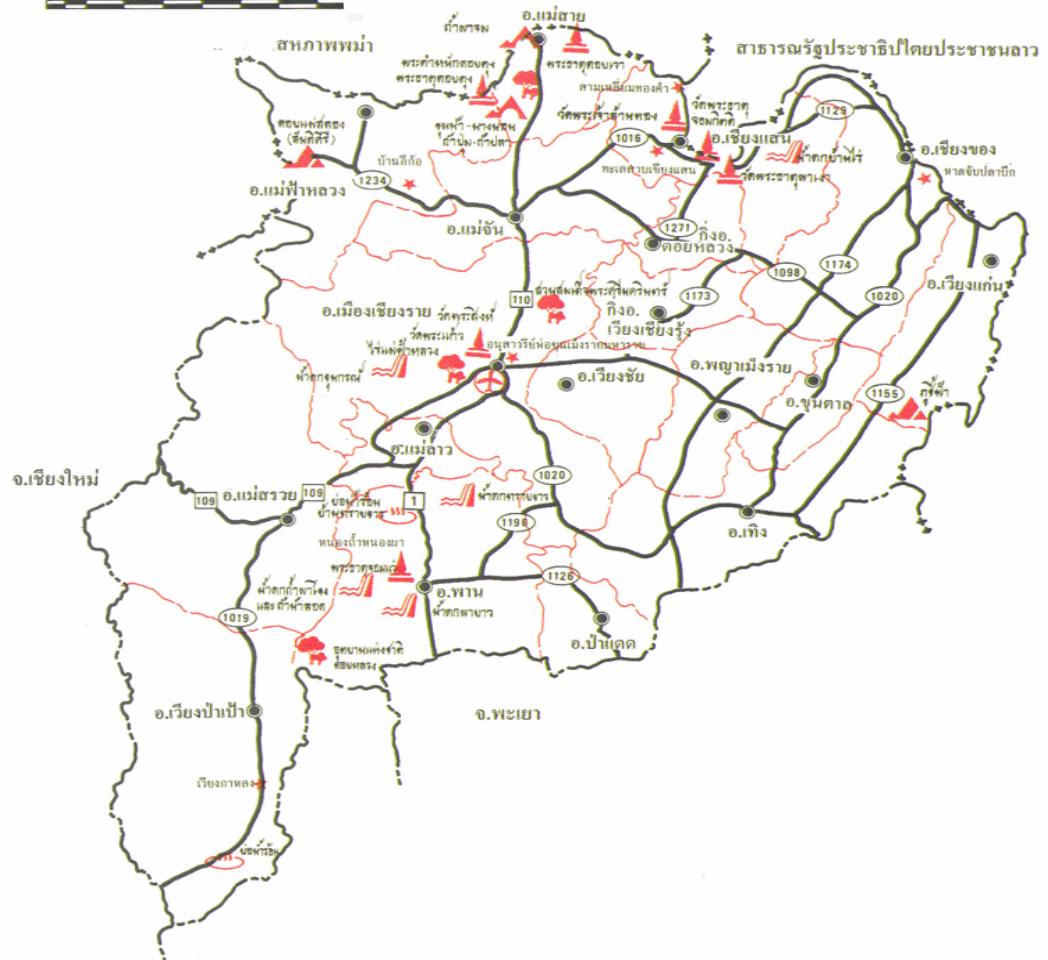
3. อาจารย์ เนตรดาว วุฒิอิน

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

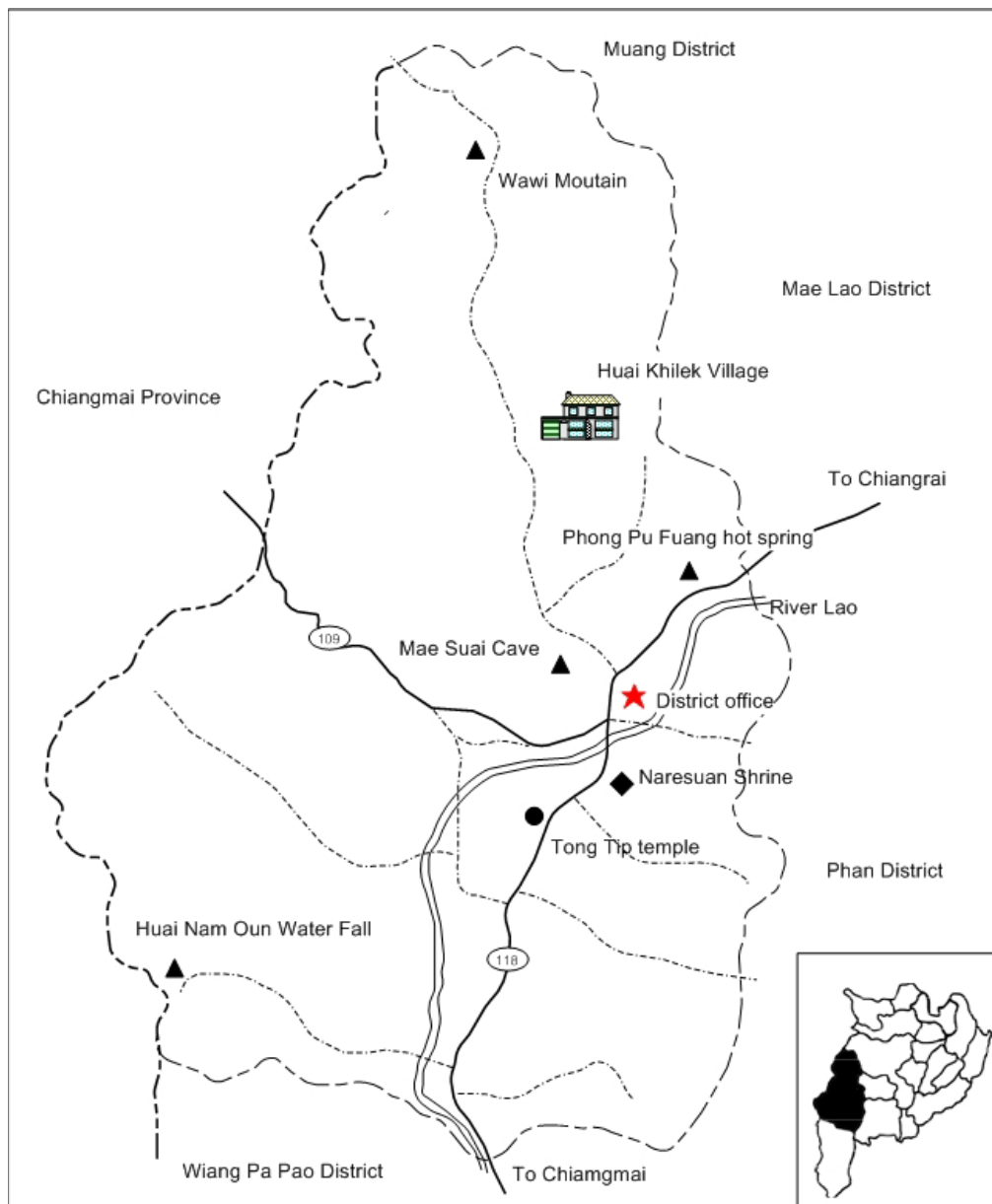
ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรม

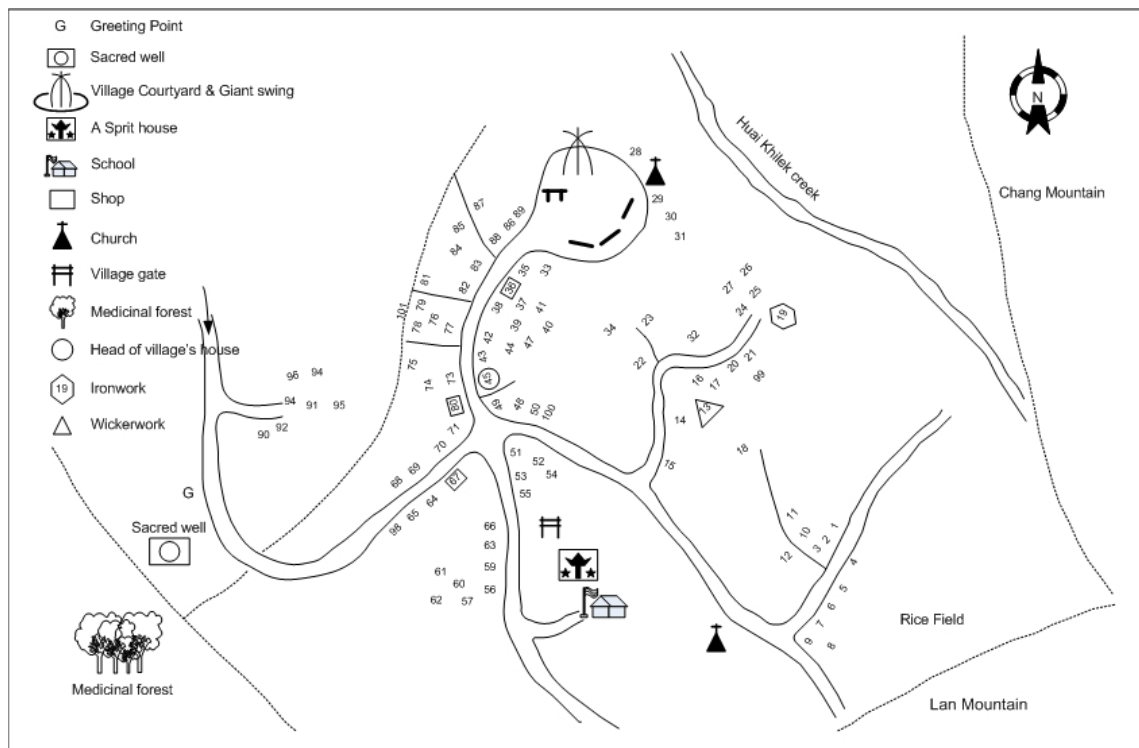
จังหวัดเชียงราย (57)

Chiangrai

Chiangrai and Mae Suai District

Huay Khee Lek Village